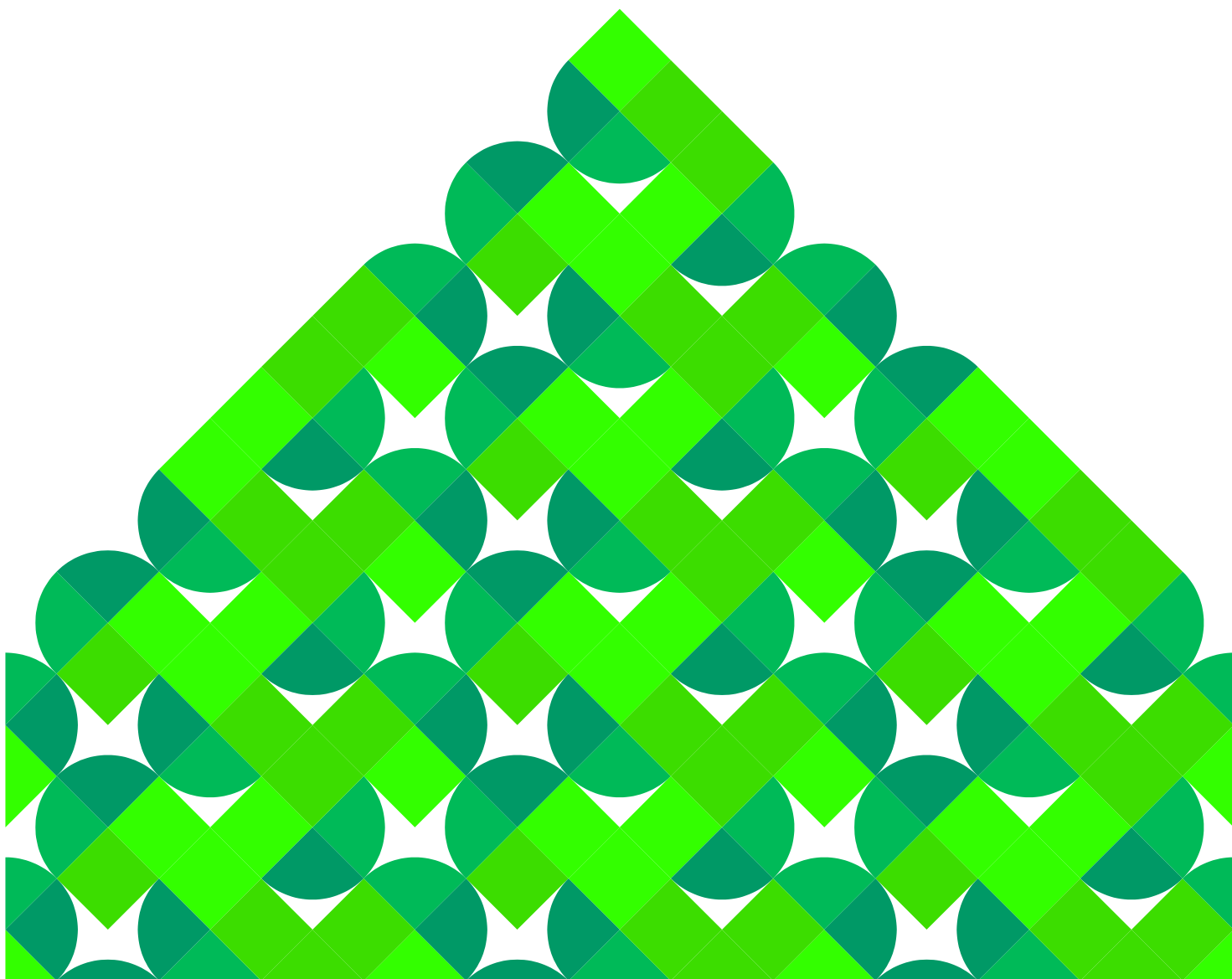

Barn och unga mitt i en pandemi

Konsekvenser av coronapandemin för barn och unga med funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet är en kunskapsmyndighet som arbetar inom funktionshindersområdet. Vi arbetar för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara fullt delaktiga i samhället.

Myndigheten för delaktighet, 2021
Barn och unga mitt i en pandemi
Konsekvenser av coronapandemin för barn och unga med funktionsnedsättning

Nummer 2021:9
ISBN: 978-91-87883-87-3 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

Postadress: Myndigheten för delaktighet, Box 1210, 172 24 Sundbyberg
E-post: info@mfd.se
Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Resultat av MFD:s kartläggning av konsekvenser av coronapandemin	5
Möjliga långsiktiga konsekvenser av coronapandemin.....	7
Inledning	9
Uppdraget.....	10
Tillvägagångssätt.....	11
Insamling av information av utmaningar och konsekvenser	11
Konsekvenser av pandemin – resultatredovisning och analys	15
1. Ett sämre mående	15
2. Utebliven utbildning och distansundervisning.....	34
3. Tillgången till vård samt ökad samverkan och digitalisering	55
4. Otrygga hemförhållanden	67
Möjliga långsiktiga konsekvenser	76
En mer ojämlig hälsa med ökad psykisk ohälsa som följd.....	77
En utbildningsskuld med stora samhällsutmaningar	81
Förslag till åtgärder för att motverka konsekvenser av coronapandemin på kort och på lång sikt	84
Förbättra barns och ungas rätt till information	85
Öka medvetenheten om barn och unga som löper störst risk att påverkas negativt.....	85
Förebygga och hantera psykisk ohälsa.....	87
Hantera utbildningsskulden.....	87
Långsiktig uppföljning	89
Referenser	90

Förord

En samhällskris drabbar alla på olika sätt. Hårdast drabbas ofta de som redan befinner sig i en utsatt levnadssituation. Det gäller både barn och vuxna. Barn och unga med funktionsnedsättning påverkas som alla andra barn och unga av de generella konsekvenser som den pågående coronapandemin för med sig. Men deras funktionsnedsättning gör att påverkan ibland blir större eller får andra och mer omfattande konsekvenser än för andra barn.

På Myndigheten för delaktighet, MFD, har vi under många år sett i vår löpande uppföljning av levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning, att barn och unga med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar än andra barn inom de flesta samhällsområden. Vi kan också konstatera att dessa skillnader påverkar många personer livet ut. När vi adderar de sociala och ekonomiska konsekvenserna av pandemin, ser vi en uppenbar risk att de på både kort och lång sikt kommer att öka redan befintliga skillnader i levnadsvillkor mellan olika barn och unga. Utan effektiva åtgärder riskerar detta också att ytterligare cementera en ökad ojämlikhet i samhället, med de stora samhällsutmaningar detta kan få till följd.

Det vi presenterar i denna rapport är resultatet av ett brett engagemang och många viktiga bidrag från myndigheter, organisationer, familjer och inte minst barn och unga själva. MFD vill rikta ett stort tack till alla som har deltagit i enkäter, intervjuer, samråd och dialog och som på andra sätt varit behjälpliga med information och därmed gjort det möjligt att genomföra uppdraget.

Sundbyberg i mars 2021

Malin Ekman Aldén
Generaldirektör

Sammanfattning

Den pågående coronapandemin påverkar alla, både barn och vuxna. Barn och unga med funktionsnedsättning påverkas som alla andra barn och unga av de generella konsekvenser som pandemin för med sig. Deras funktionsnedsättning gör att påverkan ibland blir större och får andra och mer omfattande konsekvenser än för andra barn.

Denna rapport är en kartläggning av konsekvenser av coronapandemin för barn och unga med funktionsnedsättning. Kartläggningen visar att pandemin i högre grad och på särskilda sätt har påverkat dessa barns och ungas livssituation. Kartläggningen visar också att det inte går att härleda konsekvenser för barn och unga med funktionsnedsättning till enskilda beslut. Det handlar istället till stor del om de indirekta effekter som beslut och allmänna råd sammantaget får. Det handlar också om att barnens funktionsnedsättning ibland gör att de drabbas, även när en rekommendation eller ett råd är utformad för att inte få konsekvenser för barn och unga.

Resultat av MFD:s kartläggning av konsekvenser av coronapandemin

Ett sämre mående

MFD:s kartläggning visar att det finns barn och unga med funktionsnedsättning som oroar sig väldigt mycket under pandemin. Oro för att bli allvarligt sjuk i covid-19, tillsammans med en upplevelse av att den information som finns till barn och unga inte avspeglar de förutsättningar som den egna funktionsnedsättningen innebär, bidrar till stress och ett dåligt mående. Oron har lett till att en del familjer och unga i hög utsträckning ställer in även sådant som hållits öppet under pandemin, både fritidsaktiviteter och stödinsatser. Kartläggningen visar att det är de uteblivna fritidsaktiviteterna och den sociala samvaron med andra som barn och unga själva uppfattar som en av de mest påfrestande konsekvenserna av pandemin. Det finns familjer och unga som valt att mer eller mindre helt isolera sig under pandemin. Den sammantagna effekten blir höga nivåer av oro och stress hos barn och unga med funktionsnedsättning som tar sig uttryck i ett försämrat mående.

Utebliven utbildning och distansundervisning

MFD:s kartläggning visar att de stora förändringarna inom utbildningsområdet har gjort att skolsituationen har försämrats under pandemin för många barn och unga med funktionsnedsättning. En sjukfrånvarande och arbetsbelastad skolpersonal i grundskolan har påverkat elevernas undervisning, lärande och mående samt har lett till brister i skolornas möjligheter att upprätthålla kvalitet i särskilt stöd. Kartläggningen visar också att många elever med funktionsnedsättning har haft omfattande svårigheter med att tillgodogöra sig undervisning på distans på ett adekvat sätt. Samtidigt verkar det finnas en liten grupp elever som har fått en bättre studiesituation med distansundervisning. Det finns föräldrar till barn och unga med funktionsnedsättning som upplever att de har fått ett större ansvar för barnens skolresultat på grund av situationen under pandemin. Flertalet gymnasiesärskolor har bedrivit undervisning som vanligt under pandemin. Ett antal skolor har dock i perioder undervisat på distans. MFD:s kartläggning visar på både hinder och möjligheter för arbete med digitala verktyg i gymnasiesärskolan.

Tillgången till vård samt ökad samverkan och digitalisering

MFD:s kartläggning visar att tillgången till vård- och stödtjänster för barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer har begränsats under pandemin. Barnsjukvård, habilitering, individuella insatser till barn och unga med funktionsnedsättning liksom stödinsatser riktade till föräldrar till barn med funktionsnedsättning har ställts in eller glesats ut. Även om detta inte verkar ha skett i en omfattande utsträckning, blir konsekvenserna för de familjer som drabbas mycket stora. Annan vård och stöd har istället ställts om till ett digitalt format. Det kan för många barn och unga med funktionsnedsättning samt för deras familjer innebära en ökad tillgänglighet. Kartläggningen visar dock att den digitala övergången riskerar att försvåra för individer med sämre tillgång till digitala verktyg och mindre vana av att använda dem. Föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar är en grupp som riskerar att påverkas av förändringar inom området.

Otrygga hemförhållanden

MFD:s kartläggning visar att den inskränkta vardagen under pandemin riskerar att skapa orimliga påfrestningar i en del familjer till barn med funktionsnedsättning. För familjer som redan innan pandemin har levt i en ekonomiskt eller socialt utsatt situation har pandemins konsekvenser blivit särskilt påtagliga. Uteblivna stödinsatser, kraftiga begränsningar i möjligheten att använda det egna sociala skyddsnetet för hjälp och avlastning tillsammans med en självvald isolering, riskerar att hemförhållanden i olika grad blir mer otrygga för fler barn. Barn och unga med funktionsnedsättning hade redan innan pandemin en större risk för utsatthet för olika typer av våld och övergrepp, både fysiskt och på nätet. Det finns barn och unga med funktionsnedsättning som har en ännu större risk att hamna i ett utsatt läge. Det handlar om barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning som lever i en hederskontext samt barn till föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar. Färre sociala kontaktytor, till exempel på grund av en ansträngd personalsituation i verksamheter där barn och unga finns, leder till färre kända vuxna utanför familjen som kan upptäcka och hjälpa vid utsatthet.

Möjliga långsiktiga konsekvenser av coronapandemin

Med utgångspunkt i forskning från tidigare kriser går det att göra ett antal antaganden om pandemins långsiktiga effekter. Det är också troligt att pandemins långsiktiga konsekvenser inte kommer att ha ett jämligt utfall.

En ökad och ännu mer ojämlikt fördelad ohälsa hos barn och unga

Pandemin har helt eller delvis begränsat viktiga skyddsfaktorer för barns och ungas psykiska hälsa, såsom en meningsfull fritid, positiva vuxenkontakter utanför familjen samt förskola och skola. Den närmaste familjen har därmed fått en större betydelse och i familjer där föräldrar brister i sitt omsorgsansvar ökar risken för utsatthet och ohälsa. Det finns också en påtaglig risk för att pandemins påverkan på utbildningsområdet blir ojäm och att den särskilt påverkar elever som redan innan pandemin var mer stressade och upplevde en sämre trivsel i skolan, såsom elever med funktionsnedsättning. Risken för sämre skolprestationer eller betyg, och framför allt en ofullständig utbildning, kan få konsekvenser både för individens självkänsla och självförtroende men

också för valmöjligheter senare i livet. Sammantaget riskerar pandemin därmed att leda till en ökad och ännu mer ojämnt fördelad ohälsa hos barn och unga.

En utbildningsskuld med stora samhällsutmaningar

Pandemins påverkan på utbildningsområdet riskerar att skapa en utbildningsskuld som ger ett ojämnt utfall för olika elever. De elever som redan innan pandemin upplevde utmaningar i sin utbildningssituation riskerar att drabbas hårdast. Det ökar risken för sämre betyg, fler skolavhopp i förtid och ett ökat inflöde i gruppen unga som varken arbetar eller studerar. Sämre skolprestationer får också konsekvenser för individens mående och för valmöjligheter senare i livet. Utbildningsskulden riskerar därmed att avsevärt försvåra unga människors inträde på arbetsmarknaden. Unga som redan innan pandemin upplevde större utmaningar i att ta steget in på arbetsmarknaden och en högre risk för en längre tid i arbetslöshet riskerar att drabbas hårdare än andra, såsom unga med funktionsnedsättning. Unga som redan stod långt från ett arbete kan komma att exkluderas helt från arbetsmarknaden om lågkonjunkturen och arbetslösheten blir långvarig.

Förslag till åtgärder för att motverka konsekvenser av coronapandemin

MFD:s kartläggning av de negativa konsekvenserna av coronapandemin på kort och på lång sikt visar att det finns behov av vidare uppföljning samt riktade åtgärder i relation till barn och unga med funktionsnedsättning.

MFD lämnar därför förslag till åtgärder som syftar till att:

- Förbättra barns och ungas rätt till information
- Öka medvetenheten om barn och unga som löper störst risk att påverkas negativt
- Förebygga och hantera psykisk ohälsa
- Hantera utbildningsskulden
- Långsiktig uppföljning

Inledning

Barn och unga påverkas direkt av den pågående coronapandemin på sina egna arenor såsom förskola, skola och fritid. De påverkas också indirekt genom sina föräldrar. För en del familjer har de ekonomiska konsekvenserna av pandemin inneburit en ökad ekonomisk stress och oro. För andra har hemarbete minskat stress och ökat chansen att få ihop livspusslet. För många har tillgången till det sociala skyddsnätet av släkt och vänner begränsats samtidigt som både barn och unga tillbringat mer tid än vanligt i sin hemmiljö. Pandemin har på så sätt inneburit både fördelar och nackdelar för barn och unga. För de barn och unga vars stress och påfrestningar i familjen och vardagen har ökat under pandemin finns en stor risk att även konflikter i hemmet har ökat eller fått ännu allvarigare konsekvenser. För dessa barn har pandemin inneburit en mer otrygg och utsatt situation.

Situationen och utvecklingen för barn och unga i Sverige följs regelbundet inom många samhällsområden. Det kommer dock att dröja innan det är möjligt att fullt ut bedöma och kvantifiera konsekvenserna av vad det senaste årets restriktioner och smittskyddsåtgärder har betytt för barn och unga. Det är dock mycket angeläget att redan nu säkerställa en systematisk uppföljning av konsekvenserna. MFD kan i och med denna rapport ännu en gång konstatera att statistik om barn och unga på ett otillräckligt sätt synliggör situationen för barn och unga med funktionsnedsättning. Brist på statistik innebär brist på kunskap om barns samlade situation och de hinder som påverkar deras liv och deras möjligheter att utvecklas. Behovet av data och statistik som bättre fångar den mångfald av situationer barn och unga lever i har med pandemin ytterligare accentuerats. Bristerna i statistik kring barn och unga med funktionsnedsättning är också en fråga som har uppmärksamats av FN:s övervakningskommittéer för konventionen om barnets rättigheter, barnkonventionen, och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.¹

Målet med den här rapporten är att bidra med ett underlag som belyser pandemins konsekvenser ur barn och unga med funktionsnedsättnings

---

¹ Se Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2015) Sammanfattande slutsatser avseende Sveriges första rapport och Kommittén för barnets rättigheter (2012) Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.

perspektiv. Rapporten syftar också till att synliggöra de huvudsakliga utmaningarna som barn och unga med funktionsnedsättning erfar under pandemin samt att sätta detta resultat i relation till hur barn och unga generellt bedöms ha blivit påverkade av pandemin. Genom att i all uppföljning och bedömning av coronapandemins konsekvenser synliggöra den mångfald av situationer som barn och unga kan befinna sig i, kan åtgärder och insatser för att komma till rätta med konsekvenserna träffa så många barn och unga som möjligt. Det är också rimligt att anta att det kan komma att behövas riktade insatser för att inte barn och unga med funktionsnedsättning ska halka efter i utvecklingen jämfört med andra barn och unga.

Uppdraget

MFD fick i september 2020 i uppdrag av regeringen att samla in och presentera information om de särskilda konsekvenser och utmaningar som coronapandemin hittills har inneburit för barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer.² I uppdraget ingår att visa hur en funktionsnedsättning kan addera till andra, mer generella utmaningar som drabbar barn och unga under pandemin. MFD ska synliggöra hur olika situationer och beslut har påverkat barn och unga med funktionsnedsättning. MFD ska också identifiera utmaningar och lösningar i syfte att dra lärdom samt att öka olika aktörers medvetenhet om de utmaningar en funktionsnedsättning kan innebära i en pandemi. Utmaningar, konsekvenser, lösningar och upplevelser ur barn och ungas eget perspektiv ska finnas med i genomförandet av uppdraget. Uppdraget ska komplettera befintliga satsningar på området och genomföras med ett jämställdhetsperspektiv. Uppdraget redovisas i denna rapport genom konsekvenser som ett resultat av informationsinsamlingen, möjliga långsiktiga konsekvenser samt förslag till åtgärder för att motverka konsekvenser av pandemin på kort och på lång sikt.

Inom ramen för uppdraget har MFD under hösten 2020 också tagit fram tre korta filmer för att lyfta fram erfarenheterna av pandemin hos barn och unga med funktionsnedsättning. Filmerna handlar om skola, fritid och hur man som barn kan må under en pandemi. Filmerna finns publicerade på myndighetens webbsida, www.mfd.se.

---

² Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Myndigheten för delaktighet.

Tillvägagångssätt

MFD:s utgångspunkt i genomförandet av uppdraget har varit att komplettera befintliga satsningar på området. Denna rapport är på så sätt ett komplement till, och en fördjupning av, andra satsningar som mer generellt beskriver pandemins konsekvenser för barn och unga. MFD har som en del av uppdraget genomfört en bred och mångfacetterad informationsinhämtning för att kunna bedöma konsekvenserna av pandemin för barn och unga med funktionsnedsättning. Resultaten och analysen har sedan kompletterats av tidigare forskning på samhällskriser, framför allt den ekonomiska krisen på 1990-talet, för att skapa en tänkbar bild av de samhällsutmaningar som kan vänta på längre sikt med anledning av coronapandemin.

Insamling av information av utmaningar och konsekvenser

Informationsinhämtningen har bestått av följande delar:

- Dialog med andra myndigheter med liknande uppdrag under 2020 och 2021 samt genomgång av deras rapporter. Det handlar om Barnombudsmannen, Myndigheten för vårdanalys, Skolverket, Forte, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Skolinspektionen, länsstyrelsernas lägesrapporter om social problematik och utsatthet samt Socialstyrelsens analyser.
- Kunskap från civilsamhället och forskning. Funktionshindersorganisationerna Funktionsrätt Sverige, Riksförbundet Attention, Autism- och Aspergerförbundet och Riksförbundet FUB har sammanställt medlemsenkäter som ger kunskap som kompletterar MFD:s enkäter. Barnrättsorganisationerna Unicef, Barnens rätt i samhället, Rädda barnen och Sveriges elevkårer, liksom Malmö Universitet, Jönköpings universitet, Uppsala universitet, Karolinska institutet och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering har genomfört studier och kartläggningar av coronapandemins konsekvenser för barn och unga generellt.
- Samråd och dialog tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner samt funktionshindersorganisationer och barnrättsorganisationer. Kunskapsinhämtande dialogmöten har också genomförts med SUF

Kunskapscentrum³ i Region Uppsala och med Tjejers rätt i Samhället, TRIS.

- Riktade enkäter till aktörer med ett särskilt ansvar för barn och unga med funktionsnedsättning, habiliteringsverksamheter och gymnasie-särskolor. Se mer nedan i avsnittet Enkäter och djupintervjuer.
- I uppdraget har också ingått att särskilt hämta in utmaningar och konsekvenser ur barns och ungas eget perspektiv. MFD har i informationsinsamlingen särskilt prioriterat aktiviteter som låter barn och unga komma till tals, såsom djupintervjuer med unga samt enkäter till unga och föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Se mer nedan under avsnitt Enkäter och djupintervjuer.
- Tidigare uppföljning av levnadsvillkor för barn och unga, med och utan funktionsnedsättning, från MFD och från andra aktörer såsom Folkhälsomyndigheten, Statens medieråd, Allmänna barnhuset, Socialstyrelsen och Statistiska centralbyrån.

Enkäter och djupintervjuer

MFD har tagit fram två enkäter riktade till samhällsaktörer med ett särskilt ansvar för barn och unga med funktionsnedsättning. Enkäterna har fokuserat på områden där MFD har bedömt att den tillgängliga uppföljningen av konsekvenserna av coronapandemin behöver kompletteras.

- En enkät ställdes till alla verksamhetschefer för barn- och ungdomshabiliteringar i samtliga regioner i landet, genom nätverket Sveriges habiliteringschefer. Enkäten fick 20 svar, från 10 unika regioner.
- En enkät ställdes till samtliga gymnasiesärskolor i Sverige. Enkäten specificerade inte vem som skulle besvara enkäten, vilket betyder att både lärare och rektorer har besvarat enkäten. I ett antal fall har dubbla svar inkommit från skolor. Enkäten fick 218 svar från 139 unika skolor.

Konsekvenser och upplevelser ur barns och ungas eget perspektiv har hämtats in genom enkätundersökningar och intervjuer med barn och unga med egen

---

³ SUF står för samverkan, utveckling, föräldraskap. I de lokala SUF-grupperna ingår yrkesverksamma från exempelvis socialtjänst, mödrahälsovård, barnhälsovård, förskola, skola, habilitering, omsorg, psykiatri samt personal från SUF-Kunskapscentrum.

funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom. Inledningsvis planerade MFD också att ha en direkt dialog med barn i grundskolan. Smittspridningsläget i Region Stockholm under hösten 2020 omöjliggjorde en sådan dialog och möjlighet att ställa om till digital dialog gavs inte.

- En enkät ställdes till unga med egen funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom i åldern 16–24 år.
- En enkät ställdes till föräldrar till barn med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom i åldern 0–18 år.

Enkäterna genomfördes digitalt i skrift, på teckenspråk och i ett lättläst format. Undersökningarna genomfördes som webbenkäter som distribueras via MFD:s egna sociala medier-kanaler och med hjälp av funktionshindersorganisationerna och deras nätverk och kanaler. Enkäten på lättläst spredds också med hjälp av Riksförbundet FUB till ett antal slumpmässigt utvalda gymnasiesärskolor runt om i Sverige. Insamling av svar genomfördes under tre omgångar, webbenkäter i skrift mellan den 19 november och 7 december 2020, teckenspråktolkade enkäter mellan den 15 januari och 8 februari 2021 samt lättläst enkät mellan den 25 januari och 15 februari 2021. Totalt har 1 233 personer besvarat enkäterna. Svaren är fördelade enligt följande. Enkäten till unga fick 258 svar, enkäten till föräldrar till barn med funktionsnedsättning fick 707 svar och den lättlästa enkäten fick 268 svar.

Undersökningarna är inte statistiska urvalsundersökningar med statistiskt säkerställda resultat. Eftersom enkäterna till unga och föräldrar lades ut i sociala medier och på webbsidor med möjlighet för vem som helst att svara kan resultaten inte generaliseras till hela populationen av personer med funktionsnedsättning. Enkäterna bidrar istället med röster direkt från berörda individer med egen erfarenhet av att leva med funktionsnedsättning, alternativt som förälder till barn med funktionsnedsättning, under pandemin. Enkäternas resultat ska användas därefter, det vill säga som ett sätt att lyfta fram utmaningar och upplevelser av pandemin ur barns och ungas eget perspektiv.

Eftersom det inte finns någon rampopulation kan svarsfrekvenser inte skattas. En analys av de svarande visar emellertid att enkäterna till största del besvarades av kvinnor. I ungdomsenkäten var två tredjedelar av samtliga svarande kvinnor och i föräldraenkäten var 91 procent kvinnor. För dessa enkäter behöver resultat uppdelade på män och kvinnor därför tolkas mot

bakgrund av en låg bas svarande män. För den lättlästa enkäten var det istället något fler killar än tjejer som besvarade enkäten.

MFD har också genomfört kvalitativa djupintervjuer med 20 enskilda elever från den reguljära gymnasieskolan om deras erfarenheter av skolsituationen under våren 2020. Intervjuerna har genomförts med en jämn fördelning av pojkar och flickor, olika funktionsnedsättningar och geografisk spridning över landet.

Avgränsning

Som en del i uppdraget ska MFD visa hur olika situationer och beslut under pandemin har påverkat målgruppen. Många beslut med anledning av pandemin i Sverige har handlat om rekommendationer och allmänna råd för att begränsa smittspridningen, såsom att stanna hemma vid minsta förkylningssymptom, hålla avstånd, arbeta hemma och undvika sociala sammanhang. Utöver direkta effekter på smittspridning får dessa rekommendationer och råd också konsekvenser för många av samhällets funktioner. Det kan i sin tur få indirekta konsekvenser för individers hälsa och levnadsvanor. Rekommendationer har också implementerats på olika sätt i olika regioner och kommuner beroende på smittspridningsläget. Eftersom smittspridningen har utvecklats olika i regioner och kommuner och varierat över tid, har regionernas och kommunernas möjligheter att tillhandahålla samhällstjänster påverkats olika.

Det är svårt att direkt härleda konsekvenser för barn och unga med funktionsnedsättning till enskilda beslut. För barn och unga med funktionsnedsättning handlar pandemin konsekvenser till stor del om de indirekta effekter som rekommendationer och beslut får. Det handlar också om att deras funktionsnedsättning ibland gör att de drabbas, även när en rekommendation eller ett råd är utformad för att inte få konsekvenser för barn och unga. I den här sammanställningen utgår MFD från två övergripande beslut som sammantaget fått stor påverkan på barns och ungas liv under pandemin; Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 samt från förordning (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta om distansundervisning.

Konsekvenser av pandemin – resultatredovisning och analys

I det här avsnittet presenteras resultat och analys av de informationsinhämtande aktiviteter som MFD har genomfört i uppdraget. Resultatet presenteras i fyra delar: Ett sämre mående, Utebliven utbildning och distansundervisning, Tillgången till vård samt ökad samverkan och digitalisering och Otrygga hemförhållanden.

I de två första delarna presenteras MFD:s resultat av konsekvenser för barn och unga med funktionsnedsättning tillsammans med direkta jämförelser mot andra aktörers studier av barn och unga generellt, för att på så sätt kunna visa hur resultaten eventuellt skiljer sig åt. I den tredje delen presenteras MFD:s resultat utan jämförelser mot barn generellt, då det i stor utsträckning saknas sådana studier. I den sista delen saknas aktuella resultat både för barn och unga med och utan funktionsnedsättning. Här använder MDF tidigare uppföljning av levnadsvillkor för barn med och utan funktionsnedsättning tillsammans med resultat från de tre första delarna.

1. Ett sämre mående

Redan innan coronapandemin var dåligt psykiskt mående och psykisk ohälsa bland barn och unga ett växande problem. Under pandemin har barns och ungas mående påverkats på många olika sätt. Pandemin och covid-19-viruset i sig har skapat rädsla och oro, framför allt under pandemins inledande skede, hos många barn och unga. Utöver det har allmänna råd och restriktioner för att begränsa smittspridning sammantaget lett till stora påfrestningar för många barn och unga. Det har inneburit en stor omställning i det vardagliga livet att stanna hemma vid minsta symptom och att undvika sociala sammanhang och personer man normalt sett träffar. Många barn och unga har tillbringat betydligt mer tid än vanligt i sina hem. De har, utöver familjen, på så sätt haft färre nära kontakter med andra vuxna och jämnåriga. Att helt eller delvis förlora sitt sociala sammanhang och den dagliga struktur som förskola, skola och fritidsaktiviteter ger, kan vara påfrestande för många barn. Det kan också vara så att avsaknad av distraktioner såsom fritidssysselsättningar och social samvaro gör att ett redan dåligt mående tar större plats.

Flera tidigare studier från bland annat Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, och MFD visar att många barn och unga med funktionsnedsättning redan innan pandemin hade färre sociala kontakter och

aktiviteter än andra barn och unga.⁴ Många barn i gruppen är också på grund av sin funktionsnedsättning särskilt beroende av daglig hjälp från sina föräldrar. För dem har pandemin inneburit en särskild förlust av de arenor där de kan vara mer socialt oberoende och självständiga tillsammans med jämnåriga. Det riskerar att påverka mående, självförtroende och utveckling negativt.

En högre grad av isolering i hemmet

De flesta barn har tillbringat mer tid än vanligt hemma under pandemin. Hur stor förändringen är beror på många olika saker. Ålder är en faktor. Äldre barn och unga i gymnasiet har haft distansundervisning under långa perioder medan grundskolorna har varit fortsatt öppna, åtminstone under 2020. Barns och ungas funktionsförmåga är en annan faktor. När vardagen ändrar struktur och rutin får det konsekvenser för alla barn. För barn som till exempel på grund av en funktionsnedsättning har ett stort behov av kontinuitet, struktur och trygghet, kan konsekvenserna bli påtagliga. Hur hemmet och familjen fungerar har därför fått extra stor betydelse under pandemin. Socioekonomi är ytterligare en faktor som i hög grad har påverkat hur tiden hemma upplevs. Att till exempel bo på en liten yta tillsammans med många syskon kan göra hemmavistelsen mer utmanande. Familjens digitala kompetens och tillgång till digitala verktyg är en annan. För barn som redan innan pandemin upplevde ensamhet kan mer hemmavaro ytterligare öka den sociala isoleringen.

MFD:s material visar att det finns en ganska stor grupp föräldrar till barn med funktionsnedsättning, men också unga med egen funktionsnedsättning, som i mycket hög utsträckning stannat hemma på grund av pandemin. I olika utsträckning har de mer eller mindre helt isolerat sig i hemmet. Det innebär för vissa att man också valt bort fritidsaktiviteter samt olika typer av stöd och myndighetskontakter som normalt ingår i vardagen.⁵

---

⁴ MFD (2020) Hinder och möjligheter för ett inkluderande barnrättsarbete - Kunskap om levnadsvillkor för barn och unga med funktionsnedsättning, MFD (2020) Aktiv fritid – Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritidshjälpmedel och MUCF (2020) Ung idag 2020 Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder.

⁵ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

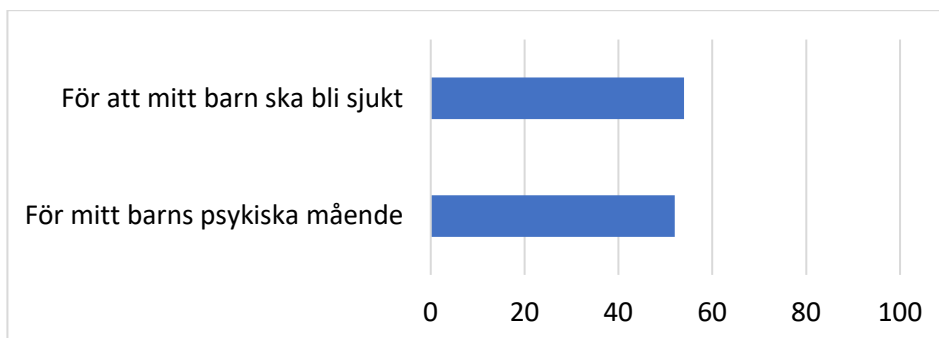

Föräldrar har känt ökad oro för barnens hälsa

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, har kontinuerligt under coronapandemin undersökt förtroende, oro och beteenden hos personer i åldrarna 18–79 år. Undersökningen har innehållit en fråga om oro för de konsekvenser som situationen med coronaviruset kan få för respondenten och respondentens familj. Svaren har varierat med pandemins utbredning. I början låg oron högt. Runt 50 procent av de tillfrågade oroade sig för konsekvenserna för sig själv och för familjen. En bit in i pandemin sjönk oron, med en lägsta nivå på 32 procent i september 2020. Under den senare delen av hösten ökade oron något igen.⁶

Sedan pandemins tidiga skede har den medicinska uppfattningen varit att det finns evidens för att barn och unga löper en avsevärt mindre risk för att bli allvarligt sjuka i covid-19. Det kan vara ett av skälen till att det ännu inte finns några generella studier över hur just föräldrar oroar sig för sina barns hälsa under pandemin. I MFD:s material syns däremot en stor och påtaglig oro hos föräldrar till barn med funktionsnedsättning för att deras barn ska drabbas på olika sätt. Det finns många föräldrar som oroar sig både för att barnet ska bli allvarligt sjukt och för hur pandemin påverkar barnet i övrigt (diagram 1).⁷

Diagram 1. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning, som har känt sig mer stressade och oroliga för sitt barn under coronapandemin

Källa: MFD

⁶ Kantar (2020) Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, Rapport till MSB, 21 mars-31 maj och 21 mars - 21 september samt Kantar (2021) Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, Rapport till MSB, januari 2021.

⁷ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Oron var störst under pandemins inledande skede

Föräldrarnas oro

Under våren och sommaren 2020 frågade MFD deltagare i undersökningspanelen Rivkraft⁸ om vad de ansåg om den information de har fått om pandemin. Mer än hälften av de svarande som hade barn under 18 år ansåg att informationen från myndigheter, media och vården hade varit otillräcklig. Flera föräldrar saknade också information kring sina barns funktionsnedsättning i relation till covid-19.⁹ Oron för utebliven information hos föräldrar till barn med funktionsnedsättning verkar dock ha minskat över tid. Under hösten 2020 är det dock fortfarande drygt en av tio som oroar sig för detta.¹⁰

”Upplever dubbla budskap kring sonens diagnos. Utomlands är barn med samma diagnos borttagna ur skolan på grund av riskgrupp, men i Sverige så är vissa borttagna och andra inte”

Förälder till barn med funktionsnedsättning

---

⁸ Rivkraft är Myndigheten för delaktighets undersökningspanel. Över 3 200 personer som är från 16 år eller äldre och har en eller flera funktionsnedsättningar deltar i panelen.

⁹ Enkät 30 till MFD:s undersökningspanel Rivkraft.

¹⁰ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Barnens och de ungas oro

En undersökning i maj 2020 visade att barn under våren 2020 främst fick information om pandemin från sin familj, från skolan och via nyheter. Två tredjedelar av de barn som uppgav att de i hög grad var oroliga på grund av corona hade främst fått information om viruset och pandemin via nyheterna.¹¹ Tidigare uppföljning¹² visar att barn och unga med funktionsnedsättning i lägre utsträckning än andra barn och unga tar del av nyheter. En undersökning av unga med och utan psykisk funktionsnedsättning visar att unga med funktionsnedsättning i åldern 13–16 år¹³ i högre grad än andra barn blir arga och ledsna av nyheter som de tar del av. I de äldre åldrarna (17–18 år) svarar istället fler unga med psykisk funktionsnedsättning att nyheterna är svåra att förstå, färre svarar att de tycker nyheterna är intressanta och fler svarar att de tycker att nyheterna är tråkiga¹⁴.

Utifrån denna bild skulle det kunna vara så att barn och unga med funktionsnedsättning i lägre utsträckning än andra har tagit del av nyheter om pandemin och på så sätt fått sämre information.

När Uppsala universitet under våren 2020 frågade barn i åldern 4–18 år om de tyckte att det behövdes tydligare information till unga om corona, svarade 70 procent att de vill ha lite eller mycket mer information.¹⁵

I MFD:s material framgår att många unga oroar sig för att deras funktionsnedsättning kan innebära att de är i riskgrupp för covid-19. En femtedel av de

---

¹¹ Sifo-undersökning, maj 2020, beställd av Bris, presenterad i Bris årsrapport 2020.

¹² Statens medieråd (2020) Ungar och medier 2019.

¹³ Unga med och utan psykisk funktionsnedsättning i åldersgruppen 13–16: Blir arga av nyheter 34 procent jämfört med 25 procent; Blir ledsna av nyheter 27 procent jämfört med 18 procent.

¹⁴ Unga med och utan psykisk funktionsnedsättning i åldersgruppen 17–18: Nyheter är svåra att förstå 21 procent jämfört med 8 procent; Nyheterna är intressanta 47 procent jämfört med 62 procent; Nyheter är tråkigt 25 procent jämfört med 8 procent.

¹⁵ Uppsala universitet (2020) Barn och ungas röster om corona. En undersökning med barn och unga 4–18 år om coronapandemin våren 2020.

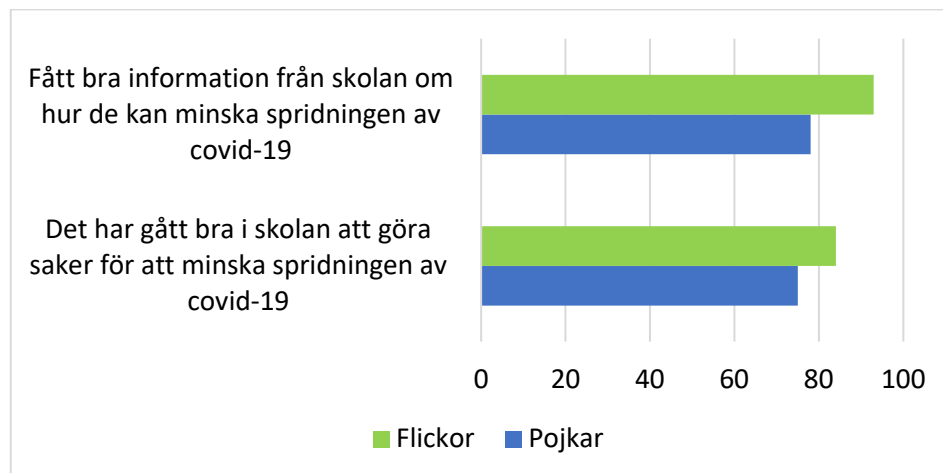
unga uppger att de oroar sig för att de inte får information om de tillhör en riskgrupp.¹⁶

”Det påverkar extremt mycket att man inte får någon information när man frågar om man är i riskzon eller inte!”

Ung person med funktionsnedsättning

Denna oro återfinns i princip inte alls hos eleverna i gymnasiesärskolan. Två procent av eleverna oroar sig för utebliven information om riskgrupps-tillhörighet. Eleverna är överlag mycket nöjda både med skolans information om hur eleverna ska göra för att minska smittspridning och hur det har gått att genomföra i praktiken (diagram 2). Många elever ger även i sina andra svar referenser till att man bör hålla avstånd, säkerhet, smittspridning och vikten av att tvätta händerna.¹⁷

Diagram 2. Andel (%) elever i gymnasiesärskolan om skolans information om covid-19

Källa: MFD

Fritid och socialt umgänge har begränsats

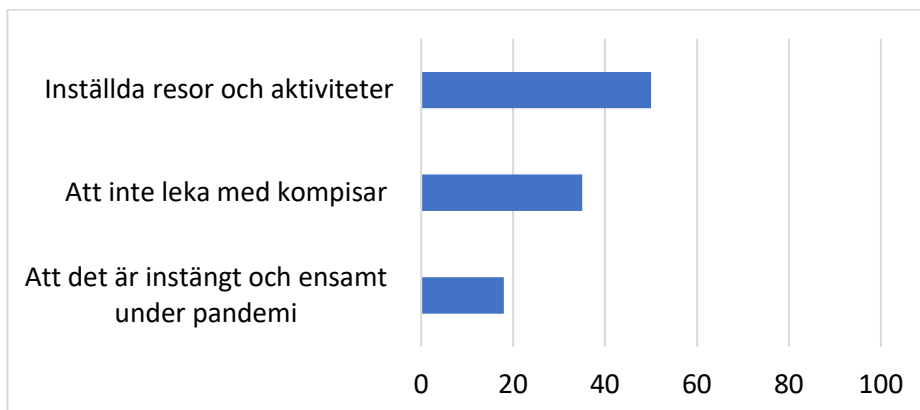
Aktuell forskning från bland annat Malmö och Jönköping universitet under 2020 visar att barns och ungas fritid och de aktiviteter som de brukar utföra,

¹⁶ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

¹⁷ MFD (2021) Analysrapport enkät till unga på lättläst dnr 2020/0289-7.

i hög utsträckning har påverkats under pandemin.¹⁸ När Rädda barnen frågade barn födda mellan åren 2007 och 2012 om det sämsta med corona var det många som nämnde de inställda fritidsaktiviteterna. Däremot var det inte lika många som kände sig ensamma och instängda (diagram 3).¹⁹

Diagram 3. Andel (%) barn födda mellan 2007 och 2012 om vad de tycker att det sämsta med corona är

Källa: Rädda barnen

I MFD:s material framgår det tydligt att fritiden för barn och unga med funktionsnedsättning har blivit mer begränsad under pandemin. I föräldrasvaren framgår också hur viktig fritid och vänner är för barn med funktionsnedsättning. Nästan hälften av föräldrarna uppger att deras barn upplever en ökad oro eller stress för att barnet inte kan träffa sina vänner som hen vill. Många föräldrar framhåller att fritiden och det sociala umgänget har stor betydelse för barnens utveckling.

Det finns exempel på föräldrar som berättar hur barnen backar i framför allt sin sociala utveckling när fritid och vänner av olika anledningar ställs in.

”Mitt barn är väldigt ensamt nu, vilket leder till att hon backar i utvecklingen, och backar i det sociala”

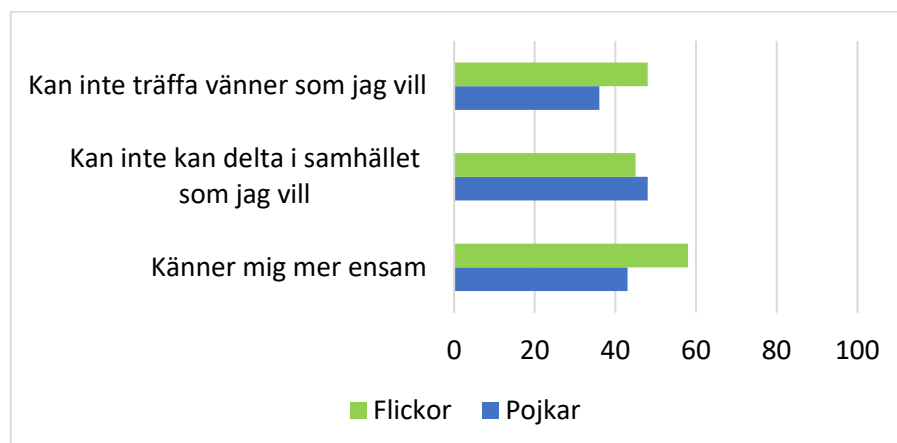
Förälder till barn med funktionsnedsättning

¹⁸ Hedenborg, Susanna, Röster från en stängd idrottsvärld – Coronakrisen som en möjlig grund för utveckling, Malmö universitet och Kapetanovic, S., Gurdal, S., Ander, B. och Sorbring E. (2020) Reported Change in Adolescent Psychosocial Functioning during the Covid-19 Outbreak, Jönköping universitet och Högskolan Väst.

¹⁹ Rädda barnen/Enkätfabriken (2020) Uppföljning barn och Corona, december 2020.

För många unga i MFD:s material är ensamheten och att inte kunna träffa vänner som de vill, en stor källa till ett sämre mående (diagram 4). Det finns också många föräldrar, men även unga själva, som av oro för sjukdom själva ställt in även sådana aktiviteter som fortgått under pandemin.²⁰

Diagram 4. Andel (%) unga med funktionsnedsättning som har känt sig mer oroliga under coronapandemin

Källa: MFD

Elever i gymnasiesärskolan uppger i mycket lägre utsträckning att de känner sig mer ensamma under pandemin. Ungefär var tionde elev känner sig ensam, det gäller både flickor och pojkar.²¹ Det finns dock en grupp unga vuxna med funktionsnedsättning som riskerar att bli ensamma i högre utsträckning än andra. Unga vuxna som har en intellektuell funktionsnedsättning har en lägre digital delaktighet än andra. Den digitala klyftan kan för dem både handla om digital kompetens och om att inte ha tillgång till digitala verktyg, såsom smarta telefoner.²² Riksförbundet FUB har sett att många LSS-boenden helt har saknat möjlighet till digitala möten. Det beror på en kombination av bristande digital kompetens hos personalen samt avsaknad av wifi-uppkoppling. Konsekvensen av detta kan för unga vuxna i LSS-boenden ha blivit att de under pandemin helt har saknat möjlighet till digitala möten med anhöriga och vänner.²³

²⁰ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

²¹ MFD (2021) Analysrapport enkät till unga på lättläst dnr 2020/0289-7.

²² PTS (2020), Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2020.

²³ Riksförbundet FUB (2020) FUB:s rapport till coronakommissionen november 2020: En översikt av covid-19 pandemins konsekvenser för barn, unga och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar.

Organisationerna ställer in aktiviteter

För en del barn och unga med funktionsnedsättning kan det krävas mer för att kunna hålla igång en fritidsverksamhet när omständigheterna förändras. För en del funktionsnedsättningar krävs mer resurser, mer personal och mer kompetens för att hålla igång verksamheten. I Riksidrottsförbundets sammanställning av preliminära siffror för höstterminen 2020, syns denna skillnad tydligt när man jämför antalet deltagartillfällen för parasport i jämförelse med genomsnittet.²⁴ Nationella rekommendationer och råd har utformats för att barn och unga i så stor utsträckning som möjligt ska kunna fortsätta med sina fritidssysselsättningar. Även parasportförbunden har prioriterat att upprätthålla verksamheter för barn. Trots detta ser det ut som att barn och unga inom parasporten har drabbats hårdare än barn och unga generellt. För parasport visar de preliminära siffrorna en stor nedgång i antalet deltagartillfällen i alla ålderskategorier. Nedgången i antal deltagartillfällen per ålderskategori för parasport i jämförelse med genomsnittet för alla sporter är: 7–12 år 33 procent mot 9 procent, 13–16 år 48 procent mot 9 procent, 17–20 år 50 procent mot 15 procent och 21–25 år 59 procent mot 21 procent.²⁵

En lägesbild av coronapandemins konsekvenser för det civila samhället från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, visar också att det är föreningsliv för personer med funktionsnedsättning som har drabbats hårdast under pandemin. Nästan hälften av dessa organisationer uppger i undersökningen att de har små möjligheter att ställa om sin verksamhet. Organisationerna fick också uppskatta de långsiktiga konsekvenser som kan komma att uppstå för respektive målgrupp på sikt. Organisationer med personer med funktionsnedsättning som målgrupp bedömde oftare än andra organisationer psykisk ohälsa som en långsiktig konsekvens.²⁶

---

²⁴ Statistiken bygger på LOK-stödsansökningar för 2020. Det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stöd) är ett stöd till idrottsföreningar som delas ut av Riksidrottsförbundet.

²⁵ Se hemsidan <https://www.rf.se/Nyheter/Allanyheter/farreungaidrottadeundercoronatrendsomoroar/>

²⁶ MUCF (2020) Coronakrisens konsekvenser för det civila samhället. Lägesbild oktober 2020.

Oro för smitta har bidragit till hög skolfrånvaro

Både Skolinspektionen och kommuner har sett att många barn har hållits hemma från skola och förskola på grund av oro hos föräldrarna.²⁷ I en del kommuner har socialtjänsten tagit emot en ny typ av orosanmälningar. Det gäller låg skolnärvaro hos familjer utan tidigare kontakter med socialtjänsten. Kommunerna beskriver att det ofta har handlat om barn i familjer där föräldrarna inte behärskar svenska och/eller barn i socioekonomiskt utsatta områden.²⁸ Andra anmälningar har rört barn som redan är kända av socialtjänsten med anledning av en hög frånvaro i skolan.²⁹ Skolinspektionen ser också att det finns elever med en hög frånvaro sedan tidigare där distansundervisning inte har gett en minskning i frånvaron. I en del fall har frånvaron till och med ökat under pandemin.³⁰

Skolfrånvaro hos barn med funktionsnedsättning

I MFD:s material framträder en liten grupp barn som verkar ha haft en hög skolfrånvaro under pandemin. Det finns barn som varit hemma på grund av rekommendationer om att stanna hemma vid minsta förkylningssymptom. Det finns också föräldrar som berättar att de har grundskolebarn som de anser vara riskgrupp och därför har bett om att få hemundervisning, men där skolan nekat detta. Några få fall i materialet handlar om barn som utan att tillhöra en utpekad riskgrupp, stannat hemma ändå. Orosanmälan har då gjorts från skolan till socialtjänsten.³¹ Skolinspektionen konstaterade i maj 2020 att det återstod elevgrupper med fortsatt hög frånvaro på grund av oro för smitta. Det handlade då bland annat om elever som tillhör tränings skolans målgrupp i grund- och gymnasiesärskolan. I december 2020 uppgav istället majoriteten av rektorerna i Skolinspektionens granskning genomförd

---

²⁷ Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän och Socialstyrelsen (2020) Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten.

²⁸ Socialstyrelsen (2020) Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten.

²⁹ Ibid.

³⁰ Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän och Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

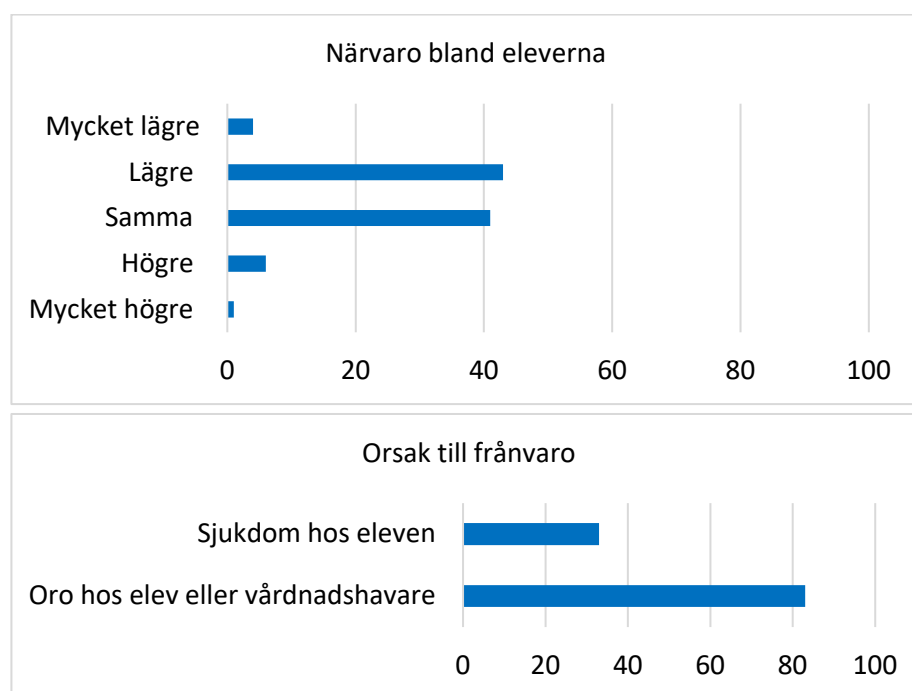
³¹ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

i september – oktober samma år att majoriteten av de elever som tidigare var hemma på grund av vårdnadshavares oro, nu hade återvänt till skolan. Det kvarstod dock ett antal fall av elever som var hemma också under höstterminen.³²

Under pandemin har särskolans elevgrupper framhållits som elever som oftare än andra kan tillhöra riskgrupp. De har därför förutsatts i högre grad än andra elever stanna hemma utan att vara sjuka. I MFD:s enkät är det dock endast några få gymnasiesärskolor som bedömer att de sett en mycket lägre närvaro bland dessa elever under pandemin (diagram 5).³³

Diagram 5. Andel (%) gymnasiesärskolor om i vilken utsträckning eleverna har varit närvarande i skolan under coronapandemin, samt orsak till frånvaro

Källa: MFD

³² Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän och Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.

³³ MFD (2021) Analysrapport enkät till gymnasiesärskolan, dnr 2020/0289-7.

Runt en fjärdedel av gymnasiesärskolorna uppger att den lägre närvaron inte kommer att få några större konsekvenser för eleverna. Det finns dock skolor som lyfter att frånvaron kan få konsekvenser för elevernas sociala utveckling och att det riskerar att skapa ett sämre mående hos eleverna. Eleverna riskerar att tappa rutiner när de är frånvarande och att det skapar stress när de väl kommer tillbaka till undervisningen i skolan.³⁴

Många gymnasiesärskolor bedrivs så att elever från den reguljära gymnasieskolan och eleverna från gymnasiesärskolan går tillsammans i samma skollokaler. Många av eleverna i gymnasiesärskolan har uppmärksammat att eleverna i den reguljära gymnasieskolan har distansundervisning och därmed inte är på plats i lokalerna. I MFD:s enkät noterar många elever i gymnasiesärskolan att skollocalerna är tomma utan de andra gymnasieeleverna. Det är ungefär lika många elever som uppger att de tycker att det är skönt att det är lugnare i skolan med färre elever, som elever som tar upp de tomma skollocalerna under frågan om vad som varit sämre under pandemin.³⁵

”Jag tycker att det har varit bra för oss, för vi har inte haft distans. Jag tycker synd om alla andra som går på skolan att de inte får komma till skolan”

Elev i gymnasiesärskolan

MFD:s material visar även en oro hos föräldrar till de yngsta barnen. De oroar sig för de konsekvenser som ett längre avbrott i förskolevistelsen kan få för barnets sociala utveckling.³⁶ Både Sveriges Stadsmissioner³⁷ och SUF Kunskapscentrum i Region Uppsala lyfter fram denna konsekvens. Det finns förskolor och förskoleklasser som efter pandemin bör vara förberedda på att ta emot barn som levtt mycket isolerade under pandemin. Det kan finnas barn som inte har träffat några andra barn än eventuella syskon och inga andra

---

³⁴ MFD (2021) Analyserapport enkät till gymnasiesärskolan, dnr 2020/0289-7.

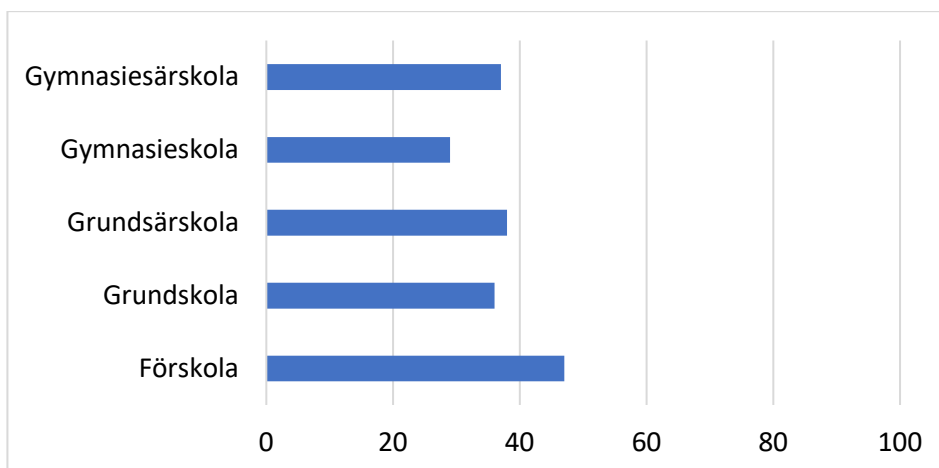
³⁵ MFD (2021) Analyserapport enkät till unga på lättläst dnr 2020/0289-7.

³⁶ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

³⁷ Sveriges Stadsmissioner (2021) Fattighetsrapporten 2020.

vuxna än föräldrarna under en lång tid.³⁸ Även äldre barn har hållits hemma på grund av sjukdom eller oro för smitta (diagram 6).

Diagram 6. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning som har hållit sitt barn hemma en period på grund av sjukdom eller av oro för att barnet kan vara riskgrupp för covid-19³⁹

Källa: MFD

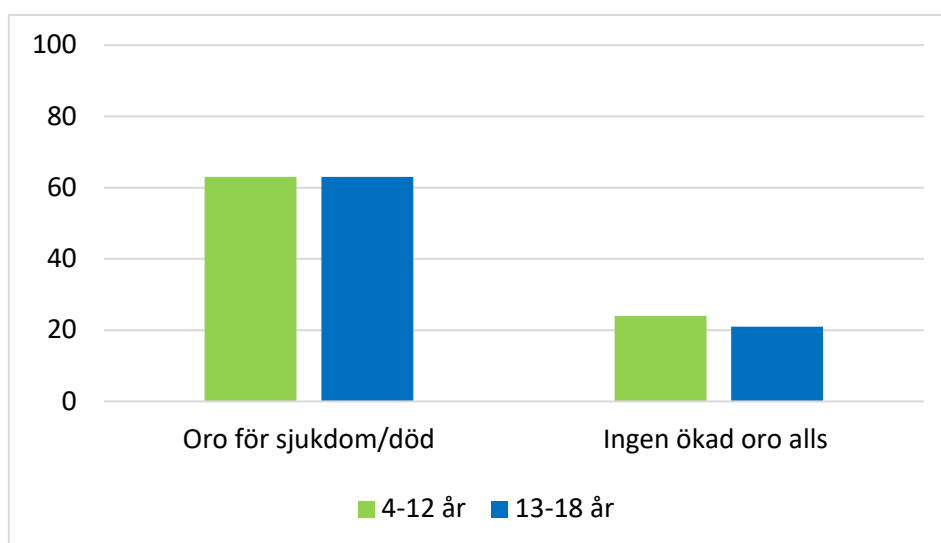
³⁸ Från samråd organiserat av SUF-Kunskapscentrum i Uppsala den 20 januari 2021.

³⁹ Några skolformer har ett mindre antal svarande föräldrar, vilket gör att jämförelser bör göras med viss försiktighet. Antal svarande föräldrar för vilket procenttalet är beräknat är 72 i förskolan, 396 i grundskolan, 93 i grundsärskolan, 140 i gymnasieskolan och 38 i gymnasiesärskolan.

Konsekvenser i form av oro och stress

Under våren och sommaren 2020 gick det att se en ökad oro hos de flesta barn och unga med anledning av pandemin. En studie vid Uppsala universitet visade i juni 2020 att mer än hälften av de deltagande barnen i åldrarna 4–18 år oroade sig för sjukdom och/eller död hos dem själva eller andra närstående (diagram 7).⁴⁰

Diagram 7. Andel (%) barn och unga som känner oro på grund av corona

Källa: Uppsala universitet

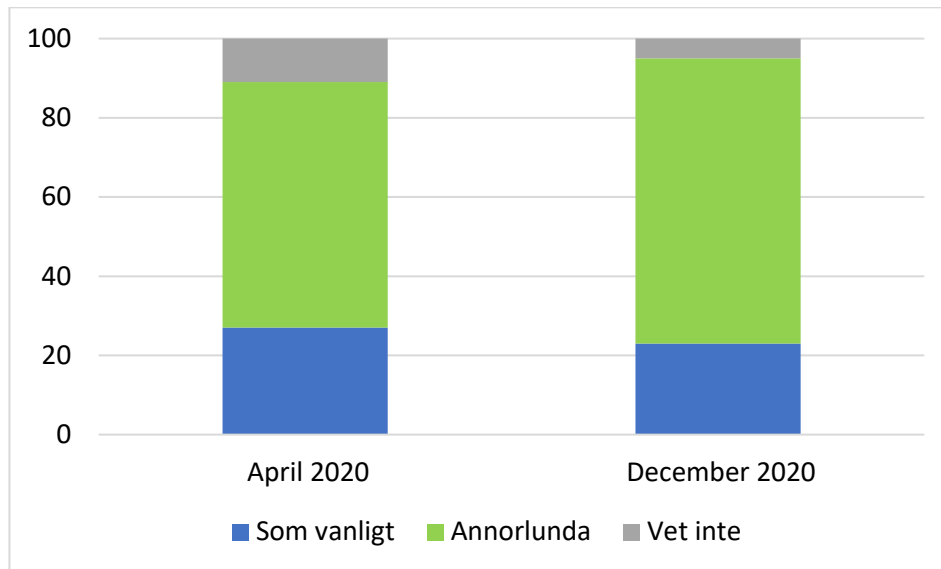
När frågan bröts ner till oro för egen sjukdom, var det dock betydligt färre barn som oroade sig för detta. I hela åldersspannet, 4–18 år, var det 16 procent av barnen som uttryckte oro för egen sjukdom eller död.⁴¹

⁴⁰ Uppsala universitet (2020) Barn och ungas röster om corona. En undersökning med barn och unga 4–18 år om coronapandemin våren 2020.

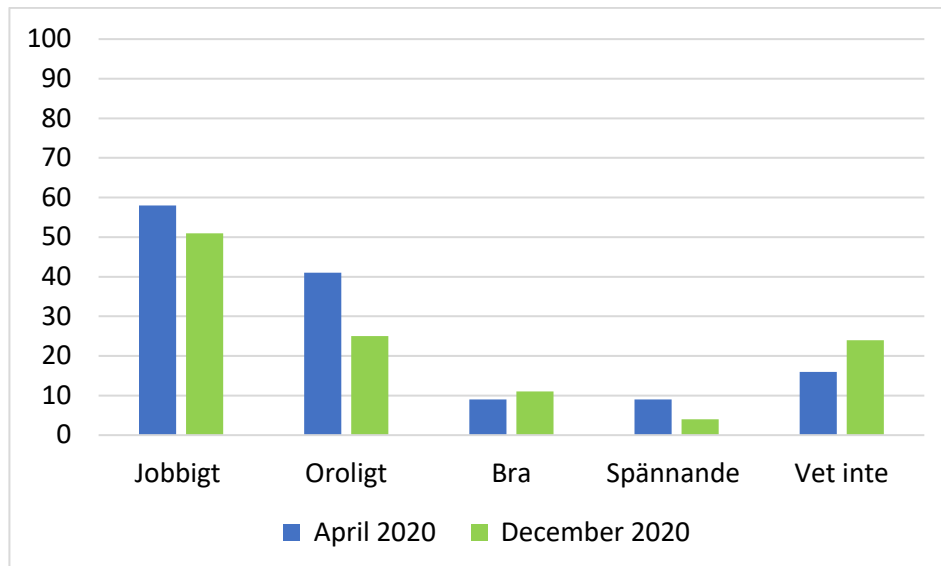
⁴¹ Resultat ur Uppsala universitet (2020) Barn och ungas röster om corona. En undersökning med barn och unga 4–18 år om coronapandemin våren 2020, framtaget för MFD 2021-03-01.

Under hösten 2020 verkar dock mycket av oron ha mattats av. När Rädda barnen i december 2020 frågade barn födda 2007–2012 uppgav barnen en kraftigt minskad oro från tidigare under året (diagram 8 och 9).

Diagram 8. Andel (%) av barn födda 2007–2012 om hur livet är under coronapandemin

Diagram 9. Andel (%) av de barn födda 2007–2012 som tycker att livet är annorlunda under coronapandemin, om hur det känns

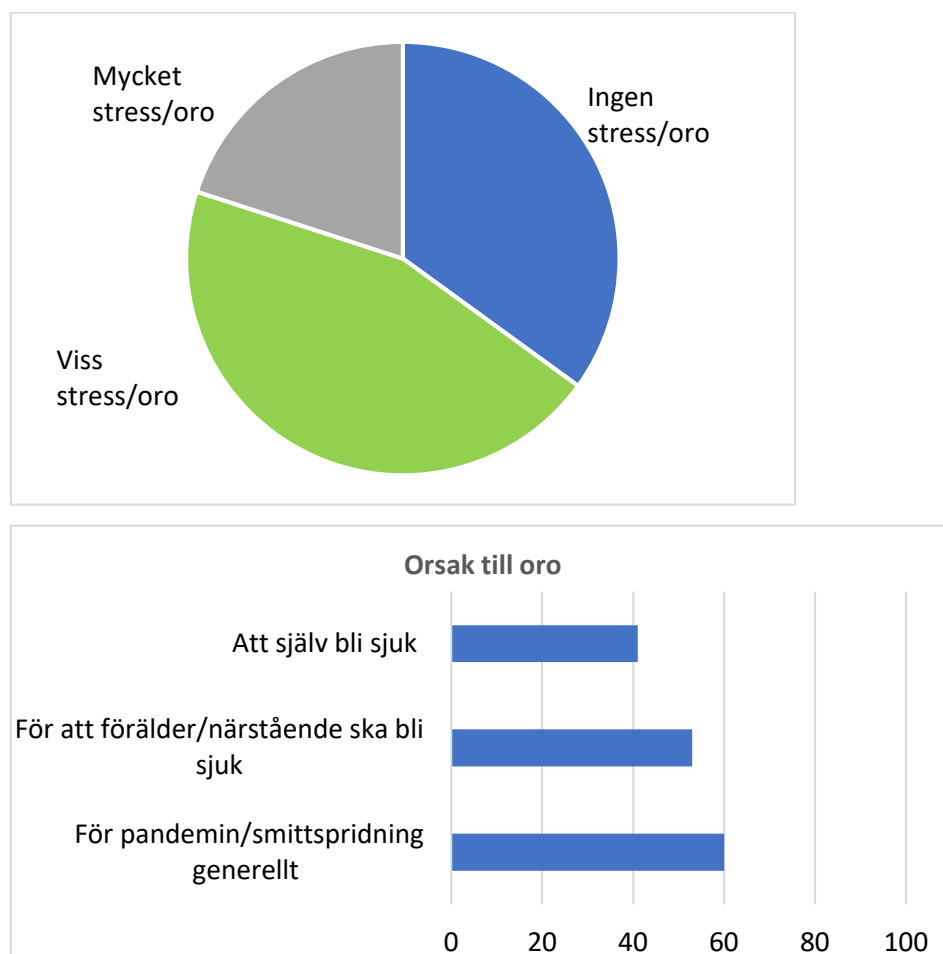

Källa: Rädda barnen

Oro, stress och nedstämdhet hos barn och unga med funktionsnedsättning

Hos barn och unga med funktionsnedsättning verkar oro och stress över situationen under pandemin kvarstå över tid. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning uppger under senhösten 2020 att de märker av höga nivåer av oro och stress hos barnen själva (diagram 10).⁴²

Diagram 10. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning som uppfattar oro hos sina barn under coronapandemin, samt orsak till oro

Källa: MFD

Hos unga med funktionsnedsättning uppger hela 96 procent någon form av ökad oro eller stress under pandemin. Många uppger att de är rädda för att bli sjuka i covid-19 (diagram 11). Både flickor och pojkar beskriver hur de på

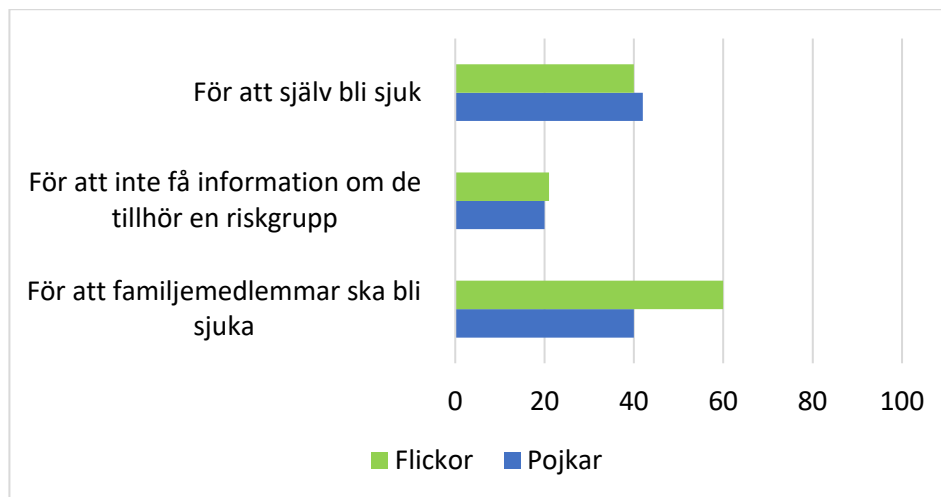
⁴² MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

grund av rädslan ställer in aktiviteter, begränsar sina sociala kontakter och i en del fall går in i ett slags självvald isolering. Ungdomarna beskriver hur de på grund av detta får symptom såsom oro, nedstämdhet, ångest och depressiva symptom. I några fall lyfts till och med suicidala tankar fram.⁴³

”Jag har blivit mer instängd än innan och har blivit mer deprimerad och ångesten och oron har ökar kraftigt.”

Ung person med funktionsnedsättning

Diagram 11. Andel (%) unga med funktionsnedsättning om oro under coronapandemin

Källa: MFD

Hos unga i gymnasiesärskolan ser oron generellt ut att vara lägre. Ungefär en tredjedel av de unga känner sig mer oroliga och ledsna under pandemin. Här finns flera unga som svarar att de inte vet om de känner sig mer oroad. Det finns också en stor grupp elever som svarar att pandemin inte påverkar dem (diagram 12). En orsak kan vara att särskolan i stort sett hållit öppet under hela pandemin. Men det finns också en grupp unga som oroar sig och känner sig ensamma och ledsna. Det mest återkommande svaret är att olika typer av fritidsaktiviteter har ställts in. Det är dock inte lika tydligt varför, och av vem, aktiviteterna har ställts in. Nära hälften av eleverna gör någon referens till att

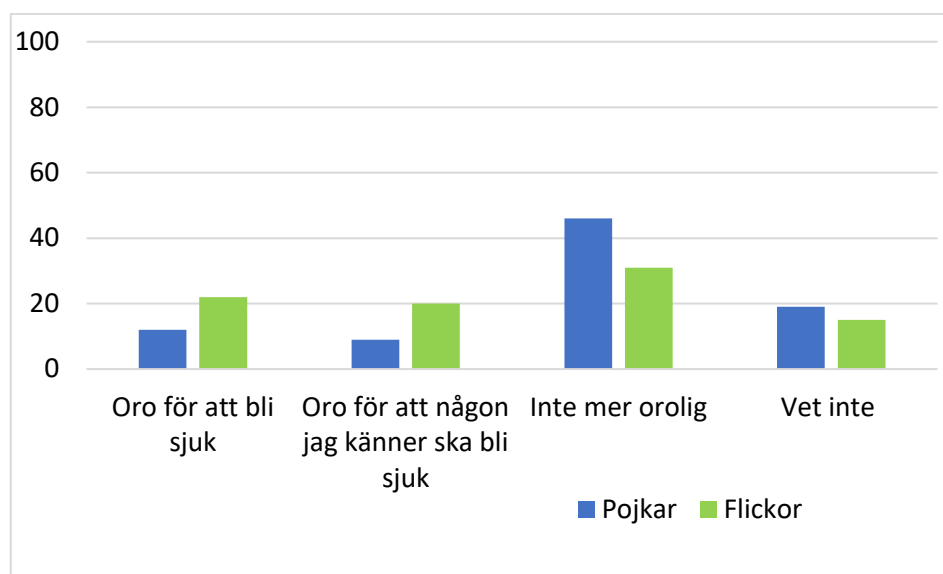
⁴³ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

inte få träna, inte få ta del av andra fritidssysselsättningar eller till att inte få träffa vänner och släkt.⁴⁴

”Ingen fika med ledsagare, ingen fotboll, inget roligt. Jag kan inte träffa kompisar. Alla är rädda.”

Elev i gymnasiesärskolan

Diagram 12. Andel unga (%) i gymnasiesärskolan som upplever oro under coronapandemin

Källa: MFD

Analys av resultaten

Den oro för covid-19 viruset som många barn och unga generellt upplevde i början av pandemin tycks ha minskat successivt under det år som gått. Kunskapen om den låga risken för barn att bli allvarligt sjuka har ökat. Många aktörer har också arbetat intensivt med att ta fram information om viruset direkt till barn. Troligtvis har många barn också vant sig vid och hittat sätt att förhålla sig till restriktioner och nya förutsättningar. Motsvarande minskning i oro framkommer inte i MFD:s kartläggning bland barn och unga med funktionsnedsättning. Många barn, unga och föräldrar upplever att de inte har fått tillförlitlig information kring hur viruset interagerar med deras funktionsnedsättning och om risken för smitta eller svår sjukdom kan vara större än för andra barn. Många verkar uppleva att smittskyddsinformationen kring barn är för

⁴⁴ MFD (2021) Analysrapport enkät till unga på lättläst dnr 2020/0289-7.

generell. Barns oro är också nära kopplad till den oro och stress som deras vårdnadshavare upplever. Ett barn som själv oroar sig för att bli allvarligt sjuk, och uppfattar att föräldrar oroar sig för detsamma, kan uppleva en dubblerad oro. Det kan också öka de negativa konsekvenserna för måendet som oron för med sig.

Oron och upplevelsen av att det inte finns tillförlitlig information verkar ha påverkat många familjer på ett påtagligt sätt. Många barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer har valt att helt eller delvis isolera sig socialt som en säkerhetsåtgärd. Det betyder att de i hög utsträckning har ställt in även sådant som hållits öppet under pandemin, både fritidsaktiviteter och stödinsatser. Denna orosgrundade egenisolering har sannolikt påtagligt påverkat många barns och ungas liv. Även om isoleringen är självvald beskriver många familjer känslor av social isolering och ensamhet.

Vid delvis eller hel isolering får de närmaste vuxnas förmåga att kompensera för det som uteblir en avgörande betydelse för barn och unga. Förmåga och möjlighet att kompensera beror bland annat på hur de vuxna i familjen själva mår och hur de kan hantera oro. Det kan dessutom vara svårare att kompensera för barn som har stora behov. Många barn och unga med funktionsnedsättning hade redan innan pandemin färre sociala kontakter och aktiviteter. Det verkar också som att det i många fall har varit svårare att hålla igång fritidsverksamhet som är särskilt inriktad på barn och unga med funktionsnedsättning. Inställda och uteblivna fritidsaktiviteter får större negativa effekter för dessa barn, då de spelar en särskilt stor roll för deras möjlighet att få träna självständighet och på så sätt bygga sin självkänsla och självförtroende.

För elever i gymnasieåldern och uppåt har omställningen under pandemin varit särskilt påtaglig. Med undervisning på distans försvinner de dagliga sociala kontakter och den struktur i vardagen som en skoldag innebär. Långa perioder av distansundervisning har på ett avgörande sätt påverkat måendet hos många unga med funktionsnedsättning. MFD:s kartläggning visar att det finns en grupp unga med funktionsnedsättning i gymnasieåldern som mår mycket dåligt under pandemin. Utöver oron för själva viruset, så uppger de unga att deras dåliga mående i mycket hög grad är en konsekvens av social distansering, uteblivna sociala kontakter och självisolering.

Flertalet gymnasiesärskolor har under pandemin hållits öppna och undervisningen har fortsatt som vanligt. Elever med funktionsnedsättning i denna

skolform har alltså under pandemin i stor utsträckning fortsatt träffa vänner och skolpersonal. Många elever verkar också uppleva ett större lugn när skolornas lokaler innehåller färre elever, i och med att den reguljära gymnasieskolan har distansundervisning. Eleverna i gymnasieskolan tycker också i hög grad att de i skolan fått den information som de behöver om hur de kan minska smittspridning. Allt detta kan ha bidragit till att dessa elever upplever en avsevärt mindre oro och ensamhet.

2. Utebliven utbildning och distansundervisning

Elever i alla årskurser har påverkats av olika beslut och rekommendationer under pandemin. Rekommendationer och de därpå följande besluten om övergång till distansundervisning har haft en avgörande betydelse för elever i gymnasiet, och i ett senare skede även högstadiet. För elever i de lägre årskurserna har de allmänna råden om att stanna hemma vid minsta förkylningssymptom, hålla avstånd och upprätthålla hygienrutiner fått stor inverkan.

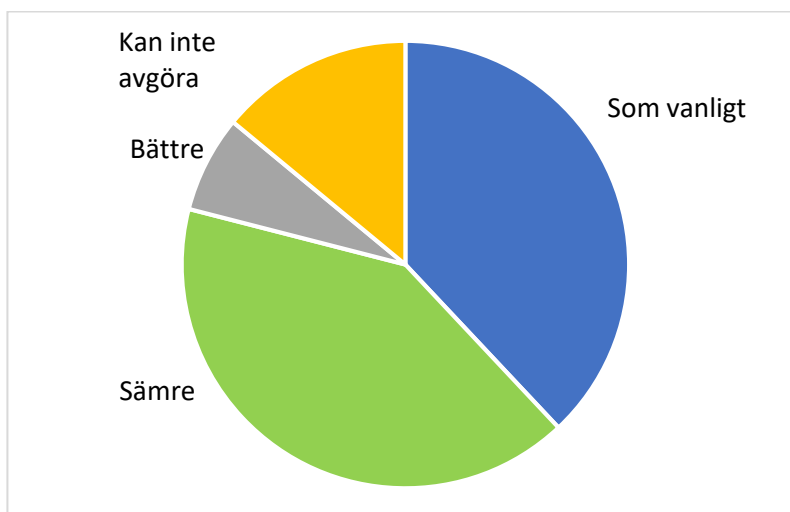
Övergången till distansundervisning har inneburit påfrestningar både för elevernas lärande och deras mående. Hur man har påverkats av distansundervisning beror mycket på den enskilde elevens förutsättningar och studiemiljön i hemmet men också på föräldrarnas förutsättningar att stötta och hjälpa till. För många grundskolor har effekterna av pandemin framför allt handlat om en periodvis hög sjukfrånvaro och arbetsbelastning hos personalen. Hittills har inga nationella undersökningar gjorts där föräldrar till barn i grundskolan systematiskt har tillfrågats om hur de upplever att barnens skolsituation har sett ut under pandemin. Elever i grundskolan har inte heller strukturerat getts möjlighet att själva berätta om sin situation.⁴⁵ I MFD:s kartläggning ges föräldrarna till ett antal barn med funktionsnedsättning möjlighet att beskriva sin upplevelse. Deras svar ger en samstämmig bild av att utbildningssituationen i grundskolan har försämrats under pandemin (diagram 13).⁴⁶

---

⁴⁵ Skolinspektionen har i sin förenklade granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor under vecka 35–42 pratat med ett urval av elevrepresentanter, främst elever från elevrådet på respektive skola, från 237 skolor, främst grundskolor.

⁴⁶ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Diagram 13. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning, oavsett skolform, om hur skolan har fungerat under våren 2020

Källa: MFD

Smärtgräns för hur hög personalfrånvaron kan vara

Rapporter från Lärarförbundet, Skolverket och Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, IFAU, bekräftar att personalfrånvaron i för- och grundskola periodvis under pandemin varit hög.⁴⁷ Uppföljningar visar också att grundskolornas arbete med kvalitet i särskilt stöd i perioder har påverkats av personalfrånvaron.⁴⁸ Under 2020 har många skolor arbetat intensivt med personalfrånvaro och stöd till elever i behov av stöd för att kompensera detta. Det finns skolor som uppger att de vid sjukfrånvaro har undvikit att ta in vikarier och istället nyttjat annan personal som är känd för eleverna sedan tidigare. I vissa fall har specialpedagoger och speciallärare nyttjats som vikarier vid lärarfrånvaro. I slutet av 2020 uppgav dock en majoritet av rektorerna att de har en god lägesbild av elevernas behov av stöd.

⁴⁷ IFAU bedömer att personalfrånvaron under perioden mars–december 2020 ökade i förskolan och skolan med knappt 70 procent (drygt 3 procentenheter), med stora skillnader i tid beroende på hur pandemin utvecklade sig. Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning augusti 2020 och Lärarförbundet (2020) Ett ohållbart uppdrag – Lärarförbundets medlemmar om coronavåren 2020.

⁴⁸ Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän.

Etablerade rutiner för särskilt stöd har i stor utsträckning kunnat efterlevas och få nya stödbehov hade uppkommit kopplat till pandemin. Rektorer medger dock att finns en smärtgräns för hur hög personalfrånvaro skolor kan hantera. En del rektorer ser också att långvarig frånvaro hos specialpedagogisk personal kan göra stödet sårbart till elever som är i särskilt behov av stöd.⁴⁹

Specialskolan, som är riktad till elever som är döva eller har en hörselnedsättning, grav språkstörning eller synnedsättning i kombination med ytterligare funktionsnedsättning, har haft som målsättning att så långt det är möjligt hålla skolorna öppna under pandemin. För elever som tillhör riskgrupper och som har behövt vara hemma har olika lösningar utformats, med bland annat distansundervisning, undervisning i skolans lokaler på annan tid eller undervisning utomhus.⁵⁰

Personalfrånvaro påverkar både inläring och skolgång

Föräldrarna i MFD:s material bekräftar att sjukfrånvaro hos personalen har påverkat situationen i grundskolan (diagram 14). De menar att det har påverkat barnens undervisning, lärande och mående negativt.⁵¹

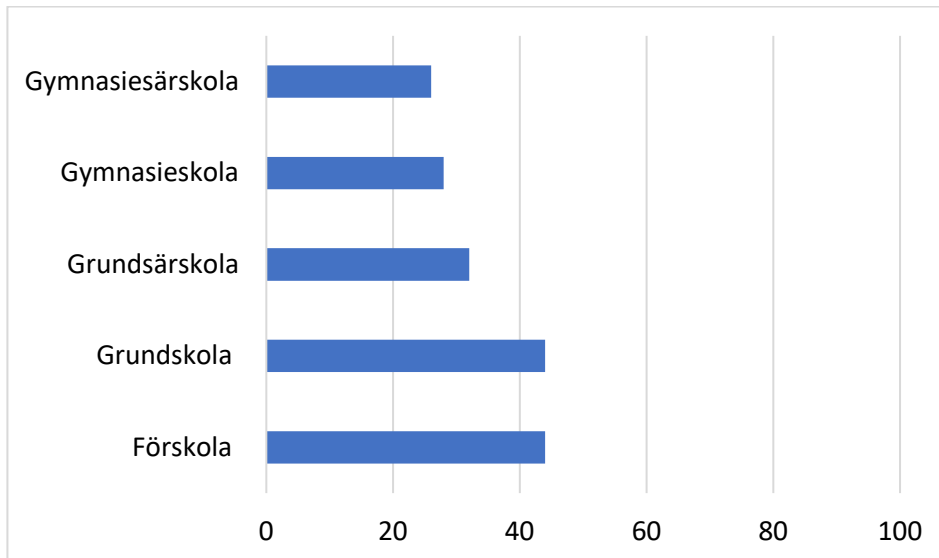
---

⁴⁹ Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.

⁵⁰ Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning augusti 2020.

⁵¹ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Diagram 14. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning som anser att personalfrånvaron har påverkat undervisningens organisering under våren 2020⁵²

Källa: MFD

” Många sjuka lärare under våren påverkade min son i andra klass negativt, eftersom det stöd han är i behov av stöd inte fanns på samma sätt som vanligt. Det gav en ökad oro och han har nu svårt att landa i skolan och finna sin plats igen.”

Förälder till elev med funktionsnedsättning

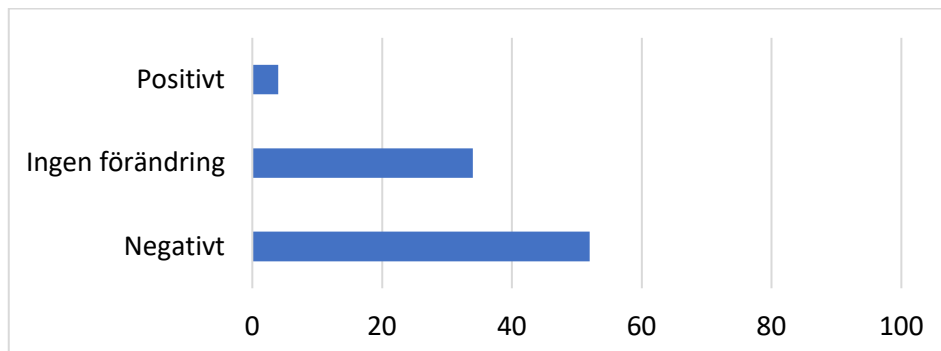
Föräldrarna i kartläggningen upplever att grundskolor har haft svårigheter både med att upprätthålla kvalitet i undervisning och i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd (diagram 15).⁵³ Pojkar har sedan innan pandemin i högre utsträckning än flickor särskilt stöd och extra anpassningar i skolan.⁵⁴ Risken finns därför för att pandemins konsekvenser slår oproportionerligt hårt mot pojkars utbildningsresultat.

⁵² Några skolformer har ett mindre antal svarande föräldrar, vilket gör att jämförelser bör göras med viss försiktighet. Antal svarande föräldrar för vilket procenttalet är beräknat är 72 i förskolan, 396 i grundskolan, 93 i grundsärskolan, 140 i gymnasieskolan och 38 i gymnasiesärskolan.

⁵³ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

⁵⁴ Skolverket (2019) Särskilt stöd i grundskolan läsåret 2018/19 och Skolverket (2020) Särskilt stöd i grundskolan läsåret 2019/20. Beskrivande statistik.

Diagram 15. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning i grundskolan efter hur de upplever att barnets stöd och anpassningar i skolan har påverkats under våren 2020

Källa: MFD

Under höstterminen 2020 uppger många rektorer till Skolinspektionen att skolorna har skapat flexibla lösningar för att tillgängliggöra undervisningen för elever som annars riskerar frånvaro.⁵⁵ I MFD:s kartläggning finns föräldrar som av olika skäl haft barn i grundskola hemma under perioder av pandemin. Långdragna förkylningssymptom är en anledning, oro för smitta en annan. En grupp föräldrar har med anledning av detta fått hemundervisning beviljad för barn i grundskolan. Den stora majoriteten av dessa föräldrar anser dock inte att de har fått rätt hjälp och stöd att utföra undervisningen hemma. Åtta av tio föräldrar anser att barnet bara till viss del eller inte alls fått rätt hjälp och stöd för att utföra undervisningen hemma.⁵⁶

Det finns också en liten grupp föräldrar som beskriver hur situationen i skolan på grund av pandemin har förändrats på ett sådant sätt att de inte längre kan förmå barnet att gå till skolan.⁵⁷

⁵⁵ Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.

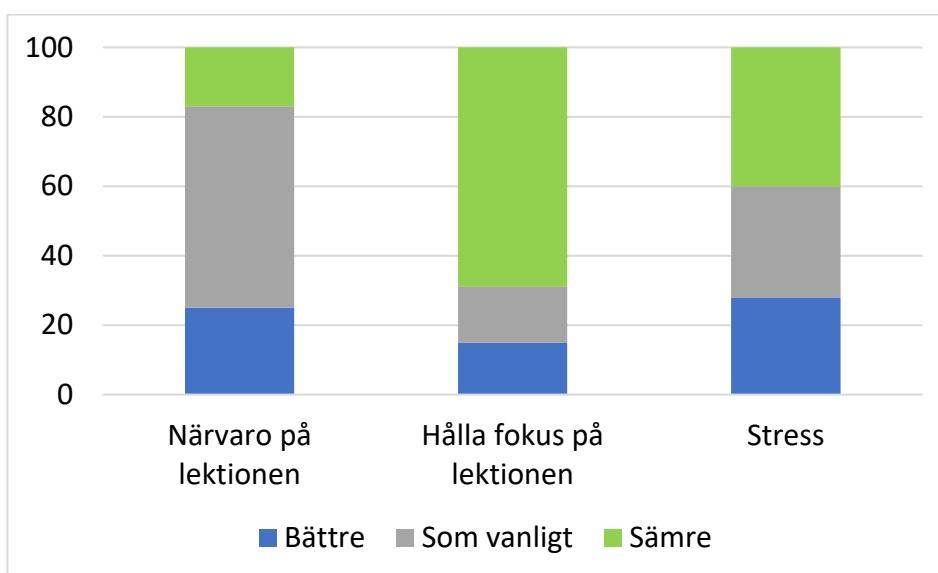
⁵⁶ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

⁵⁷ Ibid.

Elever i behov av särskilt stöd har påverkats mest

Att övergången till utbildning på distans har påverkat alla elever är samtliga uppföljande aktörer överens om.⁵⁸ Skolmyndigheter och andra aktörer uppger att distansundervisningen har inneburit stora påfrestningar för eleverna. Detta trots huvudmäns, rektorers och lärares ansträngningar med att skapa en fungerande undervisning på distans.⁵⁹ Till Sveriges Elevkårer uppger eleverna att undervisningen på distans överlag har haft flest negativa konsekvenser (diagram 16). Det gäller framför allt för elever i behov av särskilt stöd (diagram 17).⁶⁰

Diagram 16. Andel (%) gymnasieelever om hur deras närvaro och fokus har påverkats av distansundervisningen under våren 2020

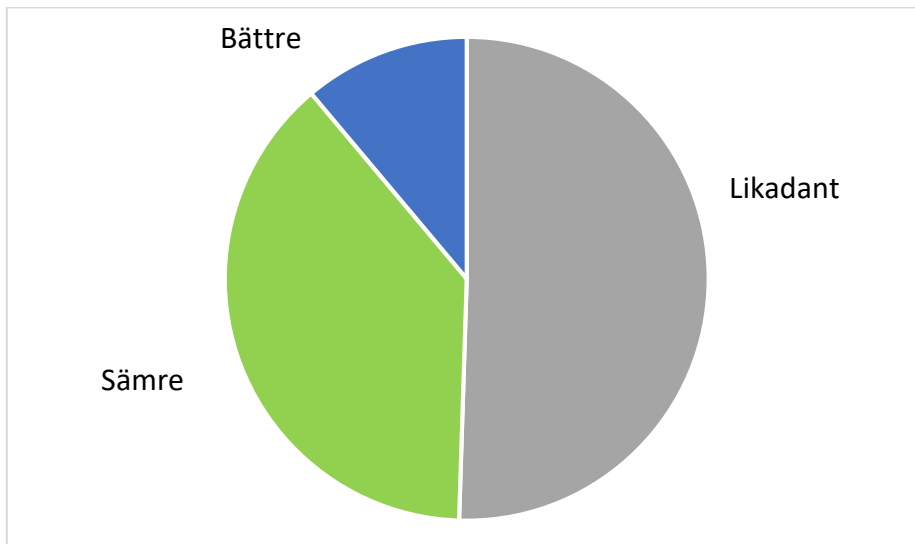
Källa: Sveriges Elevkårer

⁵⁸ Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning augusti 2020 och Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor.

⁵⁹ Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor.

⁶⁰ Sveriges Elevkårer (2020) Uppföljande undersökning om gymnasieelevers upplevelse av distansundervisning VT2020.

Diagram 17. Andel gymnasieelever (%) om hur de upplever att särskilt stöd har fungerat i skolan under våren 2020

Källa: Sveriges Elevkårer

I undersökningen fick eleverna också lista vad som var viktigt för att kunna hålla fokus på studierna vid undervisning på distans. Eleverna menade att det var minst viktigt att se sina klasskamrater och läraren genom video. Sex av tio ansåg att detta var mindre eller inte alls viktigt. Däremot uppgav mer än hälften av eleverna att det var svårare att ställa frågor till läraren vid distansundervisning.⁶¹

Distansundervisning för elever med funktionsnedsättning

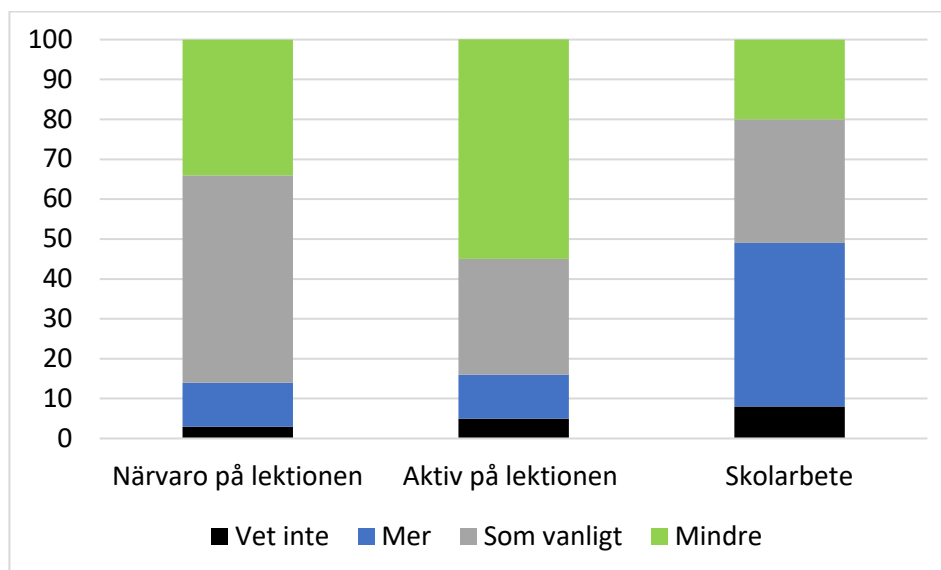
De unga med funktionsnedsättning som djupintervjuats i MFD:s undersökning uppger samstämmigt att de känner att distansundervisningen har gjort dem stressade och att de upplever en hög arbetsbelastning (diagram 18). Många av de intervjuade ungdomarna oroar sig också för att de inte lär sig lika mycket som vanligt.⁶²

⁶¹ Ibid.

⁶² MFD (2021) Sammanställning djupintervjuer med elever med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Diagram 18. Andel (%) elever med funktionsnedsättning om närvaro och fokus vid distansundervisning under coronapandemin

Källa: MFD

I de kvalitativa intervjuerna beskriver flera elever det vanligaste lektionsupplägget. Lektionen inleds med ett upprop och en introduktion från läraren. Därefter förväntas eleverna studera självständigt och lärarens kamera är avstängd. Eleverna beskriver hur upplägget medför ett stort ansvar för dem att själva ta sig igenom lektionen och en känsla av en sämre kontakt med läraren. De beskriver hur lätt motivationen minskar när de inte ser andra arbeta samt känslor av ensamhet och av att inte bli sedd. Majoriteten av eleverna uppger att de har blivit tystare i det digitala formatet. De beskriver hur de upplever hinder för att be om hjälp och att det är enklare att bara ”försvinna”. Eleverna upplever inte heller att lärares uppföljning av tysta elever är tillräckligt aktiv.⁶³

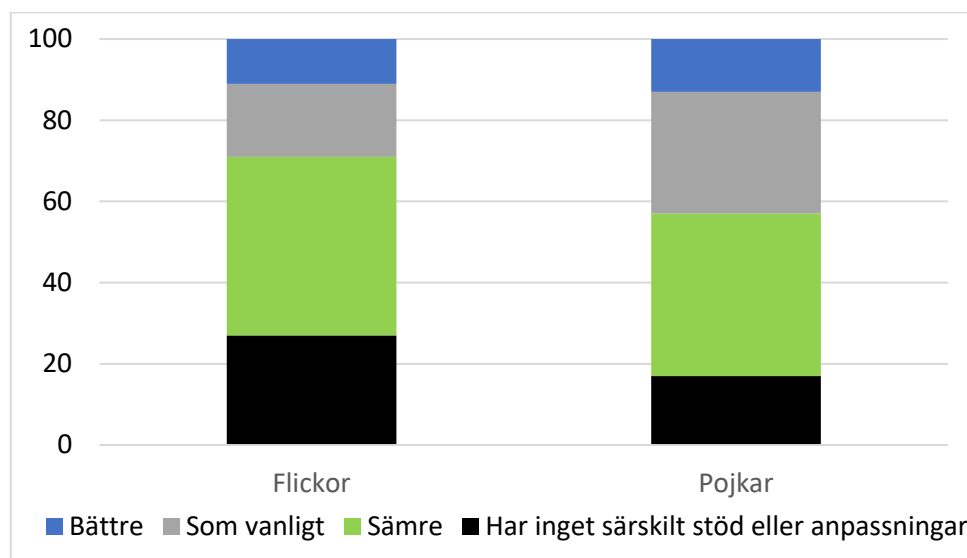
”Jag lär mig mycket mindre, men lärarna verkar tro att jag lär mig lika mycket. Mina betyg är oförändrade, men nästan inget går in på djupet.”

Elev med funktionsnedsättning i gymnasieskolan

⁶³ MFD (2021) Sammanställning djupintervjuer med elever med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Eleverna i MFD:s enkät ger också en bild av hur det särskilda stöd som många elever med funktionsnedsättning är i behov av, har fungerat sämre med distansundervisning (diagram 19).⁶⁴

Diagram 19. Andel (%) elever med funktionsnedsättning om hur särskilt stöd och extra anpassningar har fungerat skolan under coronapandemin

Källa: MFD

En internationell studie där Sverige genom Karolinska institutet ingår, som undersöker de psykologiska konsekvenserna av distansundervisning för vårdnadshavare och barn under coronapandemin visar att många föräldrar inte tycker att deras barn fått tillräckligt stöd vid distansundervisning. Av de barn som deltog i studien, som sedan innan pandemin hade särskilt stöd i skolan och även fått detta under distansundervisningen, ansåg 40 procent av föräldrarna att det stöd som barnet fått inte varit tillräckligt. Mer än hälften av föräldrarna uppgav också att skolan inte hade varit i kontakt med familjen för att diskutera vilket stöd som behövdes vid distansundervisning.⁶⁵

Även högskolor, universitet samt yrkeshögskolan bekräftar bilden av hur elever och studenter med vissa funktionsnedsättningar har fått det särskilt svårt när undervisningen blir digital. Myndigheten för yrkeshögskolan, MYH, ser att det

⁶⁴ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

⁶⁵ Thorell, L., Skoglund, C. et al (2021) Parental experiences of homeschooling during the COVID-19 pandemic: differences between seven European countries and between children with and without mental health conditions.

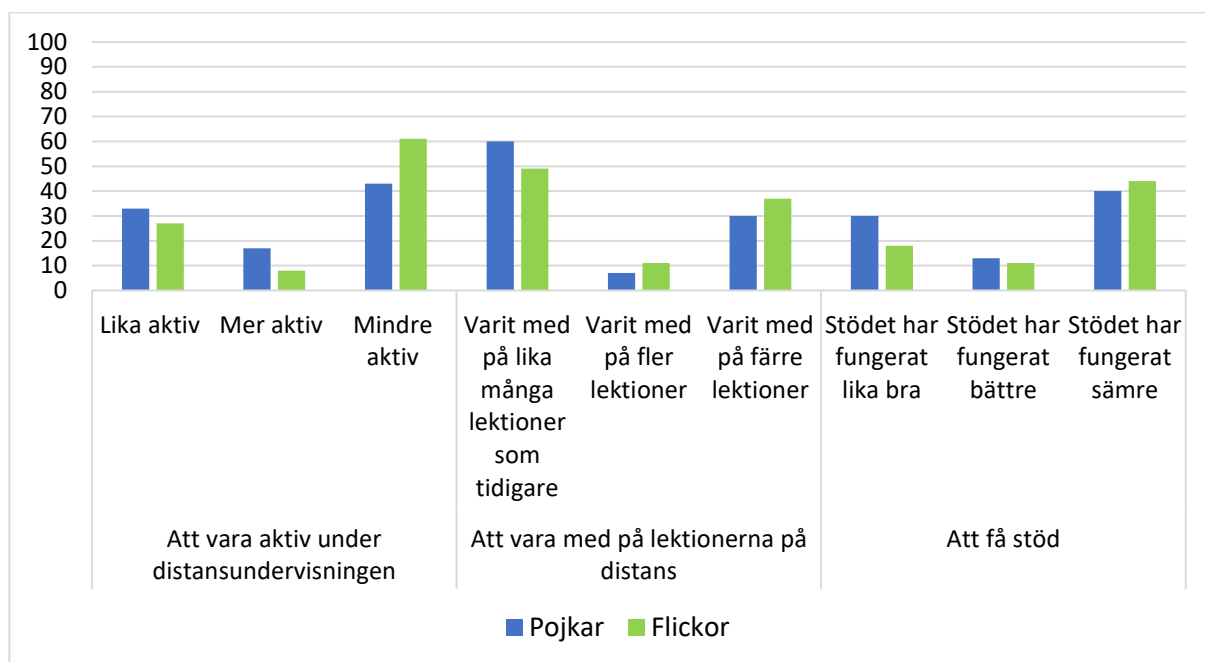
framförallt gäller studenter som behöver en personlig kontakt med undervisande personal för att kunna följa undervisningen.⁶⁶

Pojkar är mer positiva än flickor

I MFD:s kartläggning upplever pojkar i gymnasiet generellt färre skillnader mellan distansundervisning och ordinarie undervisning jämfört med flickor. Pojkarna uppger i högre utsträckning att de varit lika aktiva på lektionerna som vanligt. De tycker också i högre utsträckning att distansundervisningen har gett dem samma mängd skolarbete som vanligt. Pojkarna är också mer positiva till sin egen arbetsinsats under distansundervisning (diagram 20).⁶⁷

Den här skillnaden finns även hos elever i gymnasiesärskolan. Pojkar uppger i högre utsträckning att allt har varit som vanligt i skolan än flickor, 45 procent mot 26 procent, oavsett distansundervisning eller inte (diagram 21).⁶⁸

Diagram 20. Andel (%) pojkar och flickor med funktionsnedsättning om distansundervisning under coronapandemin

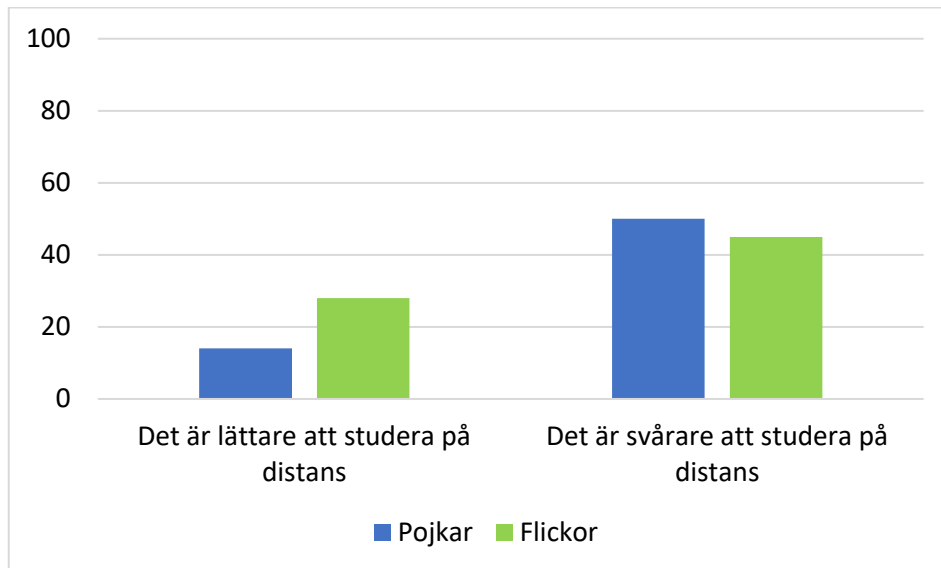
Källa: MFD

⁶⁶ Skriftligt underlag från MYH den 18 december 2020 och samråd med samordnare av särskilt pedagogiskt stöd inom universitet och högskola den 19 januari 2021.

⁶⁷ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

⁶⁸ MFD (2021) Analysrapport enkät till unga på lättläst dnr 2020/0289-7.

Diagram 21. Andel (%) pojkar och flickor i gymnasiesärskolan om distansundervisning under corona pandemin

Källa: MFD

För vissa elever verkar distansundervisning fungera bättre

Uppföljning av distansundervisningen visar att det finns en liten grupp elever som upplever att distansundervisning inneburit övervägande positiva förändringar. Det finns elever som fått en ökad närvaro med distansundervisning. Av de elever som har särskilt stöd uppger ungefär en av tio till Sveriges Elevkårer att deras särskilda stöd har fungerat bättre på distans.⁶⁹ Till Skolinspektionen uppger rektorer att det kan handla om elever med diagnos inom autismspektrat och framför allt elever som tidigare har haft stor frånvaro.⁷⁰ Autism- och Aspergerförbundet ser att det i första hand är för de äldre ungdomarna som distansundervisningen har gett ökade möjligheter. För hela gruppen elever med autism uppger förbundet att skolfrånvaron tvärtom har ökat under pandemin.⁷¹ Även Riksförbundet Attention menar att det för vissa familjer och deras barn

⁶⁹ Sveriges Elevkårer (2020) Uppföljande undersökning om gymnasieelevers upplevelse av distansundervisning VT2020.

⁷⁰ Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor.

⁷¹ Autism- och Aspergerförbundet (2020) Medlemsundersökning om skolan 2020 – uppdaterad rapport.

med en sedan tidigare problematisk skolfrånvaro, finns fördelar med övergången till distansundervisning.⁷²

I MFD:s kartläggning är det ungefär en av tio elever som upplever att de har varit med på fler lektioner och varit mer aktiva än vanligt under pandemin. Dessa elever upplever också att de på distans fått mindre skolarbete. I materialet är gruppen mycket liten, men det går att se att det främst är unga med en neuropsykiatrisk diagnos i kombination med en annan psykisk funktionsnedsättning som har upplevt en förbättring. Det rör exempelvis ungdomar som har besvär av oro och ångest.⁷³

”Generellt har studierna blivit lättare när jag slipper spendera så mycket energi på att ta mig till universitetet och försöka att inte bli överstimulerad av alla intryck när jag väl är där”

Student med funktionsnedsättning

Föräldrars ansvar för stöd i skolarbetet har ökat

Pandemin riskerar att leda till att en större del av ansvaret för barnens utbildning förskjuts till föräldrarna. Det gäller för barn i alla situationer och åldrar, oavsett undervisningsform. Situationen i skolorna påverkar därmed inte bara eleverna, utan även deras föräldrar. Möjligheterna att ta det ansvaret ser olika ut för olika föräldrar. Det beror både på den fysiska miljön i hemmet och föräldrarnas förutsättningar att skapa struktur och hjälpa till.

Svårigheter hos elever med funktionsnedsättning

Vårdnadshavarens möjligheter att stötta sina barn i skolarbetet blir särskilt tydliga när det gäller elever i behov av stöd och hjälp. För Riksförbundet Attention beskriver medlemmar att de under pandemin i större utsträckning behöver stötta sina barn i deras studier men att de saknar resurser för att göra

---

⁷² Riksförbundet Attention (2020) Rutinerna slås sönder och plötsligt står vi helt utan stöd. En undersökning om hur Covid-19 påverkar situationen för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga.

⁷³ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

det.⁷⁴ Flera vårdnadshavare beskriver att de upplever att hem- eller distansundervisningen innebär att ansvaret för barnens skolresultat i praktiken flyttas över till vårdnadshavaren. De menar att detta ansvar blir särskilt stort då många elever med neuropsykiatriska diagnoser inte har de individuella förutsättningarna att studera på egen hand.⁷⁵

Även föräldrarna i MFD:s material upplever svårigheter i att stötta barnen. Endast en tredjedel av föräldrarna uppger att de har resurser att full ut kunna ge det stöd som barnet behöver i sin distansundervisning.⁷⁶

I tidigare nämnda studie från Karolinska institutet uppgav föräldrar till barn med psykiatrisk diagnos i mer än dubbelt så hög utsträckning (52 procent) mot föräldrar till barn utan diagnos (22 procent) att kraven på barnet att kunna planera det egna skolarbetet var för höga. Föräldrarna till barn med psykiatrisk diagnos uppgav också i mycket högre grad (40 procent) än föräldrar till barn utan diagnos (14 procent) att de som föräldrar känner sig stressade genom mer arbete relaterat till barnets studier vid distansundervisning.⁷⁷

Gymnasiesärskolan har delvis undervisat på distans

Ungdomar mellan 16 och 20 år med en intellektuell funktionsnedsättning, eller förvärvad hjärnskada, kan gå i gymnasiesärskolan om de inte bedöms kunna nå upp till gymnasieskolans mål. Gymnasiesärskolan är fyraårig och består av nationella och individuella program. De nationella programmen är yrkesförberedande och det arbetsförlagda lärandet är centralt. Det individuella programmet är till för elever som inte har förutsättningar att följa ett nationellt program.⁷⁸

När den första rekommendationen om distansundervisning i och med förordning (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss

---

⁷⁴ Riksförbundet Attention (2020) Rutinerna slås sönder och plötsligt står vi helt utan stöd. En undersökning om hur Covid-19 påverkar situationen för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

⁷⁷ Thorell, L., Skoglund, C. et al (2021) Parental experiences of homeschooling during the COVID-19 pandemic: differences between seven European countries and between children with and without mental health conditions.

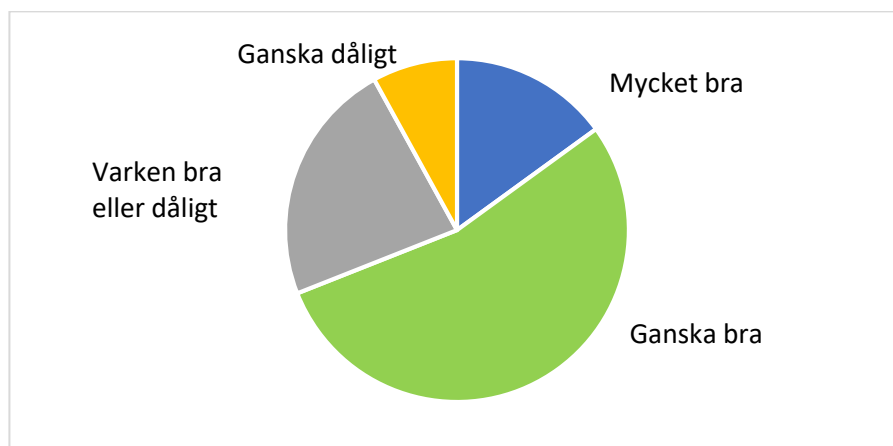
⁷⁸ 18 kap. 2 § och 18 och 19 kap skollagen 2010:800.

smitta kom i mars 2020,⁷⁹ fanns inte gymnasiesärskolan omnämnd. Funktionshindersorganisationerna larmade då om att det fanns gymnasiesärskolor som i och med rekommendationen stängde verksamheten. Denna åtgärd vidtogs utan att skolorna kunde erbjuda elever möjligheter till undervisning på distans.⁸⁰ MFD:s enkät till samtliga gymnasiesärskolor syftade därför till att skapa dels en bild av hur undervisningen i gymnasiesärskolan har kunnat upprätthållas under pandemin, dels till att förstå om pandemin har gett samma ökade incitament att påskynda digitaliseringen av undervisningen som skolmyndigheterna ser att det har gjort i den reguljära gymnasieskolan.

Har pandemin bidragit till att digitalisera gymnasiesärskolan?

Majoriteten av gymnasiesärskolorna som deltagit i MFD:s enkät har haft undervisning som vanligt i skolans lokaler under pandemin. Det är dock nästan en femtedel av respondenterna som uppger att skolan i perioder helt eller delvis övergått till undervisning på distans. I undersökningen motsvarar det 23 unika skolor. Av dessa anser mer än hälften att det överlag har fungerat ganska bra att undervisa på distans (diagram 22).⁸¹

Diagram 22. Andel (%) gymnasiesärskolor om hur distansundervisning har fungerat under coronapandemin

Källa: MFD

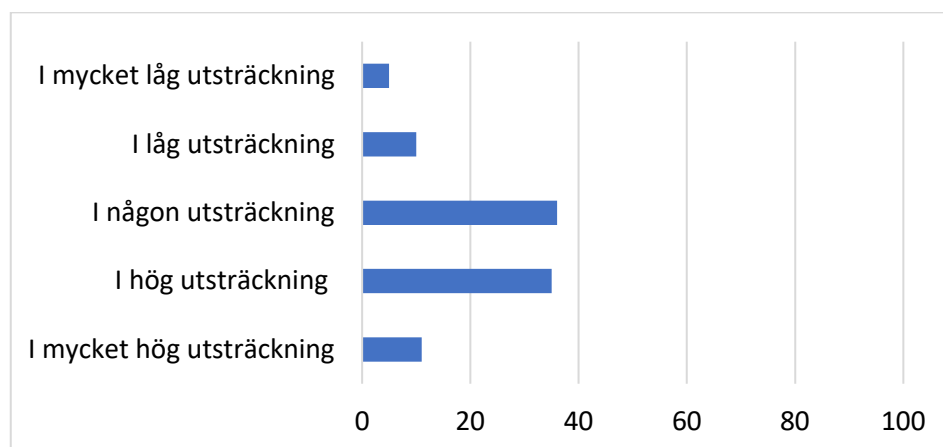
⁷⁹ SFS 2020:115 Förordning om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta.

⁸⁰ Från MFD:s samråd med funktionshindersorganisationer och barnrättsorganisationer den 22 oktober 2020.

⁸¹ MFD (2021) Analysrapport enkät till gymnasiesärskolan, dnr 2020/0289-7.

MFD:s undersökning visar att en majoritet av gymnasiesärskolorna innan pandemin i hög utsträckning eller i någon utsträckning arbetat med digitala verktyg i den ordinarie undervisningen (diagram 23).⁸²

Diagram 23. Andel (%) gymnasiesärskolor som anger att de i olika utsträckning har arbetat med digitala verktyg i den ordinarie undervisningen innan coronapandemin

Källa: MFD

Flera av de skolor som undervisat på distans menar att en av de viktigaste framgångsfaktorerna har varit att de redan innan pandemin etablerat arbetet med digitala verktyg. Tekniken har fungerat väl och eleverna har visat ett stort engagemang i användandet av verktygen. Bland de skolor som haft distansundervisning uppger majoriteten att de arbetat med olika digitala verktyg i kombination med regelbundna telefonsamtal för att skapa en fungerande undervisning. Av enkäten framgår att det vanligaste digitala verktyget är Teams, men att även Google Meet, Classroom, Zoom och IT's learning används.⁸³

Utmaningar och möjligheter med undervisning på distans

Majoriteten av gymnasiesärskolorna har inte undervisat elever på distans under pandemin. I sina svar lyfter skolorna fram ett antal hinder för en fungerande distansundervisning. Även de skolor som har undervisat på distans refererar till dessa hinder, och noterar att de största utmaningarna har uppstått i undervisningen som har riktats till elever på de individuella programmen.

⁸² Ibid.

⁸³ MFD (2021) Analysrapport enkät till gymnasiesärskolan, dnr 2020/0289-7.

Hindren handlar både om det pedagogiska upplägget i gymnasiesärskolan och om de enskilda elevernas förutsättningar.⁸⁴

Hinder kring de pedagogiska förutsättningarna

Många skolor framhåller de svårigheter som finns för att digitalt kunna erbjuda det individuella stöd som många elever i gymnasiesärskolan är beroende av för att klara undervisningen. Undervisning på distans skulle därmed kunna betyda att ansvaret för utbildningen flyttar över från skolan till vårdnadshavare. En stor del av undervisningen i gymnasiesärskolan bygger på att varva teori med praktiska övningar. Ett sådant undervisningssätt är svårt att genomföra på distans. Det är också svårare att på distans ge kontinuerliga instruktioner utifrån den enskilda elevens förutsättningar. Många elever behöver hjälp med att komma igång med skolarbetet, fortsätta arbeta och avsluta en uppgift. Den hjälpen blir svårare att tillhandahålla till elever vid distansundervisning. Distansundervisning påverkar också det sociala samspelet mellan lärare och elev. Det personliga mötet riskerar att försvinna vid undervisning på distans och det riskerar att påverka elevernas inläring. Några skolor lyfter också fram de särskilda svårigheter som skulle kunna uppstå för elever med kommunikationssvårigheter som är beroende av kommunikationsstöd i form av bildstöd och teckenstöd.⁸⁵

Hinder i elevers förutsättningar

Många skolor svarar att den digitala kompetensen varierar stort hos eleverna i gymnasiesärskolan. Det skulle kunna leda till att lärare vid distansundervisning behöver använda undervisningstid för att ge en del elever tekniskt stöd. Det finns också skolor som inte har datorer till alla elever. En del skolor lyfter att det även kan finnas elever med dålig eller ingen wifi-uppkoppling hemma. Många skolor menar också att undervisning på distans inte bara påverkar elevers kunskapsinläring, utan att den också kan komma att påverka deras mående. För en del elever är det endast i skolan som de träffar sina vänner. Det finns en potentiellt större risk för isolering hos de här eleverna jämfört med elever i den reguljära skolan. De skolor som har undervisat på distans och som upplever att detta fungerat mindre bra lyfter därutöver fram hinder som överensstämmer med rapporter från den reguljära gymnasieskolan. Det handlar om brist på disciplin,

---

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ MFD (2021) Analysrapport enkät till gymnasiesärskolan, dnr 2020/0289-7.

motivation och koncentration hos eleverna och om brister i det sociala samspelet, både mellan elever och lärare och mellan elever.⁸⁶

Möjligheter

Flera skolor som har undervisat på distans under pandemin har goda erfarenheter att dela med sig av. Skolorna framhåller att många elever lärde sig de digitala verktygen både bättre och snabbare än förväntat. Genom att eleverna tvingades klara av nya saker, stärktes deras självförtroende och självkänsla. Eleverna fick också möjlighet att visa färdigheter och kompetenser hemma som överraskade vårdnadshavare på ett positivt sätt. Skolorna menar att det i sin tur kan påverka vårdnadshavarnas förtroende för elevens kompetens och bidra till ett ökat förtroende för skolans förmåga att bidra till elevernas allmänna utveckling. Flera skolor nämner också att det finns elever som har presterat bättre än vid vanlig undervisning i skolans lokaler. Det beror i första hand på en lugn hemmiljö.⁸⁷

Stängda gymnasiesärskolor?

I MFD:s enkät till gymnasiesärskolorna uppger 21 unika skolor att den ordinarie undervisningen i skolans lokaler i en eller flera perioder varit stängd utan möjlighet till undervisning på distans för eleverna. Perioden varierar från ett par dagar till fyra veckor med hemuppgifter. Majoriteten av skolorna har dock varit stängda en vecka eller kortare tid. En majoritet av skolorna uppger också att de stängt på grund av smittspridning och/eller hög sjukfrånvaro hos personalen. Endast ett fåtal skolor uppger att stängningen gjordes med anledning av den nationella rekommendationen om att ordinarie gymnasieskolan skulle gå över till distansundervisning. En majoritet av skolorna uppger också att stängningen inte kommer att få konsekvenser för eleverna. Eleverna fick med sig hemuppgifter eller kommer att kunna ta igen undervisningen senare.⁸⁸

Ökad utsatthet för unga i övergången mellan studier och arbetsmarknad

Arbetslösheten har stigit kraftigt under pandemin. Unga har drabbats särskilt. Branscher som i hög utsträckning anställer unga, såsom restaurangbranschen, besöksnäringen och handeln har drabbats hårt. Tillsammans med de i det förra

---

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ MFD (2021) Analysrapport enkät till gymnasiesärskolan, dnr 2020/0289-7.

⁸⁸ Ibid.

kapitlet beskrivna utmaningarna i skolan, riskerar det att skapa en ökad utsatthet för unga i övergången mellan studier och arbetsmarknad.

Ungdomsarbetslösheten ökar under pandemin

Konsekvensen av de drabbade branscherna är en tydlig uppgång i ungdomsarbetslösheten under 2020. I januari 2021 var 62 000 ungdomar i 18–24-årsåldern inskrivna som arbetslösa. Det är 12 000 fler än för ett år sedan och motsvarar en arbetslöshet på 11,8 procent mot 9,7 i januari 2020.⁸⁹

När steget in på arbetsmarknaden blir svårare att ta, ökar risken för fler unga som varken arbetar eller studerar, så kallade Uvas. Enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors Uvas-statistik var det drygt 150 000 unga personer i åldern 16–29 år som varken arbetar eller studerar år 2018. Det motsvarar 7 procent i åldersgruppen 16–24 år och 11 procent i åldersgruppen 25–29 år. I hela gruppen unga som varken arbetar eller studerar är männen något fler än kvinnorna, 48 procent kvinnor och 52 procent män.⁹⁰

Unga med funktionsnedsättning riskerar att drabbas extra hårt på arbetsmarknaden

Det går ännu inte att se hur unga med funktionsnedsättning har påverkats specifikt på arbetsmarknaden av pandemin. Unga med funktionsnedsättning som medför en nedsatt arbetsförmåga⁹¹ är dock en av flera grupper unga som redan innan pandemin har sämre möjligheter och upplever större hinder än andra i att ta steget in på arbetsmarknaden.⁹² När lågkonjunkturen gör det särskilt svårt för unga att komma in på arbetsmarknaden, kan det få långsiktiga effekter då möjligheterna till arbete minskar med ökad tid i arbetslöshet.⁹³ För unga som har nedsatt arbetsförmåga har möjligheten att få

---

⁸⁹ Arbetsförmedlingen, pressmeddelande se hemsida <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden>

⁹⁰ <https://www.mucf.se/uvas-statistik>

⁹¹ Nedsatt arbetsförmåga är en term som används av Arbetsförmedlingen för att bedöma en persons behov av stödinsatser.

⁹² IFAU (2016) En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden.

⁹³ MFD och Jämy (2019) Ekonomisk jämställdhet och kvinnor med funktionsnedsättning: en kartläggning av utmaningar för att nå det jämställdhetspolitiska målet och MUCF (2020) Coronakrisens konsekvenser för ungas långsiktiga möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

aktivitetsersättning minskat redan innan pandemin, vilket kan innebära ytterligare svårigheter i steget till egen försörjning.⁹⁴

”Jag är orolig över att jag inte vet om jag kan få ett jobb som jag kommer att klara av när jag slutar på min utbildning. Det är nog det som påverkar mig mest just nu.”

Student med funktionsnedsättning

Dessa hinder gör att unga med funktionsnedsättning också är över-representerade i gruppen unga som varken arbetar eller studerar.⁹⁵ När denna grupp ökar under pandemin, kan antalet unga med funktionsnedsättning antas öka proportionellt. År 2018 utgjorde en knapp fjärdedel av den totala gruppen som varken arbetar eller studerar (35 000 personer) unga som har aktivitetsersättning, sjukersättning eller rehabiliteringspenning. Bland de här unga är förhållandet mellan män och kvinnor det omvända, kvinnorna är något fler, 53 procent kvinnor och 47 procent män.⁹⁶

En nyligen publicerad rapport från 2021 från Inspektionen för Socialförsäkringen, ISF, visar att unga som får avslag på en ansökan om aktivitetsersättning ofta har låga eller inga inkomster. Övergången från skola till arbetsliv är särskilt utmanande för denna grupp och många hamnar en ekonomiskt utsatt situation. I rapporten har 4 av 10 unga behövt vända sig till socialtjänsten för sin försörjning och det är vanligare att dessa unga har nytillkomna skulder hos Kronofogdemyndigheten än vad det är bland andra unga. Många står utan arbete och studier. Hälften av dem har inte fullföljt någon gymnasieutbildning vilket försvårar deras möjligheter att komma in på arbetsmarknaden.⁹⁷

---

⁹⁴ ISF (2020) Variationen inom aktivitetsersättningen. En granskning av orsakerna bakom ökningen i andelen avslag inom aktivitetsersättningen vid nedsatt arbetsförmåga under 2017 och 2018.

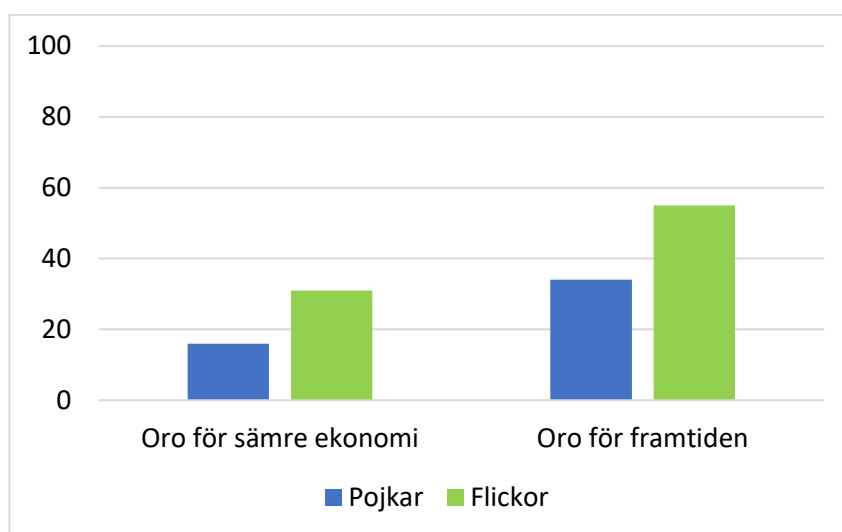
⁹⁵ Forte (2020) Övergången från ung till vuxen för personer med funktionsnedsättning – en kartläggning av det vetenskapliga kunskapsläget och MUCF (2020) Lägesbild av systemhinder och strukturella utmaningar. Delrapport inom MUCF:s uppdrag rörande unga som varken arbetar eller studerar.

⁹⁶ <https://www.mucf.se/uvas-statistik>

⁹⁷ ISF (2021) Avslag på ansökan om aktivitetsersättning. En analys av hur det går för unga som får avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning vid nedsatt arbetsförmåga.

Unga med funktionsnedsättning är dessutom överrepresenterade bland dem med ofullständiga gymnasiebetyg. Att inte ha fullständiga gymnasiebetyg är i sin tur en riskfaktor för att hamna i gruppen unga som varken arbetar eller studerar.⁹⁸ Pojkar är oftare utan fullständiga betyg än flickor. Ändå oroar sig flickorna i MFD:s undersökning mer för framtiden och pandemin än pojkar (diagram 24).⁹⁹

Diagram 24. Andel (%) pojkar och flickor med funktionsnedsättning om orsak till oro under coronapandemin

Källa: MFD

Analys av resultaten

Det finns inga bredare studier över hur elever i grundskolan har upplevt situationen i skolan under pandemin. Det gör att det är svårt att göra jämförelser med upplevelsen hos elever med funktionsnedsättning. Det är dock rimligt att anta att rutiner och förutsägbarhet i undervisningen är viktigt för alla elever. När ordinarie personal är borta innebär det både fler vikarier och en mer belastad personal på plats. Det får negativa konsekvenser för alla elever. Det är tydligt att det under pandemin har uppstått brister i kontinuitet på grund av hög sjukfrånvaro, och brister i kvalitet i det specialpedagogiska stöd som kunnat erbjudas, samt att detta har drabbat många elever påtagligt. Det finns därför en

⁹⁸ SCB, <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/3-av-10-tar-inte-examen-fran-gymnasieskolan/> och SCB, Unga utanför? Så har det gått på arbetsmarknaden för 90-talister utan fullföljd gymnasieutbildning, 2017.

⁹⁹ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

stor risk för att förändringarna i grundskolan oproportionerligt påverkar förutsättningarna för elever med särskilda behov eller särskilt behov av stöd. Denna elevgrupp är bred och funktionsnedsättning kan vara en av flera olika faktorer.

I MFD:s kartläggning berättar elever med funktionsnedsättning i gymnasieskolan om omfattande svårigheter med att tillgodogöra sig distansundervisning på ett adekvat sätt. Det handlar om det pedagogiska upplägget av lektionerna men också om digital kompetens och elevens individuella möjlighet att upprätthålla studiedisciplin och motivation. Föräldrars möjlighet att hjälpa till i skolarbetet blir än viktigare vid undervisning på distans, och mycket tyder på att detta är svårare för många föräldrar till barn och unga med funktionsnedsättning. MFD:s kartläggning visar sammantaget att en stor andel av elever med funktionsnedsättning och även deras vårdnadshavare har upplevt skol-situationen, oavsett årskurs, som mycket utmanande under pandemin.

Det är också tydligt att det finns elever som har haft en orimligt hög skolfrånvaro under pandemin. Den kan bero både på egen och på föräldrars oro för smitta. Råd om att stanna hemma vid minsta förkylningssymptom har också lett till långa sjukperioder. Många skolor verkar ha arbetat aktivt med att upprätthålla undervisning i hemmet för dessa barn, men en hög skolfrånvaro innebär ändå en risk att komma efter i undervisningen. Det riskerar i sin tur att leda till försämrade skolresultat och på sikt även att påverka elevers förutsättningar att nå utbildningsmålen. För elever på gymnasiet ökar försämrade skolresultat också risken för ofullständiga slutbetyg. Dessutom uppstår en risk för fler tidiga avhopp när elever upplever att de inte hänger med i undervisningen.

Samtidigt finns det elever med funktionsnedsättning som verkar ha fått en bättre utbildningssituation under pandemin. Distansundervisningen har för dessa elever inneburit en flexibilitet och möjlighet att individuellt anpassa studierna. Det går dock inte att säga att distansundervisning generellt har hjälpt elever som tidigare har haft en hög frånvaro. Många elever som var så kallade hemmasittare redan innan pandemin har haft en fortsatt låg skolnärvaro även under perioder med distansundervisning.

Gymnasiesärskolan har till största del bedrivit undervisning som vanligt i skolans lokaler under pandemin. En del elever har undervisats på distans under perioder. Många skolor har noterat en högre frånvaro hos elever då

vårdnadshavare eller elever själva har varit oroliga för att de kan tillhöra en riskgrupp för covid-19. Elever från gymnasiesärskolan hade redan innan pandemin mycket stora svårigheter med att komma in på arbetsmarknaden eller gå vidare till fortsatta studier efter avslutad gymnasieexamen. Mycket litet uppföljning har hittills riktats mot att följa upp och utvärdera hur gymnasiesärskolans elever har påverkats av pandemin. Digitaliseringens möjligheter i gymnasiesärskolan är ett annat område där det finns ett behov av fördjupad uppföljning.

Sammantaget riskerar utbildningssituationen under pandemin att leda till ett kunskapsgap hos en del elever. Det är inte säkert att kunskapsgapet kommer att återspeglas i betygsstatistiken. Däremot finns det en påtaglig risk att fler elever får ofullständiga gymnasiebetyg och/eller hoppar av sin gymnasieutbildning i förtid. Elever med funktionsnedsättning kan antas vara överrepresenterade i båda dessa grupper. Ofullständiga gymnasiebetyg eller en oavslutad gymnasieutbildning har en mycket stor påverkan på ungas möjlighet att få fotfäste på arbetsmarknaden eller gå vidare till högre studier. Unga med funktionsnedsättning var redan innan pandemin överrepresenterade i gruppen unga som varken arbetar eller studerar. De utmaningar som pandemin har inneburit för skolan kan komma att öka denna grupp unga ytterligare.

3. Tillgången till vård samt ökad samverkan och digitalisering

Coronapandemin har på ett direkt sätt påverkat flera av samhällets viktigaste funktioner. Sjukvården har i många delar ställt om sina resurser till covid-19-vård. Andra samhällstjänster inom vård och omsorg har istället i första hand påverkats av de allmänna råden om att stanna hemma vid minsta förkylningssymptom, vilket har lett till en stor sjukfrånvaro och/eller många vikarier i många yrkeskategorier. Allmänna råd och restriktioner har sammantaget försvårat för barn och unga att ha samma kontakt med vård- och stödaktörer som tidigare.

Att leva med en funktionsnedsättning kan för många barn och unga innebära att de i högre utsträckning är beroende av olika typer av vård- och stödinsatser för att kunna delta i samhället på jämlika villkor. Funktionsnedsättningen kan också accentuera hinder i omgivningen och begränsa möjliga handlingsalternativ. Det kan handla om fler läkarkontakter eller kontakter med habilitering. Det kan också handla om olika stödinsatser som behövs för

att kompensera för nedsatt funktionsförmåga eller brister i miljön. I ett föräldraskap kan sådana stödinsatser vara viktiga för att kunna fungera fullt ut i sin föräldraroll. Pandemins inflytande på utbudet av olika stöd och välfärdstjänster har därför särskilt påverkat barn och unga med funktionsnedsättning, men också deras föräldrar. Samtidigt har en större samverkan mellan olika aktörer och ökad digitalisering möjliggjort nya former för stöd.

Utmaningar för föräldrar till barn med funktionsnedsättning

Tidigare rapporter från bland annat Socialstyrelsen och MFD visar att föräldrar till barn med funktionsnedsättning ofta möter andra och fler hinder i sitt föräldraskap än andra föräldrar.¹⁰⁰ De upplever också ofta en låg tillfredsställelse i förhållande till det stöd som samhället kan erbjuda dem.¹⁰¹ Många föräldrar upplever att de själva har ett stort samordningsansvar för barnets stödinsatser. De upplever också att detta tar mycket tid och kraft.¹⁰² För många familjer var därför tillgången till rätt och tillräckliga stöd en utmaning redan innan pandemin.

Inställd och undanträngd vård

Det finns ännu ingen heltäckande nationell bild av på vilket sätt vård riktad till barn och unga har påverkats under pandemiåret 2020. I en enkät genomförd av Svensk barnläkarförening syns dock en bild av en mycket påverkad barnsjukvård. Samtliga verksamhetschefer i enkäten uppger att den planerade verksamheten har påverkats av den pågående pandemin. Ökade väntetider har uppstått i många verksamheter och många beskriver ett utflöde av personal genom utlån till covid-19-vård. Samtidigt syns ett minskat inflöde av patienter i akutverksamheten, bland annat beroende på att färre barn har drabbats av andra, annars vanligt förekommande infektioner. Planerad

---

¹⁰⁰ MFD <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/kunskapsunderlag/funktionshinderspolicens-utveckling/foraldrar-till-barn-med-funktionsnedsattning/> och Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Kunskapsstöd till barnhälsovården.

¹⁰¹ Folkhälsomyndigheten (2014) Slutrapport uppdrag att fördela medel för att utveckla stöd till föräldrar som har barn med funktionsnedsättning.

¹⁰² Se hemsidan <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/kunskapsunderlag/funktionshinderspolicens-utveckling/foraldrar-till-barn-med-funktionsnedsattning/>

akutsjukvård har påverkats och flera verksamheter svarar att de bara genomför prioriterad kirurgi. Områden som nämns särskilt som påverkade i enkätsvaren är obesitasvården, ADHD-vården, diabetesvården, cystisk fibros, förstoppning och spirometri/astma.¹⁰³ Utöver detta beskriver Barnens rätt i samhället, Bris, hur antalet kurativa samtal¹⁰⁴ om hälso-och sjukvård, som vanligtvis utgör en liten del av samtalen, under 2020 ökade med 56 procent. De kurativa samtalen om barn- och ungdomspsykiatri, BUP, ökade under 2020 med 44 procent och samtalen om elevhälsan ökade med 18 procent.¹⁰⁵ Av alla, både unga och föräldrar, som besvarat MFD:s enkät är det en dryg tredjedel som har fått ett läkarbesök inställt under pandemi.¹⁰⁶

”Min medicinmottagning stängde ner utan att jag blev informerad. Jag inte blev kallad och jag var egentligen i stort behov av det då min ätstörning blev värre. Jag blev sämre, vilket hade kunnat stoppats om jag haft uppföljning eller information om vart jag kunnat vända mig. Bara någon som följde upp mig.”

Ung person med funktionsnedsättning

---

¹⁰³ Webinar Svensk barnläkarförening 2021-02-17, Jonas F Ludvigsson, Barnläkare, Örebro. Professor, Karolinska Institutet (Föreläsare), Underlaget till föreläsningen är en enkät utskickad till svenska verksamhetschefer inom barnmedicin i februari 2021 och <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2021/02/enkat-sa-har-barnsjukvarden-paverkats-av-pandemin/>

¹⁰⁴ Ett kurativt samtal är ett samtal med en professionell kurator på Bris där kontaktorsaken är känd och samtalet har varit stödjande.

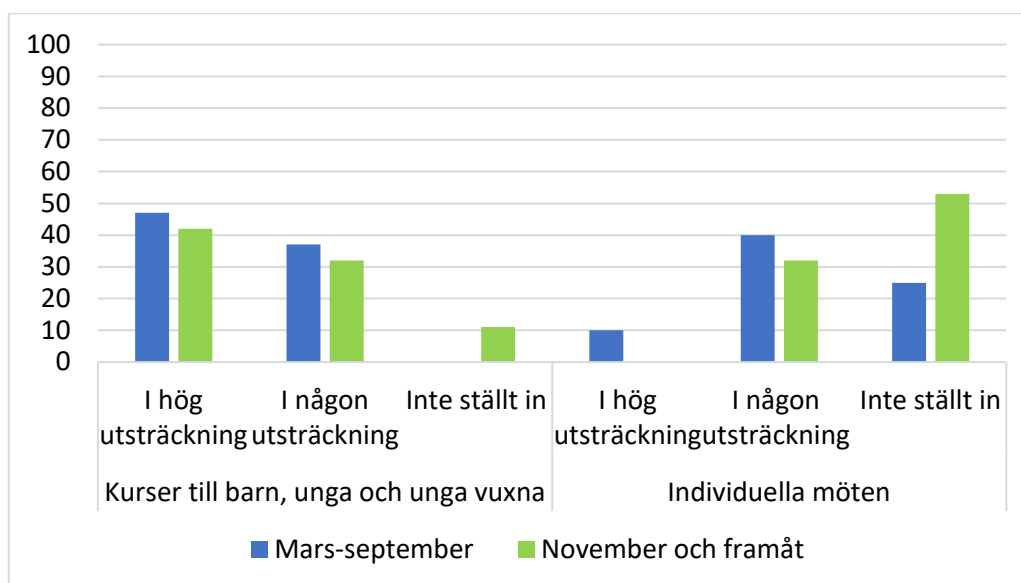
¹⁰⁵ Bris (2021) Årsrapport 2020.

¹⁰⁶ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Habilitering

Habiliteringsverksamheterna i MFD:s enkät berättar om en ganska stor påverkan inom barn- och ungdomshabiliteringen. Verksamheterna har i hög utsträckning ställt in kurser till barn, tonåringar eller unga vuxna. Samtliga svarande habiliteringsverksamheter uppger att de har ställt in sådana kurser i hög eller någon utsträckning. Även de individuella mötena har påverkats under pandemin (diagram 25).¹⁰⁷

Diagram 25. Andel (%) habiliteringsverksamheter som har ställt in verksamhet riktad till barn, unga eller unga vuxna under coronapandemin¹⁰⁸

Källa: MFD

I enkäten till habiliteringsverksamheterna ställdes frågor om två perioder: dels mars till september 2020, dels november 2020 och framåt. Vid den senare perioden har färre verksamheter ställts in, vilket talar för att verksamheterna har hittat arbetssätt som fungerar trots pandemin.¹⁰⁹ En stor majoritet av verksamheterna svarar också att de på något sätt under 2020 ställt om verksamhet riktad till barn och unga till ett digitalt format, vilket kan vara ett av de arbetssätt som utvecklats över tid.¹¹⁰

¹⁰⁷ MFD (2020) Analysrapport enkät till habiliteringsverksamheter dnr 2020/0289-7.

¹⁰⁸ Från mars till september 2020 hade ingen verksamhet inte ställt in kurser till barn, unga och unga vuxna. Från november 2020 och framåt hade ingen verksamhet ställt in individuella möten i hög utsträckning

¹⁰⁹ MFD (2020) Analysrapport enkät till habiliteringsverksamheter dnr 2020/0289-7.

¹¹⁰ Ibid.

Även hjälpmedelsutprovningen har i någon mån blivit påverkad under pandemin. Runt en tredjedel av verksamheterna har i någon utsträckning ställt in hjälpmedelsutprovning för barn och unga. Även här verkar arbetssätten ha förbättrats med tiden. De som svarat att de inte har ställt in ökade från runt en tredjedel under våren till omkring hälften från november och framåt.¹¹¹

Det framgår också av enkätsvaren att barn och unga med funktionsnedsättning samt deras familjer i någon utsträckning själva ställt in fysiska besök under pandemin. Sett till hela 2020 uppger en stor majoritet av verksamheterna att de i hög eller någon utsträckning märkt att en del barn med funktionsnedsättning har uteblivit från möten och aktiviteter även när dessa fortgått som vanligt. Verksamheterna uppger att det framför allt handlar om patienter som är infektiöskänsliga eller tillhör någon riskgrupp och/eller har flerk Funktionsnedsättningar som uteblivit i större utsträckning.¹¹²

Individuella insatser och stöd

I MFD:s kartläggning framkommer en tydlig bild av att pandemin ytterligare har ökat trycket på redan tidigare stressade och hårt belastade föräldrar. Många föräldrar uppger att olika typer av individuella insatser och stöd under pandemin har förändrats och i många fall helt ställts in. För många familjer är insatserna grunden till ett fungerande familjeliv och förändringen har därmed fått stora konsekvenser.¹¹³

Det framgår också av MFD:s kartläggning att det finns föräldrar och familjer som själva har ställt in insatser. Den vanligaste anledningen är att barn eller förälder varit sjuk eller åtminstone haft symptom. Det finns dock familjer som förklarar att man ställt in på grund av generell rädsla för att bli smittade av covid-19. Ett annat återkommande skäl är en upplevelse av att insatsen fått många vikarier och liknande. Ofta handlar det om en kombination av de båda. Resultatet av de inställda insatserna, oavsett vem som har ställt in dem, blir detsamma. Föräldrar beskriver ett pressat familjeliv och ett tungt eget föräldraansvar.¹¹⁴

---

¹¹¹ MFD (2020) Analyserapport enkät till habiliteringsverksamheter dnr 2020/0289-7.

¹¹² Ibid.

¹¹³ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

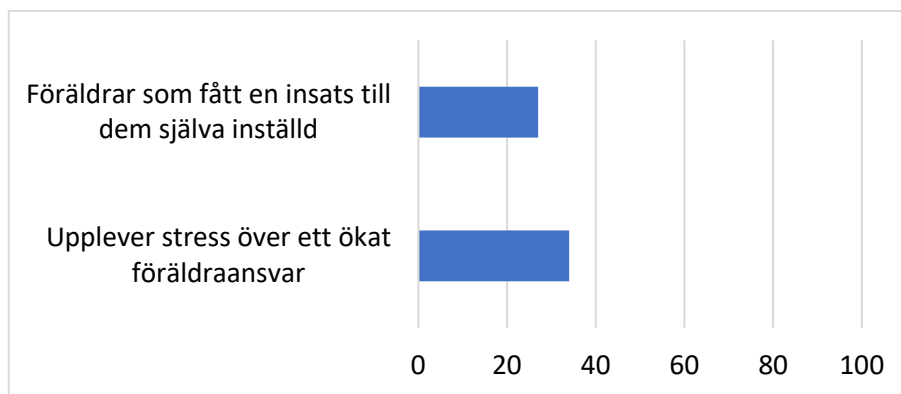
¹¹⁴ Ibid.

”Minskad undervisning och restriktioner om att inte vara på korttidsboende har lett till en ökad påfrestning på mig som förälder. Jag får ingen återhämtning och ska klara av att arbeta och samtidigt vara hjälp-jag åt mitt autistiska barn.”

Förälder till barn med funktionsnedsättning

I MFD:s kartläggning framgår också att många föräldrar som tidigare själva har fått stödinsatser i rollen som föräldrar, förlorat detta stöd under pandemin. Föräldrarna beskriver själva att detta får negativa konsekvenser för hur de fungerar i sitt föräldraskap (diagram 26).¹¹⁵

Diagram 26. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning som har fått en egen insats inställd under coronapandemin samt upplever stress över ett ökat föräldraansvar

Källa: MFD

Även hos habiliteringsverksamheterna verkar stödet till föräldrar till barn med funktionsnedsättning vara tydligt påverkat av pandemin. Nästan hälften av verksamheterna har i hög utsträckning ställt in kurser och stöd till föräldrar eller anhöriga.¹¹⁶

”Föräldrautbildningar har blivit inställda och inget annat har erbjudits. Det påverkar oss mycket och det är stressande. De problem man har minskar ju inte bara för det är en pandemi.”

Förälder till barn med funktionsnedsättning

Andra aktörer bekräftar att individuella insatser har ställts in under pandemin. Både kommuner och civilsamhället har ställt in eller skjutit upp nödvändiga

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ MFD (2020) Analysrapport enkät till habiliteringsverksamheter dnr 2020/0289-7.

omsorgsinsatser. Omfattningen varierat dock stort mellan kommuner.¹¹⁷ Till Funktionsrätt Sverige uppger en knapp fjärdedel av medlemmarna som har barn att minst en av barnets individuella insatser har ställts in vid mer än ett enstaka tillfälle. Hos medlemmar under 29 år är det istället knappt en femtedel som fått minst en individuell insats inställd mer än någon enstaka gång.¹¹⁸

Under 2020 och 2021 genomför Inspektionen för vård och omsorg, IVO, en tillsyn av kommunernas hantering av bistånd enligt socialtjänstlagen inom individ- och familjeomsorg och funktionshinderomsorg samt av insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. IVO ska granska hur insatser har förändrats, såsom att antalet timmar, dagar eller tillfällen minskats i en insats, att insatsen ställts om till digitalt format, att den ändrats i innehåll eller kanske helt ställts in. IVO ska även granska konsekvenserna av de förändrade insatserna för enskilda genom brukarsamtal.¹¹⁹ IVO:s slutliga resultat kommer att vara en viktig del i att följa upp och utvärdera konsekvenserna av pandemin för barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer.

Stöd till föräldrar med funktionsnedsättning

Ett föräldraskap med egen funktionsnedsättning kan innebära särskilda utmaningar och hinder. MFD har i tidigare undersökningar sett att nära hälften av de föräldrar som uppger att de har behov av stöd i sitt föräldraskap, inte har fått någon stödinsats alls.¹²⁰

För föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar kan ett fungerande föräldrastöd vara särskilt viktigt. Dessa föräldrar kan ha ett särskilt behov av ett fortsatt och kvalitativt stöd även under pandemin. Flera aktörer uttrycker en oro för att pandemin försvårar arbetet med att nå de familjer som redan

---

¹¹⁷ Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

¹¹⁸ Funktionsrätt Sverige (2020) Kommentarer till Funktionsrätt Sveriges Novusenkät om våra medlemsgruppers upplevelser under Corona-pandemin.

¹¹⁹ <https://ivo.se/publicerat-material/nyheter/2020/ivo-granskar-kommuners-arbete-med-att-verkstalla-socialtjanstinsatser/>

¹²⁰ MFD (2017) Föräldraskap och funktionsnedsättning. Självupplevda hinder för delaktighet.

innan pandemin på olika sätt befann sig i ett utsatt läge.¹²¹ Familjer i behov av stöd kan komma att använda pandemin för att inte behöva ta emot insatser från till exempel socialtjänsten. Rapporter visar också att personer som innan pandemin hade en lägre motivation till att ha kontakt med socialtjänsten, nu varit än mer benägna att avboka möten. Det har då blivit svårare att upprätthålla en stabil kontakt.¹²² Denna bild delas av SUF Kunskapscentrum i Region Uppsala. De beskriver hur en del föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar inte velat släppa in personal, bland annat socialtjänsten, på grund av oro för smitta.¹²³ Oron bidrar till att en del familjer går in i en självvald isolering. I några fall handlar det om familjer som tidigare inte velat ta emot stöd som nu ”klipper av” kontakten helt. SUF Kunskapscentrum lyfter också fram gruppen föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar som är nyanlända i Sverige. En del av dessa har fått sin diagnos efter ankomst till Sverige, vilket kan skapa utmaningar. Kontakten med dessa föräldrar ställer stora krav på alla aktörer och försvåras av den digitala omställningen.¹²⁴

Digital vård för barn och unga med funktionsnedsättning

Digital vård kan vara ett viktigt sätt att öka tillgängligheten till vård för alla barn och unga. Det kan framför allt gälla för barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer. Av föräldrarna i MFD:s material är det ungefär en tredjedel som fått en insats genomförd digitalt under pandemin. Även om många av dessa föräldrar uppger att det bästa med att få en digital insats var att det gjorde att insatsen överhuvudtaget blev av, finns det också

---

¹²¹ Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag ”Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19” och Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021) Under rådande omständigheter. Konsekvenser av covid-19 för socialtjänstens individ- och familjeomsorg.

¹²² Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2021) Under rådande omständigheter. Konsekvenser av covid-19 för socialtjänstens individ- och familjeomsorg.

¹²³ Från samråd organiserat av SUF-Kunskapscentrum i Uppsala den 20 januari 2021.

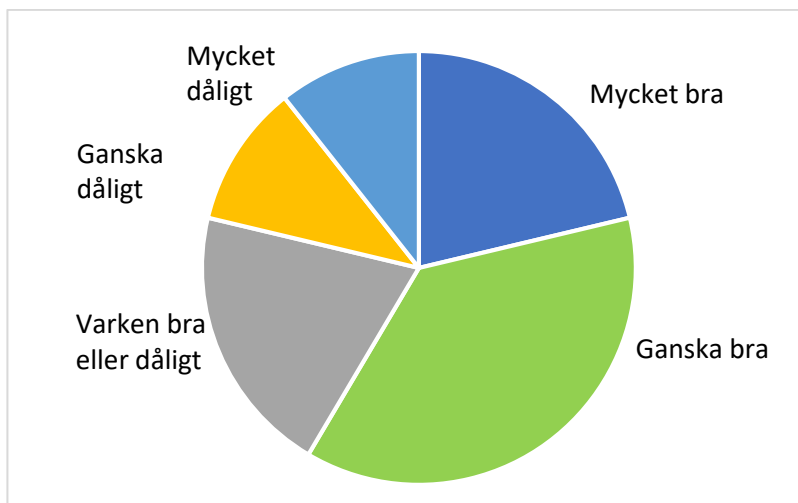
¹²⁴ Ibid.

andra svar. Nästan lika många föräldrar anser att den digitala insatsen sparade dem själva tid och kraft och gav en lugnare miljö för barnet (diagram 27).¹²⁵

”Hade telefonmöte med genetiken istället för fysiskt. Bra för sonen att slippa åka 15 mil för ett kort besök. Gick lika bra att prata över telefon.”

Förälder till barn med funktionsnedsättning

Diagram 27. Andel (%) föräldrar till barn med funktionsnedsättning om hur det har fungerat att få en insats digitalt istället för fysiskt

Källa: MFD

¹²⁵ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

Hinder för digitala vård- och stödinsatser

Det finns föräldrar i MFD:s material som berättar om att insatser och möten över video eller telefon har skapat hinder för barnet. Exempel på hinder är oro och okoncentration hos barnet. Det handlar också om avsaknaden av fysisk kontakt, bra metodik och möjligheten att använda pedagogiskt material.¹²⁶ SUF Kunskapscentrum känner igen dessa hinder och lyfter fram svårigheterna med att i digitala möten använda visuella stöd, såsom whiteboard, bildstöd och dockor.¹²⁷

”Det blev svårare att hålla sonens fokus. Bild- och ljudkvalitet har krånglat de flesta gånger vilket inte alls ger ett bra slutresultat för någon inblandad.”

Förälder till barn med funktionsnedsättning

Även om habiliteringsverksamheterna i MFD:s enkät överlag anser att de digitala mötena har fungerat, återkommer hinder i svaren. En tredjedel av verksamheterna uppger också att de överlag upplever ett minskat deltagande vid omställning till digitalt format för barn och unga med funktionsnedsättning. De lyfter fram hinder och menar att det digitala formatet ibland gör det svårare att skapa delaktighet för den som tar emot insatsen. Det finns verksamheter som lyfter att kvaliteten riskerar att påverkas. Habiliteringsverksamheterna menar också att hur väl det går att genomföra en digital insats dels handlar om vilken typ av möte eller insats det gäller, dels om ålder, funktionsförmåga och digital kompetens hos patienten.¹²⁸ SUF Kunskapscentrum framhåller också risken i att olika professioner utgår från att unga vuxna, med till exempel kognitiva funktionsnedsättningar, ska kunna använda digitala verktyg. En del aktörer har under pandemin prioriterat fysiska möten för barn och unga. Det kan leda till att unga vuxna med funktionsnedsättning blir hänvisade till digitala möten som de inte har förutsättningar att genomföra.¹²⁹

---

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Från samråd organiserat av SUF-Kunskapscentrum i Uppsala den 20 januari 2021.

¹²⁸ MFD (2020) Analysrapport enkät till habiliteringsverksamheter dnr 2020/0289-7.

¹²⁹ Från samråd organiserat av SUF-Kunskapscentrum i Uppsala den 20 januari 2021 och MFD (2020) Analysrapport enkät till habiliteringsverksamheter dnr 2020/0289-7.

Både habiliteringsverksamheterna och andra professioner (genom SUF Kunskapscentrum) lyfter fram det specifika hinder som uppstår när ett digitalt möte eller möte per telefon ska utföras med hjälp av tolk. Det kan öka utmaningarna i att göra relevanta bedömningar.¹³⁰

Att digital vård också kommer med utmaningar syns även i Svensk barnläkarförenings enkät. Många verksamheter nämner en stor omställning till digitala möten eller telefonsamtal. De tar också upp att detta på olika sätt påverkar kvaliteten i den vård som ges.¹³¹ En annan viktig aspekt av digitala vårdmöten med barn är att det begränsar vårdgivarens möjligheter att prata ensam med barnet. Det kan många gånger vara en förutsättning för att kunna fånga upp tecken på utsatthet hos barnet.

Som en yttersta konsekvens av hinder kring digital vård, har kommuner sett exempel på en ny slags pandemirelaterade anmälningar, som framför allt gäller barn i socioekonomiskt utsatta områden. Det handlar om anmälningar om barn som redan sedan tidigare har ett omfattande stöd från till exempel barn- och ungdomspsykiatri eller habiliterande insatser. Förhandsbedömningar har visat att barnet inte har kunnat ta del av eller tillgodogöra sig stödinsatserna på grund av att dessa har genomförts digitalt.¹³²

Tjejers rätt i samhället, TRIS, kompletterar bilden av hinder kring digital vård och stöd. Det digitala formatet fungerar generellt inte för målgruppen unga i en hederskontext och framför allt inte för unga med intellektuell funktionsnedsättning. Mobiltelefoner är ofta kontrollerade och bevakade, varför digitalt stöd kan vara svårt att ge. Om digitalt stöd ändå skulle kunna genomföras kan det försätta personer i fara om telefonen kontrolleras. Ett digitalt stöd ställer stora krav på

---

¹³⁰ Socialstyrelsen (2020) Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten.

¹³¹ Webinar Svensk barnläkarförening 2021-02-17, Jonas F Ludvigsson, Barnläkare, Örebro, Professor, Karolinska Institutet (Föreläsare) och <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2021/02/enkat-sa-har-barnsjukvarden-paverkats-av-pandemin/>

¹³² Socialstyrelsen (2020) Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten.

personen som tar emot det, till exempel kan det innebära att en sådan digital kontakt behöver raderas direkt efteråt.¹³³

Analys av resultat

Tillgången till vård- och stödtjänster för barn och unga har begränsats under pandemin. Barnsjukvård, habilitering, individuella insatser till barn och unga med funktionsnedsättning liksom stödinsatser riktade till föräldrar till barn med funktionsnedsättning har ställts in eller glesats ut. Kommuner och regioner har ansträngt sig för att prioritera barn och familjer. Omprioriteringar som har gjorts verkar ändå ha fått stora konsekvenser för många familjer som lever med funktionsnedsättning. Det är fortfarande svårt att veta hur barn och unga med funktionsnedsättning som har kontinuerliga behov av vård och habilitering kommer att påverkas av de omfattande omprioriteringar som vården har tvingats göra under pandemin.

Föräldrar som redan innan pandemin hade särskilda utmaningar i sitt föräldraskap samt familjer som lever i en utsatt situation har sannolikt under pandemin fått en tuffare situation. Ibland har insatser uteblivit på grund av att samhällets resurser inte räckt till. MFD:s kartläggning visar också att det inte sällan är individen själv som har ställt in. Det kan bero på olika saker men en bärande orsak som uppges till MFD är rädsla för smitta. Oavsett orsak till de inställda insatserna blir konsekvenserna lika allvarliga för individen eller familjen. Det saknas idag uppföljning av hur stora denna typ av effekter har varit eller vilka konsekvenser de får för barn som påverkas. Detta är också familjer som riskerar att utgöra ett mörkertal i kommande uppföljningar och granskningar.

Även insatser och stöd till föräldrar i deras föräldraskap har begränsats under pandemin. Ett förebyggande och tillgänglig föräldrastöd kan vara avgörande för en del föräldrar. För föräldrar till barn med funktionsnedsättning kan det dessutom handla om insatser som möjliggör föräldrauppgiften i relation till barnets funktionsnedsättning. I tider av kris kan ett lättillgängligt föräldrastöd

---

¹³³ Från möte med Tjejers rätt i samhället, TRIS, den 4 februari 2021. TRIS är en ideell förening som aktivt arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck och som har särskild kompetens i att möta ungdomar som har en intellektuell funktionsnedsättning och som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

också vara ett sätt att ge föräldrar bättre förutsättningar att kunna hantera oro och eventuella konflikter som uppstår inom familjen.

Den snabba omställningen till vård och stöd i ett digitalt format har för en del barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer avsevärt underlättat vardagen och ökat tillgängligheten. Samtidigt har omställningen försvårat för individer med sämre tillgång till digitala verktyg och mindre vana av att använda dem. Det digitala utanförskapet påverkades redan innan pandemin av olika faktorer. Funktionsförmåga är en faktor, men även ålder och socioekonomi påverkar. Det verkar som att fysiska möten för barn och unga har prioriterats i många verksamheter. En sådan prioritering riskerar att förbise unga vuxna med sämre digitala förutsättningar, till exempel unga vuxna med kognitiva funktionsnedsättningar.

4. Otrygga hemförhållanden

De föregående kapitlen har visat hur allmänna råd och restriktioner, i kombination med en upplevd informationsbrist och oro för det nya viruset, har inneburit en begränsad vardag för många barn och unga under pandemin. Råd om att begränsa sociala kontakter och att särskilt skydda äldre begränsar kraftigt familjers möjligheter att få hjälp och avlastning av det egna sociala nätverket. Om de stödinsatser som kan vara en förutsättning för att få vardagen att gå ihop samtidigt ställs in, riskerar belastningen på en del familjer att bli orimlig. Tillsammans med andra stressfaktorer, såsom socioekonomisk stress i form av till exempel arbetslöshet och trångboddhet, riskerar stress- och konfliktnivåer att trappas upp ytterligare. Tillsammans med isolering och en minskad insyn ökar risken för att barn ska hamna i ett utsatt läge i hemmet. Färre sociala kontaktytor, till exempel på grund av en ansträngd personalsituation i verksamheter där barn och unga finns, leder till färre kända vuxna utanför familjen som kan upptäcka och hjälpa vid utsatthet. Vissa barn och unga, bland annat barn och unga med funktionsnedsättning, hade redan innan pandemin en högre risk för att bli utsatta för våld och övergrepp, både fysiskt och på nätet. Dessutom är en del typer av utsatthet redan innan pandemin mer svårupptäckta. Det kan gälla övergrepp på nätet, men det kan också gälla fysiskt i hemmet, såsom hedersrelaterat våld och förtryck.

Pandemins konsekvenser upplevs på olika sätt av föräldrar

Föräldrars behov och förutsättningar ser, oaktat pandemin, mycket olika ut. För en del föräldrar har coronapandemin inneburit att livet har blivit mindre stressigt, att man fått mer tid med familjen och att det blivit lättare att få ihop livspusslet.¹³⁴ För andra är avsaknaden av kontakt med och stöd från vuxna runt omkring en stor påfrestning. Det finns också föräldrar som drabbats hårt under pandemin av arbetslöshet och permittering.

I MFD:s material finns föräldrar som är mycket oroade över sin ekonomi. En tredjedel av föräldrarna uppger att de är oroade och stressade över att få en försämrad ekonomi under pandemin. Studier visar att föräldrar till barn med funktionsnedsättning överlag har sämre ekonomiska villkor än föräldrar i övrigt.¹³⁵ Föräldrar till barn med funktionsnedsättning riskerar i högre utsträckning än andra att utveckla psykisk ohälsa och bli långtidssjukskrivna. De har ofta också en sämre förankring på arbetsmarknaden generellt.¹³⁶ Riksförbundet Attention har innan pandemin sett att drygt två femtedelar av föräldrar till barn med neuropsykiatrisk diagnos tycker att det går dåligt att kombinera arbete med det extra ansvar som det innebär att ha barn med funktionsnedsättning. Hälften av mammorna i studien uppger också att de har gått ner i arbetstid av anledningar som har med administration och omsorg av barnet att göra.¹³⁷

Tidigare studier visar att föräldrar till barn med funktionsnedsättning också ofta upplever familjelivet som mer utmanande än andra föräldrar. Dessa föräldrar behöver ofta räkna till för mer åtaganden som tar tid och ork och

---

¹³⁴ TCO (2020) Livspusslet under coronapandemin.

¹³⁵ Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning Kunskapsstöd till barnhälsovården och hemsidan <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/kunskapsunderlag/funktionshinderspolitikens-utveckling/foraldrar-till-barn-med-funktionsnedsattning/>

¹³⁶ Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Kunskapsstöd till barnhälsovården.

¹³⁷ Riksförbundet Attention (2019) Man får kämpa för varje åtgärd – trots att anhöriga har rätt till stöd – En undersökning om situationen för föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

kräver uthållighet, initiativtagande och kunskap.¹³⁸ De kan också i högre grad vara beroende av stöd och hjälp från det egna nätverket och från det offentliga. När det stödet och nätverket på grund av pandemin inte går att använda på samma sätt, ökar pressen på familjerna. I MFD:s föräldraenkät framträder en tydlig bild av mycket hårt belastade föräldrar och ansträngda familjesituationer.¹³⁹ Det ger bland annat ett ökat antal konflikter som en av flera konsekvenser. Andra aktörer delar bilden av hårt belastade familjer. Till riksförbundet Attention uppger 82 procent av svarande föräldrar i en enkät att deras hem- och familjesituation har påverkats av coronapandemin och de allra flesta avser en negativ påverkan.¹⁴⁰

”Under pandemin kan vi inte sära barnen åt som vi brukar, för att minska bråk. Det har lett till en ökad stress för alla i hushållet och till att det har blivit mer bråk. Jag har lättare att bli arg och irriterad och inte kan hjälpa min son när han får raseriutbrott utan snarare förvärrar situationen”

Förälder till barn med funktionsnedsättning

Ökad risk för utsatthet på nätet

Mer tid hemma med färre fysiska sociala kontakter i kombination med att undervisning, fritids- samt barn- och ungdomsverksamheter flyttar ut på nätet, ökar även risken för att övergrepp och kränkningar flyttar med. En internationell rapport från januari 2021, visar att antalet sexuella övergrepp mot barn, framför allt på nätet, har ökat under coronapandemin. I studien syns dock en mindre påverkan på svenska förhållanden jämfört med övriga Europa och USA. I rapporten framkommer dock att det ännu är svårt att avgöra effekterna av pandemin på den här typen av utsatthet och brott, då det ofta finns en eftersläpning i när polisen får kännedom om brottet.¹⁴¹

---

¹³⁸ Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Kunskapsstöd till barnhälsovården.

¹³⁹ MFD (2020) Analyssammanställning enkät till barn och unga med funktionsnedsättning, dnr 2020/0289-6.

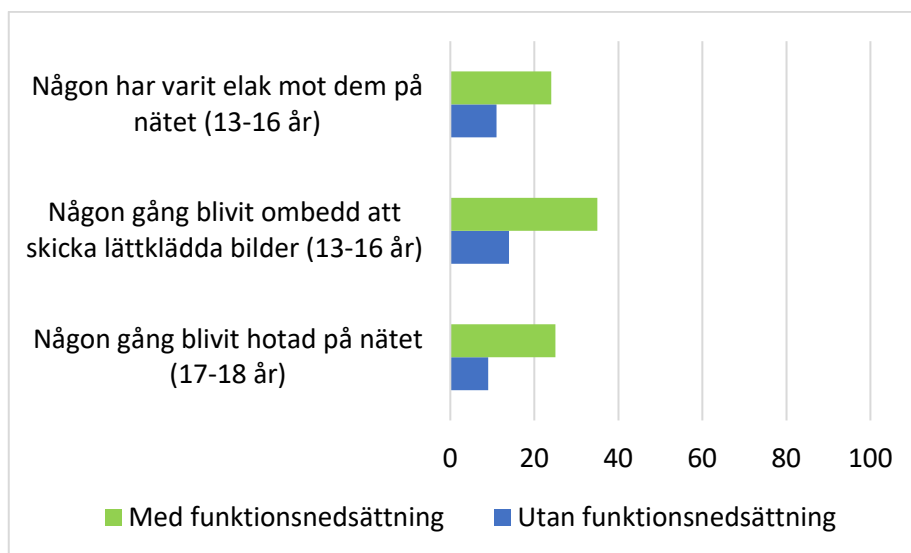
¹⁴⁰ Riksförbundet Attention (2020) Rutinerna slås sönder och plötsligt står vi helt utan stöd. En undersökning om hur Covid-19 påverkar situationen för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga.

¹⁴¹ Netclean (2021) Netclean Report – Covid-19 impact 2020, A report about child sexual abuse crime.

Högre risk att fara illa på nätet för barn med funktionsnedsättning

Barn och unga med funktionsnedsättning hade redan innan pandemin en högre medieanvändning jämfört med andra barn. De är också en grupp av flera som riskerar att få sämre information om riskerna på nätet. Tidigare studier visar att unga med funktionsnedsättning i betydligt högre utsträckning råkat ut för utsatta situationer på nätet, såsom mobbing och sexuella kränkningar, jämfört med andra unga (diagram 28).¹⁴² Det kan finnas en risk att även detta ökar under pandemin då sociala interaktioner och kontakter samt studier i högre grad än tidigare genomförs på internet.

Diagram 28. Andel (%) barn och unga om utsatthet på nätet, 2019

Källa: Statens medieråd

För unga med intellektuell funktionsnedsättning (i åldern 13–20 år) var det mer än dubbelt så vanligt att ha råkat ut för att någon varit dum mot dem på mobilen eller via nätet, jämfört med genomsnittet av unga i samma ålder utan intellektuell funktionsnedsättning.¹⁴³

Under våren 2021 genomför Statens medieråd sin återkommande undersökning Ungar och medier. Resultatet kommer att ge en viktig bild av hur tillvaron och utsattheten hos barn och unga, med och utan funktionsnedsättning, på nätet har sett ut under pandemin.

¹⁴² Statens medieråd (2020) Ungar och medier 2019.

¹⁴³ Statens medieråd (2019) Ungar och medier 2019 Intellektuell funktionsnedsättning.

Ökad risk för våld i nära relationer

Olika aktörer rapporterar ökad utsatthet

Både civilsamhället, länsstyrelser och kommuner rapporterar om att utsattheten bland kvinnor och barn har ökat under pandemin.¹⁴⁴ Orosanmälningar om våld i nära relationer, hedersrelaterat våld¹⁴⁵ samt om missbruk och psykisk ohälsa hos vårdnadshavare ökar också i en del kommuner.¹⁴⁶ Vissa kommuner ser också tecken på belastade familjer som redan innan pandemin var utmattade av att inte få den avlastning som de är beroende av.¹⁴⁷ En studie från Socialstyrelsen visar att orosanmälningar till socialtjänsten om barn som far illa har ökat med fem procent under pandemin.¹⁴⁸ Generellt är bilden från kommunerna dock splittrad både i ökning och orsak, och än finns ingen nationell bild. Det finns kommuner som inte märker av en lika stor förändring eller framhåller att det är för tidigt att dra slutsatser om att ökningarna beror på pandemin. Det finns också kommuner som har fått in ett färre antal anmälningar om barn som berättat för en pedagog eller annan personal i förskola eller skola om utsatthet för våld i hemmet. Detta skulle kunna vara en möjlig konsekvens av hög arbetsbelastning och många vikarier. Det försvårar arbetet med att upptäcka problem och tecken på utsatthet.

Ökat antal samtal från barn om utsatthet

Bris har under 2020 tagit emot fler samtal från barn än någonsin tidigare. De samtal som handlar om våld och utsatthet har ökat mer procentuellt än den totala samtalsökningen. Bris beskriver att samtalsökningen är en del av en oroväckande utveckling. Samtalen till Bris har, över en femårsperiod, fördubblats i samtalskategorierna fysiskt våld, sexuella övergrepp och psykiskt våld. Samtalen om våld har fortsatt att öka under 2020. Jämfört med 2019 ökade samtalen till Bris om fysiskt våld med 28 procent, samtal om psykiskt våld med 32 procent,

---

¹⁴⁴ Bris (2021) Årsrapport 2020 och Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

¹⁴⁵ Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag "Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19".

¹⁴⁶ Socialstyrelsen (2020) Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till socialtjänsten.

¹⁴⁷ Ibid.

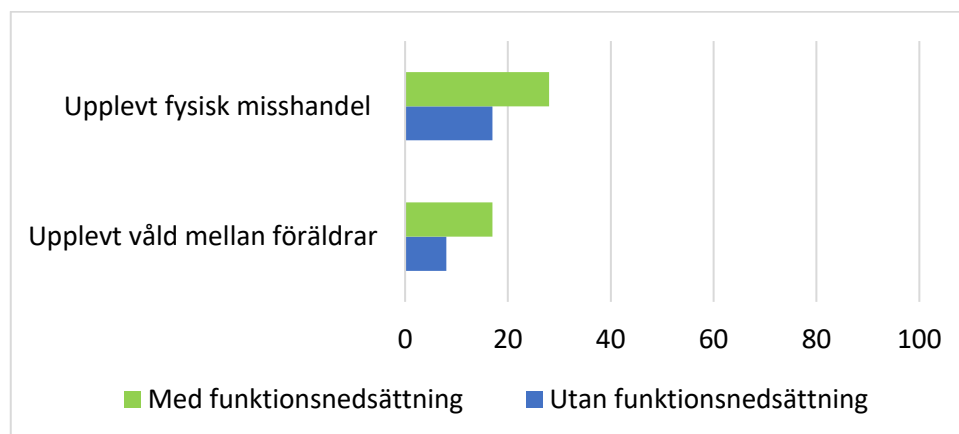
¹⁴⁸ Jämförelsen gjordes för maj 2019 och 2020 och september 2019 och 2020.

sexuella övergrepp med 26 procent och samtal om omsorgsbrist med 33 procent.¹⁴⁹

Högre risk för våld hos barn med funktionsnedsättning

Bris noterar också att för de flesta barn som ringde under 2020, var utsattheten något som redan existerade i barnets vardag. Det var sällan som våldet eller kränkningarna hade uppkommit för första gången under pandemin.¹⁵⁰ Flera tidigare studier visar att barn och unga med funktionsnedsättning har en många gånger högre risk att utsättas för olika typer av våld jämfört med andra barn (diagram 29).¹⁵¹ De är också i högre grad än andra så kallat multiutsatta. Det betyder att vara utsatt för flera olika typer av våld och/eller övergrepp.¹⁵²

Diagram 29. Andel (%) barn och unga i årskurs 9 och 2 i gymnasiet, som har upplevt våld, 2016

Källa: Allmänna barnhuset

Allmänna barnhuset har inom ramen för ett pågående regeringsuppdrag ställt frågor till elever om bland annat om pandemin har lett till en ökad utsatthet och om den har påverkat möjligheten att söka hjälp. I undersökningen finns funktionsnedsättning med som bakgrundsvariabel. Rapporten är planerad till juni 2021 och kommer att vara en viktig del i att följa upp hur pandemin har påverkat utsatthet hos barn och unga.

¹⁴⁹ Bris (2021) Årsrapport 2020.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Stiftelsen Allmänna barnhuset (2017) Våld mot barn En nationell kartläggning och (2020) Multiutsatta barn – Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel.

¹⁵² Stiftelsen Allmänna barnhuset (2020) Multiutsatta barn – Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel.

Svårare att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är, enligt Hedersbrottsutredningen, ett område med olika definitioner. Det gör att det inte alltid går att jämföra statistik från olika källor. Det är också svårt att dra slutsatser om hur vanligt förekommande hedersvåld och förtryck är. Anmälningbenägenheten kan också antas vara låg och mörkertalet stort.¹⁵³ Nationella kompetenscentrum för hedersvåld ser inte att det hedersrelaterade våldet har ökat i och med pandemin. Pandemin har dock medfört att isolering i hemmet blir mer normaliserat. Uppmärksamhetskedjan kring barn som befinner sig i en hederskontext bryts också i högre utsträckning under pandemin. Distansundervisning gör att eleverna inte träffar lärare som på samma sätt som tidigare kan uppmärksamma utsatthet. Pandemin har även påverkat elever i grundskolan. Det har blivit enklare att hålla elever hemma utan reaktion från omvärlden, med hänvisning till smitta. Nationella kompetenscentrum för hedersvåld noterar också att en del anmälningar kommer in i ett senare skede nu än innan pandemin.¹⁵⁴

Hedersrelaterat våld och intellektuell funktionsnedsättning

Unga med intellektuell funktionsnedsättning är en särskilt sårbar grupp när det kommer till hedersrelaterat våld och förtryck. Det beror bland annat på att de ofta står i en tydlig beroendeställning till gärningspersonen eller gärningspersonerna.¹⁵⁵ Tjejers rätt i samhället, TRIS¹⁵⁶, beskriver en ökning av antalet samtal till föreningens jourverksamhet på ungefär 10 procent mellan januari och augusti 2020. TRIS noterar också att karaktären på många samtal har förändrats under pandemin. Samtalen har i många fall blivit mer komplexa. Många unga har väntat längre med att ta kontakt, ofta av pandemirelaterade orsaker. Det gör att deras ärende när de väl hör av sig är mer akut.

TRIS beskriver också hur de under pandemin får in färre samtal från professionen generellt och färre samtal från gymnasieskolan specifikt. Eleverna är i högre utsträckning borta från skolans lokaler och det blir då svårare att fånga upp barnen. Möjligheten att identifiera varningstecken hos eleverna samt möjligheten till trygga fysiska rum för samtal, minskar eller försvinner helt.

---

¹⁵³ SOU 2020:57, Ett särskilt hedersbrott, Betänkande av Hedersbrottsutredningen.

¹⁵⁴ Samtal med Nationella kompetenscentrum, den 2 mars 2021.

¹⁵⁵ SOU 2020:057, Ett särskilt hedersbrott, Betänkande av Hedersbrottsutredningen.

¹⁵⁶ Från möte med Tjejers rätt i samhället, TRIS, den 4 februari 2021.

Pandemin försvårar också uppbyggnaden av det nya sociala nätverk som en ung person som lämnat en hederskontext behöver. För unga med intellektuell funktionsnedsättning kan kraven om att kunna bo, studera och kanske till och med arbeta på egen hand och därtill den sociala isoleringen uppfattas som övermäktig. Att klara av att bryta upp från ett känt socialt sammanhang ställer höga krav på att personen ifråga kan ersätta det gamla med ett nytt socialt nätverk för att orka. TRIS ser i sin verksamhet att unga, och framför allt unga med intellektuell funktionsnedsättning, som lyckats lämna en hederskontext, ger upp och återvänder till ursprungsfamiljen. Detta beror i hög utsträckning på isolering och pandemirelaterade svårigheter att bygga upp ett nytt nätverk.¹⁵⁷

Analys av resultat

Pandemin har på olika sätt begränsat många föräldrars möjlighet att använda det egna sociala skyddsnetet. Samtidigt har faktorer såsom mer tid hemma, förändrad skolundervisning, stor sjukfrånvaro, inställda fritidsaktiviteter och sämre tillgång till stödinsatser och uppföljning från samhället, påtagligt ökat stressen för många familjer. Ökad stress, liksom påfrestningar, konflikter och slitningar i familjen kan få stora konsekvenser.

Kommunernas bild av hur barns utsatthet i hemmet har förändrats i och med pandemin är splittrad. Det gäller både en eventuell ökning och orsak till den. Än finns det ingen samlad nationell bild. Forskning säger dock att utsattheten för våld i nära relationer riskerar att förvärras i tider av kris. Det skulle kunna tala för att åtminstone en del av den uppmätta ökningen är pandemirelaterad. Denna generella risk för utsatthet i kombination med det faktum att barn och unga med funktionsnedsättning generellt har en avsevärt högre risk att utsättas för våld, gör att detta troligtvis är en grupp barn som kan behöva uppmärksammas särskilt i krissituationer, såsom den nu pågående coronapandemin och andra framtida kriser.

För familjer som redan tidigare lever i en ekonomiskt eller socialt utsatt situation har pandemins konsekvenser blivit särskilt påtagliga. När tillgången till stöd blir mer begränsad kan det också bidra till en försämring av ett redan tidigare skört förtroende för samhället. För barn med funktionsnedsättning som lever i sådana miljöer kan detta innebära mindre stöd, mindre insyn och en destruktiv social isolering. De förändringar som har skett i utbudet av och tillgången till stöd har

---

¹⁵⁷ Från möte med Tjejers rätt i samhället, TRIS, den 4 februari 2021.

gjort att många familjer som sedan tidigare har ett bristande förtroende för och förväntningar på samhällets insatser, i ännu större utsträckning dragit sig undan och avslutat viktiga stödinsatser. Detta riskerar särskilt att påverka de barn som lever i dessa familjer.

Det finns idag ingen heltäckande nationell statistik över hedersrelaterat våld och förtryck. Denna typ av våld var redan innan pandemin svår att upptäcka och det finns en risk för att en eventuell ökning av våldet som en följd av pandemin förbises. Pandemin har sannolikt också gjort det svårare för utsatta flickor och pojkar att söka hjälp. Det finns mycket få studier gjorda av hedersrelaterat våld som drabbar kvinnor, flickor och pojkar med funktionsnedsättning. De studier som finns visar dock att det för dessa unga är ännu svårare att få hjälp och att deras situation sällan upptäcks. Det är inte osannolikt att pandemin särskilt drabbat dessa unga och att deras möjlighet att få hjälp utifrån ytterligare har minskat.

Möjliga långsiktiga konsekvenser

MFD:s kartläggning visar att barn och unga med funktionsnedsättning har påverkats särskilt mycket av coronapandemins konsekvenser. Kartläggningen visar att det inte går att härleda dessa negativa konsekvenser till enskilda beslut eller rekommendationer. Konsekvenserna är en sammantagen effekt av de åtgärder som har vidtagits på olika nivåer i samhället för att begränsa smittspridningen. Det är under våren 2021 ännu inte möjligt att överblicka vad konsekvenserna långsiktigt kommer att betyda för deras framtid. Den pågående pandemins långsiktiga samhällspåverkan får stor betydelse för det slutliga utfallet. Med utgångspunkt från forskning och erfarenheter från tidigare kriser går det dock att göra ett antal antaganden om vad som kan komma att följa i pandemins efterdyningar.

Tidigare forskning visar att samhällskriser drabbar individer i olika utsträckning beroende på deras bakgrund, förutsättningar och behov. De som redan innan en kris på olika sätt har befunnit sig i ett utsatt läge drabbas ofta hårdare än den övriga befolkningen.¹⁵⁸ Det är därför troligt att de långsiktiga konsekvenserna av pandemin kommer att se olika ut för barn och unga, utifrån deras egna och deras föräldrars behov och förutsättningar. Länsstyrelser och kommuner lyfter att de redan ser att utsattheten i vissa grupper ökar med anledning av pandemin. Omfattningen är dock något som kommer att visa sig på sikt.

Med utgångspunkt i forskning från tidigare kriser, samt från att ohälsan redan innan pandemin var ojämnt fördelad i befolkningen¹⁵⁹, är ett övergripande antagande att pandemin på lång sikt riskerar att leda till en ökande och ännu mer ojämnt fördelad ohälsa i befolkningen.¹⁶⁰ En utbildningsskuld hos unga, i kombination med en hög arbetslöshet, ökar också risken för att fler och nya

---

¹⁵⁸ CES, Region Stockholm (2020) Coronapandemin och psykisk hälsa En prognos om kort- och långsiktiga effekter och MSB (2015) Individens förmåga att ta ansvar för sin egen säkerhet Särskilt utsatta grupper.

¹⁵⁹ Folkhälsomyndigheten (2019) Ojämlighet i psykisk hälsa i Sverige Hur är den psykiska hälsan fördelad och vad beror det på? Och Folkhälsomyndigheten (2020) Folkhälsans utveckling Årsrapport 2020.

¹⁶⁰ Folkhälsomyndigheten (2020) Covid-19 pandemins tänkbara effekter på folkhälsan.

grupper kommer att hamna i ekonomisk utsatthet, som i sin tur är en riskfaktor för ohälsa.

Studier visar att barn och unga med funktionsnedsättning redan innan pandemin hade en högre risk för psykisk ohälsa än barn och unga utan funktionsnedsättning. De är också mindre nöjda med livet än andra barn och unga.¹⁶¹ Unga vuxna med funktionsnedsättning skattar generellt sin hälsa som sämre än unga vuxna utan funktionsnedsättning. Samma förhållande gäller för vuxna med och utan funktionsnedsättning.¹⁶²

En mer ojämlik hälsa med ökad psykisk ohälsa som följd

Genom att begränsningar och andra konsekvenser av coronapandemin helt eller delvis slår ut viktiga skyddsfaktorer för barns och ungas psykiska hälsa, riskerar den också att på lång sikt öka ohälsan hos barn och unga. Skyddsfaktorer för psykisk hälsa är bland annat tillgång till en meningsfull fritid, positiva vuxenkontakter utanför familjen och tillgång till förskola och skola. Under pandemin har tillgången till de skyddande faktorerna begränsats för många barn och unga. Istället är de hänvisade till och mer beroende av det skydd som den närmaste familjen kan ge. Om föräldrar brister i förutsättningar och resurser att ta det ökande ansvaret, ökar risken påtagligt för utsatthet och ohälsa.

En viktig faktor bakom barn och unga med funktionsnedsättnings förhöjda risk för psykisk ohälsa är en fritid med få aktiviteter och få sociala kontakter.¹⁶³ När olika fritidssysselsättningar under pandemin helt eller delvis stängts ner kan man därför anta att dessa barn och unga drabbats särskilt hårt. Det bekräftas av föräldrar och unga som har svarat på frågor i MFD:s kartläggning. Social isolering och uteblivna fritidsaktiviteter innebär också minskad fysisk aktivitet.

---

¹⁶¹ Totalt 77 procent av flickorna med funktionsnedsättning uppger att de är nöjda med livet, jämfört med 82 procent av flickor utan funktionsnedsättning. Bland pojkar är andelen 82 procent jämfört med 91 procent.

¹⁶² Bland män med funktionsnedsättning skattar 70 procent sin hälsa som god, mot 92 procent för övriga. Hos kvinnor är motsvarande siffror 69 procent mot 94 procent, ur MFD (2019) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018.

¹⁶³ Ungdomsstyrelsen (2007). Ungdomar, fritid och hälsa – en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer. Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:13, MUCF (2020) Ung idag 2020. Ungas rätt till en meningsfull framtid – tillgång, trygghet och hinder.

Barn och unga med funktionsnedsättning riskerar därmed genom sitt sämre utgångsläge vad gäller bland annat fysisk aktivitet, ett ännu sämre fysiskt och psykiskt mående framöver. Det finns på detta sätt också en risk för att pandemin leder till en accelerering av en redan pågående trend med mer stillasittande och färre aktiviteter, med en ökad ohälsa som följd. Sammantaget riskerar en av pandemins långsiktiga konsekvenser att bli att ojämlikheten i hälsa bland barn och unga ökar. Det riskerar också att ytterligare från redan höga nivåer öka den psykiska ohälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning.

Utbildningsskulden ökar stressen i skolan

Coronapandemins konsekvenser inom utbildningsområdet riskerar att på ett avgörande sätt förändra skolan som skyddsfaktor för barn och unga. Stor frånvaro och distansundervisning har redan påverkat viktiga faktorer såsom möjligheten till sociala relationer, trivsel och trygghet, att bygga självförtroende samt ett gott bemötande och stimulans¹⁶⁴. Allt detta är faktorer som undervisning på distans har svårare att tillhandahålla än vanlig undervisning på plats. De rapporterade utmaningarna i att upprätthålla kvalitet i det särskilda stöd som för vissa elever är avgörande för att klara kunskapsmålen har sannolikt också ökat elevers stress och därmed deras förmåga att prestera. Forskning om samband mellan skolprestationer och psykisk ohälsa tyder på att det finns en ömsesidig relation däremellan. Sammanställning av vetenskapliga litteratur indikerar också att det finns ett samband mellan låga skolprestationer och en ökad risk för psykisk ohälsa hos unga.¹⁶⁵ Undersökningen Skolbarns hälsovanor visar därutöver på ett samband mellan att vara stressad av skolarbete och att uppleva psykosomatiska symtom.¹⁶⁶ Elever som presterar sämre och är mer stressade och mår sämre än andra elever.

Upplevelsen av trivsel i skolan och stress i skolarbetet var redan innan pandemin ojämnt fördelad. Barn och unga med funktionsnedsättning uppgav i betydligt högre utsträckning än andra barn och unga att de var stressade och otrygga i skolan och att de i lägre utsträckning trivdes i skolan.¹⁶⁷ Det finns mot denna

---

¹⁶⁴ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) Brister i skolan leder till ökad psykisk ohälsa bland unga med funktionsnedsättning. Informationsblad.

¹⁶⁵ Folkhälsomyndigheten (2019) Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige, Utvecklingen under perioden 1985-2014.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ MFD (2020) Hinder och möjligheter för ett inkluderande barnrättsarbete.

bakgrund en påtaglig risk för att pandemins påverkan på utbildningsområdet blir ojäm och att den särskilt riskerar att påverka elever som redan hade stora utmaningar innan pandemin. Sämre skolprestationer eller betyg, och framför allt en ofullständig utbildning, får konsekvenser både för individens självkänsla och självförtroende men också för valmöjligheter senare i livet.

Ekonomisk nedgång skapar stress

Många familjer har redan drabbats av coronapandemins ekonomiska effekter. Arbetslösheten ökar och för andra kvarstår permitteringar och hot om uppsägning. Detta får också stora konsekvenser för barn och unga som lever i dessa familjer. Forskning som har gjorts på den ekonomiska krisen på 1990-talet i Sverige visade att den ekonomiska nedgången påtagligt ökade ungas oro för familjens ekonomi. Denna oro var också starkt kopplad till den psykiska hälsan hos unga. Forskning visar att ungas upplevelse av de egna ekonomiska resurserna är starkt kopplad till hur man mår.¹⁶⁸ I den forskning som finns ser det ut som att ju mer ojämlikt samhället är, desto starkare är sambandet mellan ekonomiska förhållanden och ungas psykiska ohälsa.¹⁶⁹

Arbetslöshet bland föräldrar kan i sig innebära en ökad risk för en försämring av barns psykiska hälsa. En internationell systematisk översikt visar också att risken för psykiska problem bland vuxna ökar under perioder med ökad arbetslöshet.¹⁷⁰ När föräldrar inte mår bra, ökar risken för att barnen inte heller gör det.

Många föräldrar till barn med funktionsnedsättning befann sig redan innan pandemin i ett mer utsatt ekonomiskt läge. Pandemins effekter riskerar att förvärra denna situation. För unga människor med funktionsnedsättning riskerar pandemins effekter också att försvåra ett redan svårt steg till egen försörjning. Pandemin kan på så sätt på lång sikt bidra till att unga människors tro på och förväntningar inför framtiden blir lägre. Folkhälsomyndigheten har sedan tidigare konstaterat att arbetsmarknadens osäkerhet och förändrade krav skapar stor oro inför framtiden hos barn och unga och är en av de viktigaste faktorerna

---

¹⁶⁸ Hagquist, Curt och Gustafsson, Jan-Eric, I spåren av 90-talskris och coronapandemi: Ökad ekonomisk stress och psykisk ohälsa bland unga? Socialmedicinsk tidskrift 5 och 6/2020.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Frasilho, D., Matos, M. G., Salonna, F., Guerreiro, D., Storti, C. C., Gaspar, T., & Caldas-de-Almeida, J. M. (2016). Mental health outcomes in times of economic recession: a systematic literature review. BMC Public Health.

bakom de senaste årens ökning av ohälsa¹⁷¹ hos barn och unga.¹⁷² Detta torde kunna gälla framför allt för de unga som redan tidigare hade sämre framtidsutsikter, såsom unga med funktionsnedsättning.

Ökad risk för ohälsa på grund av otrygga hemförhållanden

Pandemin riskerar att fördjupa den utsatthet som redan finns i en del familjer. Den riskerar också att otrygga hemförhållande uppstår för fler barn. Forskning visar tydligt att utsatthet och våld inom familjen är en av de allvarligaste riskerna för barns hälsa och utveckling. Att leva med konflikter i hemmet och att bevittna eller uppleva våld innebär många negativa konsekvenser för barn.¹⁷³ På längre sikt innebär konflikt, våld eller hot om våld också en stor stressfaktor för barn. Detta får många konsekvenser, bland annat risk för sämre skolresultat, lägre livskvalitet, psykisk ohälsa och självskadebeteende.¹⁷⁴ En ökning av dessa problem kan bli en långsiktig effekt av pandemin och behöver därför både följas och aktivt förebyggas.

Det finns barn och unga som har en särskilt hög risk att hamna i en utsatt situation. Det handlar till exempel om barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning som lever i en hederskontext samt om barn till föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar. Dessa barn och unga har generellt sämre tillgång till information och påverkansmöjligheter än andra barn och behöver därför i ännu högre utsträckning fångas upp och få stöd av vuxna runtomkring dem. Att kunna identifiera tidiga tecken på utsatthet även hos barn som har större utmaningar eller sämre förutsättningar att föra sin egen talan, ställer höga krav på vuxna som möter barn i olika verksamheter. De omprioriteringar och förändringar som har skett i stödutbudet inom kommuner och regioner ökar påtagligt risken att ytterligare osynliggöra dessa och andra barn som redan

---

¹⁷¹ Ohälsa definieras som psykosomatiska symtom; inkluderat sömnsvårigheter, nedstämdhet, irritation, nervositet, huvudvärk, ont i magen, ont i ryggen och yrsel.

¹⁷² Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985-2014, Folkhälsomyndigheten (2019).

¹⁷³ Genväg till forskning (2012) Barn som upplever våld - konsekvenser för välmående och hälsa Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer och hemsida <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/vald-mot-barn/>

¹⁷⁴ Stiftelsen Allmänna barnhuset (2017) Våld mot barn En nationell kartläggning.

tidigare levde i en utsatt situation. Det riskerar också att leda till att vuxna runt barn inte upptäcker tecken på utsatthet. Därmed uteblir eller försenas åtgärder för att skydda barnen och säkerställa att de får tillräckligt stöd.

En utbildningsskuld med stora samhällsutmaningar

Pandemins påverkan på utbildningsområdet riskerar att få stora samhälls-ekonomiska konsekvenser. Sammanställning av utländska studier visar tydligt att det främst är elever med sämre studieförutsättningar som drabbas negativt av att undervisas på distans.¹⁷⁵ Det skulle kunna betyda att distansundervisning ökar risken för en ökad ojämlikhet i utbildningsutfall. Hur man kan tillgodogöra sig utbildning kommer än mer att bero på faktorer såsom socioekonomi och funktionsförmåga.

Den uppföljning som hittills gjorts av distansundervisning under pandemin är i huvudsak gjord på gymnasieskolan. I januari 2021 hade dock två tredjedelar av alla huvudmän för grundskolans årskurs 7–9 helt eller delvis övergått till fjärr- eller distansundervisning vid alla, eller nästan alla, sina skolenheter.¹⁷⁶ Vad distansundervisningen kommer att innebära för elever i högstadiet med sämre studieförutsättningar, såsom elever med vissa funktionsnedsättningar, är ännu inte känt. Det är dock troligt att de hinder och svårigheter som elever med funktionsnedsättning i gymnasieskolan har identifierat, i än högre grad kommer att uppstå för elever i de lägre årskurserna. Där är den lägre åldern och den lägre mognad för att ta eget ansvar, ytterligare en riskfaktor.

Gymnasiesärskolan och grundsärskolan har i princip varit öppna under hela pandemin. Även denna skolform har påverkats negativt av pandemin, inte minst i form av hög lärar- och elevfrånvaro. Redan före pandemin var förutsättningarna för elever med utbildning från gymnasiesärskolan att hitta ett arbete eller gå vidare till en yrkesutbildning mycket begränsade.¹⁷⁷ Risken är att konsekvenserna av pandemin ytterligare kommer att undergräva deras möjligheter till olika

---

¹⁷⁵ IFAU (2021) Barn och unga under coronapandemin Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde.

¹⁷⁶ Skolverket (2021) Fjärr- och distansundervisning på högstadiet, Intervjuer med huvudmän med anledning av covid19-pandemin januari 2021.

¹⁷⁷ Forte (2017) Forskning i korthet nr 10: Intellectuell funktionsnedsättning och arbete.

livsval. MFD ser sedan tidigare att elever i särskolan, oavsett årskurs, i mycket lägre utsträckning än andra elever får komma till tals i frågor som rör dem. Det finns därmed en risk att dessa elever inte finns med i uppföljning av pandemins konsekvenser.

Ett sämre eller helt uteblivet stöd i skolan ökar risken för att elever ska uppleva en stor stress och/eller halka efter i skolarbetet. Studier visar att det finns en direkt koppling mellan låga skolprestationer och skolstress och risk för psykisk ohälsa.¹⁷⁸ Ett dåligt psykiskt mående påverkar också tydligt barns och ungas möjligheter att klara utbildningsmålen. Att uppleva en oförmåga att klara målen skapar också en känsla av hopplöshet och otillräcklighet samt ökar risken för skolavhopp. För de elever som på grund av bristande stöd inte når kunskapsmålen eller får sämre betyg, minskar också möjligheten till eftergymnasiala studier. Med utgångspunkt i detta innebär pandemin en avsevärd risk att antalet unga som varken arbetar eller studerar ökar.

Hur elevernas utbildning till slut påverkas av pandemin kommer att bero på hur skolorna i efterhand kan kompensera för eventuella brister under pandemin. För att förebygga och minska effekten av dessa risker behöver situationen för olika elevgrupper följas upp i mycket högre grad än hittills. Särskilda åtgärder kommer också att behöva utformas för att arbeta bort utbildningsskulden. Även konsekvenserna av en försämrad utbildningskvalitet för eleverna i särskolan behöver systematiskt följas upp, utvärderas och kompenseras för. Insatser kommer att behövas både för att undvika fler unga som varken arbetar eller studerar samt för att få dem som redan befinner sig där i arbetet eller studier.

Den utbildningsskuld som pandemin skapar riskerar att avsevärt försvåra många unga människors inträde på arbetsmarknaden. I kombination med den förväntade lågkonjunkturen och en hög arbetslöshet som riskerar att bli en långsiktig konsekvens av pandemin, kan den på sikt få stor inverkan på stora gruppers ekonomiska situation. Forskning visar att unga som kommer ut på arbetsmarknaden under en lågkonjunktur riskerar högre arbetslöshet och lägre inkomster i upp till tio år efter examen, jämfört med dem som påbörjar sitt arbetsliv i en

---

¹⁷⁸ Folkhälsomyndigheten (2019) Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige, Utvecklingen under perioden 1985-2014.

högkonjunktur.¹⁷⁹ Forskning från krisen på 1990-talet visar att unga som börjar sitt yrkesliv med att vara arbetslösa riskerar liknande effekter senare i livet.

Unga som redan innan pandemin hade större problem med att ta steget in på arbetsmarknaden och en högre risk för en längre tid i arbetslöshet, riskerar att drabbas hårdare än andra, såsom unga med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.¹⁸⁰ Fler arbetslösa unga ökar konkurrensen på arbetsmarknaden för de unga som redan står långt ifrån. Det ökar också trycket på kommunernas aktivitetsansvar¹⁸¹ och på Arbetsförmedlingens tjänster. Om den ekonomiska konjunkturen och arbetslösheten blir långvarig, riskerar prioriteringssituationer att uppstå. Resurser kan i första hand komma att användas till att få tillbaka unga som står närmast arbetsmarknaden i arbete. Det finns då en risk för att de unga som redan före pandemin stod längst ifrån arbetsmarknaden kommer att bli bortprioriterade.

Tillsammans med utbildningsskulden finns det en risk för att en långvarig lågkonjunktur leder till att fler unga fastnar i ett utanförskap. Unga som redan stod långt från ett arbete kan komma att exkluderas helt från arbetsmarknaden. Det är troligt att pandemin och dess följdverkningar kan medföra att unga kommer att ha det svårt på arbetsmarknaden under en tid framöver. Det kommer också att leda till ett ökat behov av stöd och hjälp hos unga som av olika anledningar står längre bort från arbetsmarknaden.

Sammantaget ser MFD att coronapandemin riskerar att få negativa konsekvenser för barn och unga med funktionsnedsättning, både på kort och på lång sikt. MFD:s uppdrag har i första hand avsett att hämta in och presentera konsekvenser av coronapandemin för barn och unga med funktionsnedsättning och för deras familjer. Utifrån kartläggning och resultatredovisning i denna rapport samt utifrån antaganden om möjliga långsiktiga konsekvenser, bedömer MFD att det finns behov av vidare uppföljning samt riktade åtgärder i relation till barn och unga med funktionsnedsättning.

---

¹⁷⁹ IFAU (2021) Barn och unga under coronapandemin Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde.

¹⁸⁰ IFAU (2016) En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden.

¹⁸¹ Unga som är under 20 år och som befinner sig i gruppen unga som varken arbetar eller studerar, omfattas av kommunernas aktivitetsansvar (KAA). Aktivitetsansvaret innebär att kommunen bland annat ska bidra med insatser för att dessa unga ska återuppta sina studier och fullfölja sin utbildning.

Förslag till åtgärder för att motverka konsekvenser av coronapandemin på kort och på lång sikt

Coronapandemin har på ett påtagligt sätt påverkat barns och ungas förutsättningar och levnadsvillkor. Pandemin har fördjupat ojämlikheter i barns och ungas uppväxtvillkor och den har också ökat risken för utsatthet. Detta kommer att gälla även under en tid framöver.

Samhällets beredskap och förmåga att i kris kunna se och skydda de barn och unga som av olika skäl lever i risk för utsatthet kommer att behöva utvärderas. Beslut och restriktioner för att begränsa smittspridningen har generellt utformats för att ge minsta möjliga negativa påverkan för barn och unga. Besluten har dock inte i tillräckligt hög utsträckning utformats för att kunna möta den mångfald av förutsättningar och behov som barn och unga i Sverige lever med. Om restriktionernas positiva verkan på smittspridningen har varit proportionerlig i relation till de negativa konsekvenserna som uppstått, går först att bedöma när det går att utvärdera de långsiktiga konsekvenserna för barn och unga av pandemin.

MFD har i denna rapport visat hur coronapandemin i Sverige särskilt har påverkat de barn och unga som lever med en funktionsnedsättning. Rapporten visar att krishanteringen och konsekvensbedömningen vid beslut om restriktioner inte i tillräcklig utsträckning har beaktat situationen för dessa barn och unga. Detta har sannolikt lett till att åtgärder inte fullt ut har träffat de barn och unga som behöver dem mest. MFD:s kartläggning visar att det därför finns behov av uppföljning och riktade åtgärder i relation till barn och unga med funktionsnedsättning, både på kort och lång sikt. Även efter att pandemin har klingat av kommer barn och unga att länge få leva med konsekvenserna. Hur samhället klarar av att skydda och främja barns och ungas rättigheter och kompensera för de skillnader i uppväxtvillkor som finns, är på många sätt en ödesfråga.

Förbättra barns och ungas rätt till information

Coronapandemin har visat på behovet av att vid en kris snabbt få fram information till alla invånare. I och med satsningar från flera aktörer på information riktad till barn och unga, visar mätningar att barns och ungas oro successivt har minskat under pandemin. MFD:s kartläggning visar dock att barn och unga med funktionsnedsättning samt deras vårdnadshavare genomgående under pandemin har känt sig underinformerade och oroliga. Det har i stor utsträckning saknats information om deras specifika förutsättningar och situation, vilket har lett till en hög grad av självisolering.

En fullt ut fungerande krisinformation behöver vara målgruppsfokuserad utifrån människors olika förutsättningar och situation. En alltför generell information riskerar att bli irrelevant för många av dem som kan ha de största behoven. Den kräver också en systematik i att utnyttja fler kanaler för att nå de grupper som inte tar del av traditionella informationsflöden samt en medvetenhet om att vissa grupper i samhället aktivt måste sökas upp i informationsarbetet. För barn och unga handlar det om att främst använda de arenor där barn och unga finns, såsom skola och fritidsaktiviteter.

Med anledning av pandemins konsekvenser föreslår MFD att:

- Arbetet med att se till att alla invånare nås av rätt information under en kris, oavsett ålder och funktionsförmåga, behöver utvärderas och åtgärdas i det fortsatta arbetet med krisberedskap. Ett särskilt fokus behövs på personer som på grund av sin funktionsnedsättning har särskilda utmaningar i att ta del av generell samhällsinformation. Arbetet behöver också omfatta de samhällsstrukturer som når socialt utsatta grupper genom olika typer av stödåtgärder, så att även dessa aktörer kan stå bättre rustade för att säkerställa att även krisinformation når fram i ett tillämpligt format.

Öka medvetenheten om barn och unga som löper störst risk att påverkas negativt

MFD:s kartläggning har visat att konsekvenserna av coronapandemin för det enskilda barnet i hög grad beror på vilka förutsättningar och resurser barnets familj har. Förändringar i barns och ungas vardag under pandemin samspelar ofta med att även vårdnadshavarnas strukturer och skydds nät försämras. MFD:s kartläggning visar att en funktionsnedsättning hos barn

eller vuxen kan skapa ytterligare hinder kring möjligheterna att klara av en sådan omställning. Pandemin riskerar därmed att på olika sätt göra så att fler barn och unga hamnar i en socialt utsatt situation samt att situationen för barn och unga som redan lever med utsatthet riskerar att försämrans.

Även beslut som utformas med utgångspunkt i att minimera negativa konsekvenser för barn och unga, kan på grund av en funktionsnedsättning få andra effekter för en del barn och unga. Även i kris behöver beslut i så hög utsträckning som möjligt ta hänsyn till den mångfald av förutsättningar och behov som barn och unga lever med. Funktionsnedsättningen kan innebära att det krävs mer för att hålla en verksamhet öppen under en kris. Den kan också innebära att det är svårare att delta i de aktiviteter och insatser som faktiskt fortgår samt att individer själva ställer in av oro relaterad till den egna hälsan. Funktionsnedsättningen kan också bidra till att de inställda insatserna och aktiviteterna får större konsekvenser än för andra barn och unga.

När en kris gör att samhällets närvaro minskar, får vuxna i barns direkta närhet ett ökat ansvar. Olika familjer har olika möjligheter att säkerställa att barn mår bra, att de klarar av skolan samt att de fyller sin fritid med utvecklande aktiviteter. När samhällsaktörer i tider av kris gör snabba omprioriteringar, finns det en risk för att stödet och skyddet inte når dem som har störst behov av insatserna. De samhällsstrukturer som har ett särskilt ansvar för att stödja, skydda och följa upp situationen för barn och unga i utsatta situationer måste även i en krissituation klara av att nå ut till och stödja dem som har de största behoven.

Med anledning av pandemins konsekvenser föreslår MFD att:

- I arbetet med att utvärdera pandemins påverkan på de svenska välfärdsystemen generellt och vård och omsorg specifikt, behöver det särskilt utvärderas hur omprioriteringar och inställd vård och habilitering har drabbat barn och unga med funktionsnedsättningar samt med kroniska sjukdomar.
- Medvetenheten om risken för utsatthet hos barn och unga med funktionsnedsättning behöver öka i professioner såsom socialtjänst, elevhälsa och barnhabilitering. Allt arbete riktat till professioner som arbetar med barn behöver inkludera de särskilda förutsättningarna för barn och unga med funktionsnedsättning. Specifika kunskapsstöd om

tidig upptäckt av olika former av våld och förtryck av barn och unga med funktionsnedsättning behöver tas fram.

- Det finns behov av riktade och förstärkta satsningar på föräldrastöd till föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Det finns ett särskilt behov av ett förstärkt stöd till föräldrar med egen funktionsnedsättning, framför allt föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar.

Förebygga och hantera psykisk ohälsa

Beslut och allmänna råd för att minska smittspridning under pandemin har påverkat alla barns och ungas möjligheter till en aktiv fritid med utvecklande sociala kontakter. Även skolans möjlighet att bidra med positiva kontakter och bemötande samt struktur i vardagen har begränsats. MFD:s kartläggning visar att pandemin genom detta har bidragit till ett sämre mående både hos barn och unga med funktionsnedsättning samt hos deras vårdnadshavare. Många uppger att de under pandemin blivit mer inaktiva och ensamma.

Med anledning av pandemins konsekvenser föreslår MFD att:

- Ett effektivt sätt att arbeta med barns och ungas ökande psykiska ohälsa är att ytterligare stärka och rusta skolhälso teamen. Olika åtgärder som kan främja fritidsverksamhet för barn och unga med funktionsnedsättning är också ett viktigt bidrag.
- Uppföljningen av utvecklingen av hälsa hos barn och unga med funktionsnedsättning behöver förstärkas. Folkhälsomyndigheten och andra aktörer med uppdrag inom området behöver aktivt arbete med att kunna följa utvecklingen hos barn och unga med funktionsnedsättning.

Hantera utbildningsskulden

Coronapandemins påverkan på utbildningsområdet har fått negativa konsekvenser för alla elever. MFD:s kartläggning visar att barn och unga som redan innan pandemin hade behov av särskilt stöd och anpassning för att kunna klara kunskapsmålen i skolan, ser ut att ha drabbats oproportionerligt hårt. Vårdnadshavare upplever att ansvar har förskjutits från skolan till eleven och till föräldrar. I gymnasiesärskolan är det en ovanligt hög frånvaro som beror på oro hos vårdnadshavare eller elever själva, som riskerar att ytterligare försvara dessa elevers redan begränsade möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller gå vidare till fortsatta studier.

MFD:s bedömning utifrån kartläggningen är att den situation som pandemin har gett upphov till för många elever, kräver både kortsiktig och långsiktig uppföljning samt åtgärder i samtliga skolformer, inklusive särskolan. MFD:s bedömning är också att övergången från skola till arbetsliv samt risken för att fler unga med funktionsnedsättning hamnar i gruppen unga som varken arbetar eller studerar, behöver uppmärksammas särskilt framöver.

Med anledning av pandemins konsekvenser föreslår MFD att:

- Möjligheten till uppföljning av utvecklingen för elever med funktionsnedsättning i samtliga skolformer måste förbättras. MFD har tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten lyft frågan, bland annat genom en skrivelse till regeringen.¹⁸² Utöver en förstärkt uppföljning finns det även behov av en satsning på specialpedagogiskt stöd riktat till både grund- och gymnasieskolan samt till huvudmän och aktörer med ansvar inom vuxenutbildning. En sådan satsning behöver komplettera andra satsningar såsom exempelvis lovskola och andra insatser som generellt ska kompensera för pandemins konsekvenser.
- Möjligheten för fler att uppnå full gymnasiekompetens genom studier på folkhögskola behöver utökas. Tidigare utvärderingar från Folkbildningsrådet har visat att folkhögskolan för vissa elevgrupper med funktionsnedsättning har mycket goda resultat.¹⁸³
- Det finns behov av satsningar för att underlätta och förbättra övergången mellan studier och arbetsmarknad för elever i gymnasiesärskolan.
- Arbetet med unga som varken arbetar eller studerar behöver intensifieras. Arbetet behöver involvera många olika aktörer såsom skola, kommun och Arbetsförmedlingen. Insatser behövs också för ett förstärkt samarbete mellan Arbetsförmedlingen och kommunernas arbetsmarknadsverksamhet i syfte att kartlägga insatser samt föreslå nya arbetssätt och riktat stöd för att minska risken för att unga personer med funktionsnedsättning hamnar i långtidsarbetslöshet.

---

¹⁸² Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för delaktighet, skrivelse Utbildningsdepartementet och Socialdepartementet, 2020-09-25, drn 2020/0297.

¹⁸³ Encell, Nationell centrum för livslångt lärande (2019) Folkhögskolan som inkluderande miljö för deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, Rapport 1:2019.

Långsiktig uppföljning

Coronapandemin kommer att långsiktigt påverka hela det svenska samhället och därmed även barns och ungas levnadsvillkor. Uppföljningar från tidigare kriser visar att sådana konsekvenser är nära kopplade till andra socioekonomiska faktorer för barn och unga samt att de tenderar att kunna bli livslånga. De konsekvenser som MFD:s kartläggning visar för barn och unga med funktionsnedsättning, gör att det i allt arbete med att följa upp pandemins långsiktiga konsekvenser, är viktigt att särskilt belysa hur utvecklingen ser ut för denna grupp barn och unga. För att det ska vara möjligt behöver den statistik och de data som idag används, kompletteras inom alla samhällsområden. Kvalitativa undersökningar behöver också i större utsträckning omfatta denna målgrupp.

Med anledning av pandemins konsekvenser bedömer MFD att bättre uppföljningsmöjligheter är särskilt viktigt inom följande områden:

- För att kunna utvärdera pandemins långsiktiga effekter på skolans kvalitet och likvärdighet, finns det behov av statistik för elevers skolresultat kopplat till fler variabler. Arbetet med detta behöver påskyndas genom särskilda uppdrag till skolmyndigheterna.
- I den generella uppföljningen av utvecklingen för unga på arbetsmarknaden med anledning av pandemin, krävs särskilda insatser. Data behövs för att kunna beskriva och förstå övergången från skola till arbete för unga med funktionsnedsättning samt deras etablering på arbetsmarknaden. Vad gäller elever som lämnar gymnasiesärskolan är bristen på möjlighet till uppföljning särskilt allvarlig.

Referenser

Autism- och Aspergerförbundet (2020) Medlemsundersökning om skolan 2020 – uppdaterad rapport.

Bris (2021) Årsrapport 2020.

Begripsam och PTS (2020) Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019.

CES, Region Stockholm (2020) Coronapandemin och psykisk hälsa En prognos om kort- och långsiktiga effekter.

CES (2020) Coronapandemin och socioekonomiska skillnader En prognos om kort- och långsiktiga effekter.

Encell, Nationell centrum för livslångt lärande (2019) Folkhögskolan som inkluderande miljö för deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, Rapport 1:2019.

Folkhälsomyndigheten (2014) Slutrapport uppdrag att fördela medel för att utveckla stöd till föräldrar som har barn med funktionsnedsättning.

Folkhälsomyndigheten (2018) Ojämlighet i psykisk hälsa i Sverige - Hur är den psykiska hälsan fördelad och vad beror det på?

Folkhälsomyndigheten (2019) Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985 – 2014.

Folkhälsomyndigheten (2020) Folkhälsans utveckling Årsrapport 2020.

Folkhälsomyndigheten (2020) Covid-19 pandemins tänkbara effekter på folkhälsan.

Forte (2017) Forskning i korthet nr 10: Intellektuell funktionsnedsättning och arbete.

Forte (2020) Övergången från ung till vuxen för personer med funktionsnedsättning – en kartläggning av det vetenskapliga kunskapsläget.

Frasquilho, D., Matos, M. G., Salonna, F., Guerreiro, D., Storti, C. C., Gaspar, T., & Caldas-de-Almeida, J. M. (2016). Mental health outcomes in times of economic recession: a systematic literature review. *BMC Public Health*.

Funktionsrätt Sverige (2020) Kommentarer till Funktionsrätt Sveriges Novusenkät om våra medlemsgruppers upplevelser under Corona-pandemin.

Hagquist, Curt och Gustafsson, Jan-Eric, I spåren av 90-talskris och coronapandemi: Ökad ekonomisk stress och psykisk ohälsa bland unga? *Socialmedicinsk tidskrift* 5 och 6/2020.

Hedenborg, Susanna (2020) Röster från en stängd idrottsvärld - Coronakrisen som en möjlig grund för utveckling, Malmö universitet.

IFAU (2016) En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden.

IFAU (2021) Barn och unga under coronapandemin. Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde.

ISF (2020) Variationen inom aktivitetsersättningen. En granskning av orsakerna bakom ökningen i andelen avslag inom aktivitetsersättningen vid nedsatt arbetsförmåga under 2017 och 2018.

ISF (2021) Avslag på ansökan om aktivitetsersättning. En analys av hur det går för unga som får avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning vid nedsatt arbetsförmåga.

Kantar (2020) Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, Rapport till MSB 21 mars – 31 maj.

Kantar (2020) Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, Rapport till MSB 21 mars – 21 september.

Kantar (2021) Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, Rapport till MSB januari 2021.

Kapetanovic, S, Gurdal, S, Ander, B, Sorbring, S (2020) Jönköping University och Högskolan Väst Reported Change in Adolescent Psychosocial Functioning during the Covid-19 Outbreak.

Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2015)
Sammanfattande slutsatser avseende Sveriges första rapport.

Kommittén för barnets rättigheter (2012) Sammanfattande slutsatser och
rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.

Länsstyrelsen Hallands län (2020) Rapportering 2 avseende uppdrag
”Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik
och utsatthet med anledning av covid-19”.

Läraryrket (2020) Ett ohållbart uppdrag - Läraryrket och dess medlemmar
om coronavåren 2020.

Myndigheten för vårdanalys (2021) Under rådande omständigheter,
Konsekvenser av covid-19 för socialtjänstens individ- och familjeomsorg.

MFD (2017) Föräldraskap och funktionsnedsättning, Självupplevda hinder
för delaktighet.

MFD (2019) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018.

MFD och Jämställdhetsmyndigheten (2019) Ekonomisk jämställdhet och
kvinnor med funktionsnedsättning: en kartläggning av utmaningar för att nå
det jämställdhetspolitiska målet.

MFD (2020) Hinder och möjligheter för ett inkluderande barnrättsarbete -
Kunskap om levnadsvillkor för barn och unga med funktionsnedsättning.

MFD (2020) Aktiv fritid – Redovisning av ett regeringsuppdrag om att
kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till
fritidshjälpmedel.

MUCF (2020) Ung idag 2020 Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång,
trygghet och hinder.

MUCF (2020) Coronakrisens konsekvenser för ungas långsiktiga
möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

MUCF (2020) Lägesbild oktober 2020 - Coronakrisens konsekvenser för det
civila samhället. En andra nulägesbild.

MUCF (2020) Lägesbild av systemhinder och strukturella utmaningar. Delrapport inom MUCF:s uppdrag rörande unga som varken arbetar eller studerar.

Netclean (2021) Netclean Report – Covid-19 impact 2020, A report about child sexual abuse crime.

Riksförbundet Attention (2019) Man får kämpa för varje åtgärd – trots att anhöriga har rätt till stöd. En undersökning om situationen för föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Riksförbundet Attention (2020) Rutinerna slås sönder och plötsligt står vi helt utan stöd. En undersökning om hur Covid-19 påverkar situationen för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga.

Riksförbundet FUB (2020) FUB:s rapport till coronakommissionen, november 2020. En översikt av covid-19 pandemins konsekvenser för barn, unga och vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar.

Rädda barnen/Enkätfabriken (2020) Uppföljning barn och Corona, december 2020.

Skolinspektionen (2020) Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän.

Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 260 grundskolor och grundsärskolor.

Skolinspektionen (2020) Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor.

Skolverket (2019) Särskilt stöd i grundskolan läsåret 2018/19 Sammanfattning.

Skolverket (2020) Särskilt stöd i grundskolan läsåret 2019/20 Beskrivande statistik.

Skolverket (2020) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet
Delredovisning augusti 2020.

Skolverket (2021) Fjärr- och distansundervisning på högstadiet, Intervjuer
med huvudmän med anledning av covid19-pandemin januari 2021.

Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning
Kunskapsstöd till barnhälsovården.

Socialstyrelsen (2015) Föräldrastöd inom hälso- och sjukvård.

Socialstyrelsen (2020) Effekter av covid-19 på anmälningar gällande barn till
socialtjänsten.

SOU 2020:057, Ett särskilt hedersbrott, Betänkande av
Hedersbrottsutredningen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) Brister i skolan leder till ökad
psykisk ohälsa bland unga med funktionsnedsättning, Informationsblad.

Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för delaktighet,
skrivelse Utbildningsdepartementet och Socialdepartementet, 2020-09-25,
dnr 2020/0297.

Statens medieråd (2019) Unga och medier 2019 – Intellectuell
funktionsnedsättning.

Statens medieråd (2020) Ungar och medier 2019.

Statistiska centralbyrån (2017) Unga utanför? Så har det gått på
arbetsmarknaden för 90-talister utan fullföljd gymnasieutbildning.

Stiftelsen Allmänna barnhuset (2017) Våld mot barn. En nationell
kartläggning.

Stiftelsen Allmänna barnhuset (2020) Multiutsatta barn – Om barn som
utsatts för flera typer av barnmisshandel.

Sveriges Elevkårer (2020) Uppföljande undersökning om gymnasieelevers
upplevelse av distansundervisning VT2020.

Sveriges Stadsmissioner (2020) Fattighetsrapporten 2020.

TCO (2020) Livspusslet under coronapandemin.

Thorell, Lisa B., Skoglund, Charlotte Skoglund et al (2021) Parental experiences of homeschooling during the COVID-19 pandemic: differences between seven European countries and between children with and without mental health conditions.

Ungdomsstyrelsen (2007) Ungdomar, fritid och hälsa – en forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:13.

Unicef (2020) Kartläggning kring hur barns vardag påverkas av coronapandemin.

Uppsala universitet (2020) Barn och ungas röster om corona. En undersökning med barn och unga 4–18 år om coronapandemin våren 2020.

Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer Genväg till forskning (2012) Barn som upplever våld - konsekvenser för välmående och hälsa.

Barn och unga mitt i en pandemi

Konsekvenser av coronapandemin för barn och unga med
funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet
Box 1210, 172 24 Sundbyberg
08-600 84 00
info@mfd.se
www.mfd.se
Nummer: 2021:9